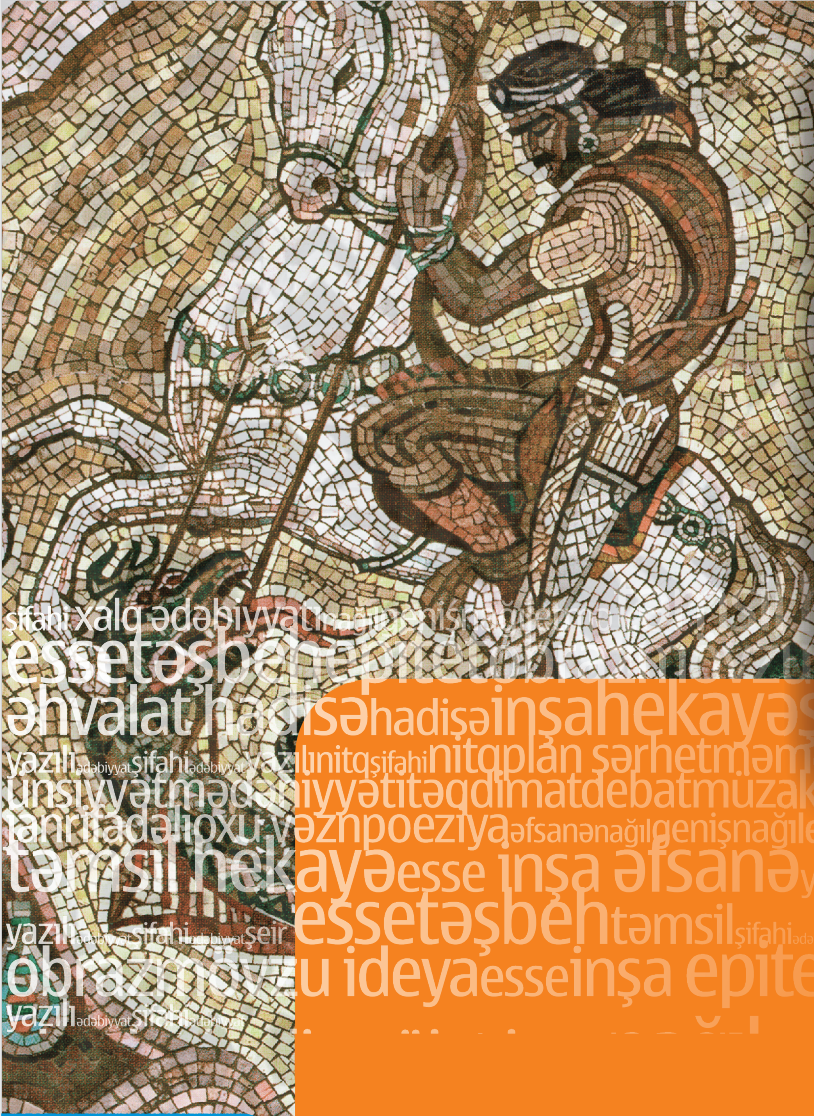

7

sifahi xalq ədəbiyyatı sənəti geniş vətənpəşar
essetəşbəht epitet
əhvalat hadisə inşə hekayə
yazılı ədəbiyyat sifahi ədəbiyyat
ünsiyyət məzhəbiyyət itəqdimat debat muzakirə
ənənə fəxrli adalığı vətənpəşar poeziya əfsanə nağıl geniş nağıletmə
təmsil hekayə esse inşə əfsanə
yazılı ədəbiyyat sifahi ədəbiyyat
əbrazmövzu ideya esse inşə epitet yazılı nitq
yazılı ədəbiyyat sifahi ədəbiyyat

Ədəbiyyat

METODİK VƏSƏİT

LAYIHƏ

SOLTAN HÜSEYNOĞLU, BİLAL HƏSƏNLİ
AYNUR MUSTAFAYEVA, SƏDAQƏT MƏMMƏDOVA

ƏDƏBİYYAT

7

Ümumi təhsil müəssisələrinin 7-ci sinifləri üçün Ədəbiyyat fənni üzrə dərsliyin
METODİK VƏSAİTİ

©Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi

**Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0
International (CC BY-NC-SA 4.0)**

Bu nəşr Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International
lisenziyası (CC BY-NC-SA 4.0) ilə www.trims.edu.az
saytında əlçatandır. Bu nəşrin məzmunundan istifadə edərkən
sözügedən lisenziyanın şərtlərini qəbul etmiş olursunuz:

İstinad zamanı nəşrin müəllif(lər)inin adı göstərilməlidir.

Nəşrdən kommersiya məqsədilə istifadə qadağandır.

Törəmə nəşrlər orijinal nəşrin lisenziya şərtlərilə yayılmalıdır.

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
bn@bakineshr.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

B

A

K

I

N

Ə

Ş

R

LAYIHƏ

BAŞLIQLAR

Fənn kurikulumu tələblərinin “Ədəbiyyat” dərslük komplektində reallaşdırılması mexanizmlərinin şərh 4

Fənn üzrə məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli	14
VII sinifdə ədəbiyyat dərslərinin illik planlaşdırılması nümunəsi	17
Fəndaxili integrasiya	31
Ədəbiyyat dərslərində yeni təlim texnologiyaları	32
Diferensial təlim imkanları	39
Ədəbiyyat fənni üzrə yeni məktəbdaxili qiymətləndirmə	40

Mövzu üzrə təlim materialları ilə iş texnologiyasının şərh

Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir	43
---	----

Şifahi xalq ədəbiyyatından seçmələr

Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl)	46
Durna teli (“Koroğlu” dastanından)	53
Mühakimə xarakterli inşa (esse)	60
Xəzinəqaya əfsanəsi (tətbiq və ümumiləşdirmə)	65
Sinifdən xaric oxu dərsi	68
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	70

Vətən sevgisi, qəhrəmanlıq səhifələri

Səməd Vurğun. Azərbaycan	73
Eyvaz Zeynallı. Kəşfiyyətçilər	81
Mirzə İbrahimov. Azad	88
Rəhil Məmməd. Qələbə müjdəsi	93
Zahid Xəlil. Sonuncu güllə (tətbiq və ümumiləşdirmə)	100
Sinifdən xaric oxu dərsi	102
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	104

Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər

Abbasqulu ağa Bakıxanov. Hikmətin fəziləti	106
Mühakimə xarakterli esse	112
Çingiz Aytmatov. Manqurt (“Gün var əsrə bərabər” əsərindən) ..	118
Hikmət Ziya. Kərgədan və qarışqa	124
Fikrət Qoca. Anamın sözləri (tətbiq və ümumiləşdirmə)	130
Sinifdən xaric oxu dərsi	133
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	135

Uşaq aləmi, uşaq taleyi

Süleyman Sani Axundov. Nurəddin	139
Ənvər Məmmədخانlı. Qızıl qönçələr	146
Elçin Hüseynbəyli. Nəvə	152
Mir Cəlal. Bahar (tətbiq və ümumiləşdirmə)	158
Sinifdən xaric oxu dərsi	160
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	<i>162</i>

Təbiətə vurğunluq, təbiətə qayğı

Mikayıl Müşfiq. Yağış yağarkən	165
Bayram Həsənov. İki bala	169
Əliağa Kürçaylı. Qaranquş	175
İlyas Əfəndiyev. Şəhərdən gələn ovçu (tətbiq və ümumiləşdirmə)	182
Sinifdən xaric oxu dərsi	184
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri</i>	<i>186</i>

I yarım il üzrə layihələr**II yarım il üzrə layihələr****Gündəlik planlaşdırmaya aid nümunələr**

Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl)	191
Səməd Vurğun. Azərbaycan	196
Süleyman Sani Axundov. Nurəddin	202
Mənbələr	207

FƏNN KURİKULUMU TƏLƏBLƏRİNİN “ƏDƏBİYYAT” DƏRSLİK KOMPLEKTİNDƏ REALLAŞDIRILMASI MEXANİZMLƏRİNİN ŞƏRHİ

Ümumtəhsil məktəblərinin VII sinifləri üçün ədəbiyyat fənni üzrə dərslik komplekti “Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartları və proqramları (kurikulumları)” əsasında hazırlanmışdır. Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 24 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələr, tələblər diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Bu baxımdan təhsilin məzmununun formalaşmasında nəzəri biliklərlə yanaşı, praktik bilik və bacarıqların, səriştəliliyin vacibliyi, mənimsənilənlərin fərqli praktik fəaliyyətdə səmərəli tətbiq etmək qabiliyyətinin şagirdlərdə formalaşdırılması, qazanılmış bilik və bacarıqların konkret fəaliyyətin nəticəsinə çevrilməsinin təmin edilməsi önə çəkilmişdir.

“Ədəbiyyat” dərslik komplekti **dərslik və müəllim üçün metodik vəsaitdən** ibarətdir. Kurikulumun məzmunu və məntiqinə uyğun olaraq, məzmun xətləri və əsas məzmun standartları sabit qalsa da, alt standartlar sinifdən – sinfə keçdikcə asandan çətinə, sadədən mürəkkəbə doğru dəyişdiyi, dərinləşdiyi üçün hər sinifdə ədəbiyyat təlimi özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir. Bu cəhət VII sinif üçün “Ədəbiyyat” dərslik komplekti hazırlanarkən nəzərə alınmış, yeni dərslik komplekti ədəbiyyat fənn kurikulumu üzrə təlimin davamı və inkişafı kimi nəzərdə tutulmuşdur.

DƏRSLİK

“Ədəbiyyat” dərsliyinə daxil edilmiş təlim materialları aşağıdakı bölmələrdə qruplaşdırılmışdır:

1. Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir.
2. Şifahi xalq ədəbiyyatından seçmələr
3. Vətən sevgisi, qəhrəmanlıq səhifələri
4. Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər
5. Uşaq aləmi, uşaq taleyi
6. Təbiətə vurğunluq, təbiətə qayğı
 - İnşa və essenin yazılmasına dair tövsiyələr
 - Layihələr üzrə iş
 - Sinifdən xaric oxu materialları
 - İfadəli oxuda istifadə olunan şərti işarələr
 - Lüğət
 - Qısa ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğəti
 - Oxunması məsləhət görülməyən əsərlər

Dərsliyə şifahi ədəbiyyat nümunələri, klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatından, eləcə də dünya ədəbiyyatından seçmələr daxil edilmişdir. Bədii nümunələr seçilərkən həmin əsərlərin yüksək ideya-bədii dəyərə malik olması, gənc nəslin mənəvi-estetik tərbiyəsi, təfəkkürünün inkişafı baxımından aktual mövzu və problemləri əks etdirməsi, janr müxtəlifliyi, şagirdlərin yaş və qavrama səviyyəsinə, maraq dairəsinə uyğun olması kimi mühüm meyarlar əsas götürülmüşdür.

Hər bölmənin əvvəlində verilmiş yığcam şərh və illüstrasiyalar öyrəniləcək əsərlərin ideya-məzmunu haqqında məktəblilərdə ilkin təsəvvür yaratmaq, yeni bölməyə keçid üçün psixoloji zəmin hazırlamaq məqsədi güdür.

Dərslikdə ədəbiyyat nəzəriyyəsiindən verilən məlumatlar sinfin səviyyəsi nəzərə alınaraq genişləndirilmiş və dərinləşdirilmişdir. Fənn kurikulumuna uyğun olaraq, bu sinifdə əsərlərin öyrədilməsi prosesində epitet, bənzətmə, mübaligə, litota, təkrir, bədii sual kimi təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi, işlənmə məqamına görə rolunun aydınlaşdırılması üzrə iş aparılması məqsədəuyğun sayılmışdır. Müvafiq bədii nümunələrin öyrənilməsi ilə əlaqədar dastan, mənzum hekayə janrları, bədii ifadə vasitələri ilə bağlı dərslikdə yığcam nəzəri məlumat verilmişdir.

Dərsliyin metodoloji konsepsiyası şagirdlərdə idraki, informativ-kommunikativ və psixomotor bacarıqların formalaşdırılmasına xidmət edir. Təlim materiallarının mənimsənilməsi və müvafiq fəaliyyət növlərinin tətbiqi üç əsas metodoloji mərhələyə bölünür: *mövzu ilə bağlı əvvəlki biliklərin aktuallaşdırılması; yeni biliyin mənimsənilməsi; bilik və bacarıqların tətbiqi, dəyərləndirilməsi.*

1. Təlim materialının öyrənilməsi üzrə işin ilk mərhələsi motivasiya, idraki maraqoyatmadır. Müxtəlif üsul və vasitələrdən, ilk növbədə mövzu ilə bağlı əvvəlki biliklərin aktuallaşdırılmasını təmin edən sual və tapşırıqlardan istifadə şagirdlərdə təlim materialına ciddi maraq oyadır, yeni biliyin fəal mənimsənilməsi üçün zəmin yaradır. Bu prosesdə məktəblilərin idrak fəallığı stimullaşdırılır, onlar tədqiqatçılığa yönəldilir. Dərslikdə bu məqsədlə sual və tapşırıqlardan istifadə olunmuşdur.

2. Yeni biliyin mənimsənilməsi iki mərhələdə həyata keçirilir: bədii əsərin məzmununun mənimsənilməsi və təhlili.

Bədii əsərin məzmununun mənimsənilməsi üzrə iş müxtəlif yollarla həyata keçirilə bilər. Əsərin emosional qavranılmasını təmin etmək məqsədilə müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu, həmçinin bədii oxu ustasının ifasının dinlənilməsi faydalıdır. Əsərin məzmununun mənimsənilməsi şagirdlərin səsli, səssiz oxusu, fasilələrlə oxu və s. istifadə ilə həyata keçirilir.

Bədii əsərin məzmununun öyrənilməsi ilə bağlı standartların reallaşdırılması məqsədilə aşağıdakı iş növlərindən istifadə nəzərdə tutulur:

- Şagirdlərin mətndəki tanış olmayan sözlərin mənasını dərsləyin sonunda verilmiş lüğətdən, eləcə də digər lüğət və sorğu kitablarından istifadə etməklə müstəqil aydınlaşdırmaları üçün tapşırıqlar. Müəllim sözün mətn daxilində işlənmə məqamına görə mənasının şagirdlər tərəfindən düzgün müəyyənləşdirilməsinə zəruri hallarda istiqamət verə bilər. Tanış olmayan sözlərin müəyyənləşdirilməsi və mənasının aydınlaşdırılması məqsədilə şagirdlər müəllimin tövsiyəsi ilə dərsləyin sonunda verilmiş lüğətdən, eləcə də ədəbiyyat kabinetindəki izahlı lüğətlərdən istifadə edirlər. Şagirdlərin tanış olmayan sözlərin mənasını müstəqil aydınlaşdırması əsərin məzmununu dərinlən, şüurlu qavramaları, ana dilinin zənginliyini mənimsəmələri, nitqlərinin inkişafı baxımından çox əhəmiyyətlidir.
- Süjetli bədii nümunələrin (əfsanə, nağıl, dastan, təmsil, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayrılması, plan tərtibi, məzmununun müxtəlif formalarda nağıl edilməsi üçün tapşırıqlar əvvəlki sinfə nisbətən daha mürəkkəb əsərlər üzərində həyata keçirilir.
- Əsərin məzmununun öyrənilməsində plan tərtibi əsərdəki hadisə və əhvalatların, qəhrəmanın hiss və düşüncələrinin mənimsənilməsinə, əsərin quruluşu haqqında təsəvvürün qazanılmasına xidmət edir. Əsərin oxusundan əvvəl plan tərtibi üzrə iş aparılacağı barədə şagirdlər xəbərdar edilir. Fasilələrlə oxu, proqnozlaşdırılmış oxu metodlarının tətbiq edildiyi dərslərdə əsərin hər bitkin hissəsindən sonra fasilə etmək, müvafiq işlər aparmaq məqsəduyğundur. Müəllim hər hissənin oxusundan sonra ona necə ad verməyin məqsəduyğun olduğunu soruşur.

Süjetli əsərin nağıl edilməsi mətnin məzmununu şagirdlərin dərinlən mənimsəməsi, şifahi nitqin inkişafı baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Əsərin məzmununun nağıl edilməsi üzrə iş üç formada aparılır:

1. Məzmunun yığcam nağıl edilməsi;
2. Məzmunun geniş nağıl edilməsi;
3. Məzmunun yaradıcı nağıl edilməsi.

Yığcam nağıletmə əsərin süjet xəttində, ideyanın açılmasında mühüm rol oynayan səhnələr, epizodlara diqqət yetirilməsini, təfərrüatlarından, ikinci dərəcəli məsələlərdən imtina edilməsini nəzərdə tutur. Nağıletmənin məzmununa yalnız əsas hadisələrin, obrazların daxil edilməsi nəticəsində şagirdin nitqi yığcamlıq, aydınlıq, fikri az sözlə çatdırmaq kimi keyfiyyətlər qazanır.

Geniş nağıletmə şagirdlərin müstəqilliyi, təxəyyülünün inkişafı baxımından faydalıdır. Bu zaman məktəblilər mətndən kənara çıxmır, əlavələrini onun məzmununa uyğunlaşdırırlar.

Yaradıcı nağıletmə zamanı şagirdlər müəllifin əsərdə bir neçə cümlə ilə ifadə etdiyi fikri, hadisə, təbiət, əşya, portret təsvirini genişləndirir, əlavələr edirlər. Onlar hadisələrin inkişafını necə təsəvvür etdiklərindən, qəhrəmanların gələcək taleyindən söz açır, əsərin sonluğunu dəyişirlər.

Bədii mətnin təhlili üzrə işlərdə başlıca məqsəd əsərin ideyasının, bədii məziyyətlərinin öyrənilməsidir. Bədii nümunələrin təhlili üzrə sual və tapşırıqlar daha çox “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlığı altında verilmişdir. Təhlil zamanı şagirdlər “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnindən istiqamətverici mənbə kimi istifadə etməlidir. Dərstdə bədii əsərin mövzusu, ideyası, qəhrəmanların səciyyəsi, bədii təsvir və ifadə vasitələri üzrə iş interaktiv təlim metodlarından istifadə ilə həyata keçirilir.

3. Dərsliyə hər əsər üzrə şagirdlərin öyrəndiklərini tətbiq etmək, ümumiləşdirmək, dəyərləndirmək (qiymətləndirmək) üçün “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlığı altında sual və tapşırıqlar daxil edilmişdir. Onların sırasında həyatı bacarıqların yaradılmasına xidmət edən tapşırıqlara da yer verilmişdir. Mənimşənilmiş bilik və bacarıqları möhkəmləndirmək, təkmilləşdirmək və dəyərləndirmək məqsədilə hər bölmənin sonunda ayrıca “Tətbiq və ümumiləşdirmə” dərsləri nəzərdə tutulmuş və “Qiymətləndirmə materialları” verilmişdir.

Dərsləkdə tədris prosesinin sadalanan metodoloji mərhələləri gözlənilmiş, həmin mərhələlərə uyğun olaraq, hər mövzu üzrə aşağıdakı iş növlərindən, sual və tapşırıqlar sistemindən istifadə nəzərdə tutulmuşdur:

- **Yada salın.** Mövzu ilə əlaqədar bildiklərinizi xatırlamağa, maraq və istəklərinizi ifadə etməyə istiqamətləndirəcəkdir.
- **Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl edin.** Əsərin oxusu ilə bağlı icra edəcəyiniz işlər, eləcə də, tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırmağınız, bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməyiniz üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- **Məzmun üzrə iş.** Əsərin məzmununun öyrənilməsi ilə əlaqədar yerinə yetirilən işlər əhatə olunur. Məzmunun necə mənimşənildiyini aşkara çıxarmaq və dərinləşdirmək üçün təklif olunur.
- **Təhlil üzrə iş.** Əsərin təhlili, bununla bağlı zəruri bacarıqların yaradılması və tətbiqi üzrə işlər əhatə olunur.
- **Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş.** Fərdi, eləcə də sinifdə bədii əsərin təhlili zamanı cütlük, qrup şəklində tədqiqat aparılmasına, şagirdləri yaradıcı işə qoşulmağa, bilik və bacarıqlarını tətbiq etməyə, öyrənilənlərə münasibət bildirməyə, möhkəmləndirməyə istiqamətləndirir.
- **İfadəli oxuya hazırlaşın.** İfadəli oxu ilə bağlı tövsiyələr verilir, bilik və bacarıqlarınızın inkişafı məqsədilə tapşırıqlar təklif edilir.
- **Tətbiq və ümumiləşdirmə.** Hər bölmənin sonunda bilik və bacarıqlarınızın tətbiqinə, ümumiləşdirilməsinə geniş imkan yaradan dərslər keçəcəksiniz. Bölməyə uyğun seçilmiş bir əsərin oxusu (bu, dərslə qədər həyata keçiriləcəkdir), məzmununun öyrənilməsi, təhlili və s. üzrə işləri müstəqil yerinə yetirəcəksiniz.

- **Qiymətləndirmə materialları.** Bölmələrin sonunda həyata keçirilən kiçik summativ qiymətləndirmə üçün nəzərdə tutulmuşdur.
- **Layihə üzrə iş.** Layihələr müxtəlif mənbələrlə, dərslikdəki müvafiq materiallarla işləməyiniz, bilik və bacarıqlarınızı tətbiq etməyiniz, yaradıcı fəaliyyət göstərməyiniz üçün təklif edilmişdir.

Məzmun standartlarının reallaşdırılmasına yönəldilmiş **iş növləri, sual və tapşırıqlar sistemində** aşağıdakılar nəzərə alınmışdır:

- qazanılmış bilik və bacarıqların yeni material üzərində müstəqil tətbiqi, dərinləşdirilməsi;
- məktəblilərin bədii ədəbiyyatın mütaliəsinə marağının artırılması, tədqiqatçılıq fəaliyyətinə, müxtəlif mənbələrdən istifadə etməklə biliklərini müstəqil zənginləşdirməyə istiqamətləndirilməsi;
- fəal/interaktiv təlimin, fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyanın reallaşdırılması üçün zəmin yaradılması;
- fəal həyat mövqeyi, mütaliə, şifahi və yazılı nitq mədəniyyəti kimi həyati bacarıqların formalaşdırılması;
- inklüzivlik, fərqli idraki maraqların inkişaf etdirilməsi, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürün inkişafı üçün zəmin yaradılması.

Şagirdlərin *şifahi nitqinin inkişaf etdirilməsi* üzrə işlərin istər əsərin məzmununun öyrənilməsi zamanı, istərsə də təhlil dərslərində həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur. Şagirdlərin şifahi nitqinin inkişaf etdirilməsi ilə sıx bağlı olan mühüm məsələlərdən biri də *ifadəli oxu bacarığının* aşılınmasıdır. Məlumdur ki, mətnin şagird tərəfindən ifadəli oxusu yalnız əsərin ideya-məzmunu, qəhrəmanların səciyyəsi, müəllifin niyyəti aydın dərk edildikdən sonra həyata keçirilə bilər. Əsərin məzmununun öyrənilməsi üzrə dərslərdə müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu və ya bədii oxu ustasının ifadəsinin dinlənilməsi məqsədəuyğundur.

Yazılı nitqin inkişaf etdirilməsi, əsasən, əsərin təhlilindən sonra yerinə yetirilən inşa və esselər vasitəsilə həyata keçirilir. Şagirdlərin yazılı nitqinin inkişaf etdirilməsi məqsədilə öyrədici səciyyəli yazılar üçün planlaşdırmada ayrıca dərs saatları da nəzərdə tutulmuşdur.

Dərslərin tərtibində aşağıdakı *pedaqoji prinsiplər* gözlənilmişdir:

- düzgünlük (fənn üzrə təlim standartlarına uyğunluq, faktların dəqiqliyi, mübahisəli elmi məsələlərin olmaması, orfoqrafiya, durğu işarələri və qrammatik qaydaların gözlənilməsi);
- əyanilik (bədii mətnlərlə bağlı şəkil, cədvəl və illüstrasiyaların olması);
- müasirlik (ədəbi nailiyyətlərin şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğun əks olunması, təlim materiallarının müasir dünyagörüşünün formalaşdırılmasına istiqamətlənməsi);
- tamlıq (ədəbi-nəzəri, praktik, təsviri, qiymətləndirmə materiallarının olması, onların üzvi şəkildə əlaqələndirilməsi);
- ardıcılıq (psixoloji məzmun və məntiqi baxımdan təlim materiallarının maraqlılıq səviyyəsinə görə düzülməsi, sadədən mürəkkəbə

doğru sıralanması, əvvəlki təlim materialları vasitəsilə növbəti materialların mənimsənilməsinə zəmin yaradılması).

- yaş səviyyəsinə uyğunluq (dərslərin poliqrafiya, dizayn cəhətdən şagirdlərin estetik tələbatına cavab verməsi, təlim materiallarının məzmun və həcm baxımından onların ehtiyaclarına uyğun müəyyənləşdirilməsi);
- təlim vaxtına uyğunluq (tədrisə ayrılan vaxtın dəqiq nəzərə alınması);
- oxunaqlılıq (bədi materialların, şərhlərin, izahların, nəzəri məlumatların və s.) maraqlı və yığcam olması, onların aydın üslubda, sadə dildə ifadə edilməsi;
- inklüzivlik (potensial imkanları, qavrama səviyyəsindən asılı olma-yaraq, bütün şagirdlərə diferensial yanaşmanın təmin edilməsi və onların təlim maraqlarının təmin olunması).
- integrativlik (ədəbi təhsilin məzmun komponentlərinin bir-biri ilə və digər fənlərlə sistemli şəkildə əlaqələndirilməsi).

Müəllim dərslərin metodik sistemindən istifadə məsələsinə yaradıcı yanaşmalı, bütün sual və tapşırıqlar üzrə iş aparılması məqsədini qarşıya qoymamalıdır. Müəllim dərslər üçün müəyyənləşdirdiyi təlim məqsədlərindən, konkret sinfin hazırlıq səviyyəsindən çıxış edərək əsərin məzmununun öyrənilməsi, təhlili zamanı dərslərdəki hansı sual və tapşırıqlardan istifadə edəcəyini dəqiqləşdirməli, lazım gələrsə, ixtisarlara aparmalı, əlavələr etməlidir. Bütün bunlar standartların müəyyənləşdirilməsində nəzərə alınır.

Dərslərdəki bədii əsərlərin vizual qavranılmasını təmin etmək, mətnin emosional təsirini güvvətləndirmək məqsədilə mövzular üzrə illüstrasiyalar yerləşdirilmişdir. İllüstrasiyalarla iş bədii əsərlərin öyrənilməsində əsas fəaliyyət növlərindən biridir. Şekilləri “oxumaq” bacarığını şagirdlərə dərslərdə öyrəndiklərini real həyatda da müşahidə etmək imkanı verəcəkdir. Odur ki, müəllim ədəbiyyat dərslərində əsərə çəkilmiş illüstrasiyalar üzrə nəğılətmə, müzakirə, yığcam inşa, esse yazılması və s. istifadə edə bilər.

MÜƏLLİM ÜÇÜN METODİK VƏSAİT

Metodik vəsaitə fənn müəlliminə VII sinifdə kurikulumun qarşıya qoyduğu məqsəd və vəzifələrin yerinə yetirilməsi, təlim prosesində məzmun standartlarının reallaşdırılması, dərs ilinin sonunda nəzərdə tutulan təlim nəticələrinə nail olunmasında kömək məqsədi izləyən metodik tövsiyələr daxil edilmişdir:

- VII sinif ədəbiyyat fənn kurikulumunun xüsusiyyətləri;
- Məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli;
- Tədris materiallarının illik planlaşdırılması (mövzuların həftələr üzrə bölgüsü, reallaşdırılan standartlar, fənlərarası inteqrasiya, strategiyalar: metodlar, iş formaları, resurslar, qiymətləndirmə üsul və vasitələri);
- Fəndaxili inteqrasiya;
- Ədəbiyyat dərslərində yeni təlim texnologiyaları;
- Diferensial təlim imkanları;
- Ədəbiyyat fənni üzrə yeni məktəbdaxili qiymətləndirmə.

VII SİNİF ƏDƏBİYYAT FƏNN KURİKULUMUNUN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Ədəbiyyat fənninin məqsədinə və gözlənilən nəticələrə uyğun olaraq, məzmun xətləri aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirilmişdir:

- ədəbiyyat və həyat həqiqətləri;
- şifahi nitq;
- yazılı nitq.

1. *Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri məzmun xətti* bədii ədəbiyyatda əksini tapan milli-bəşəri dəyərlərin, mənəvi-estetik problemlərin qavranılması, təhlili, onlara əsaslandırılmış münasibətin formalaşdırılması, mürəkkəb həyat hadisələrinin, ziddiyyətli situasiyaların dərk edilməsinə və qiymətləndirilməsinə zəmin yaradır.

Bədii həqiqətlə həyat həqiqətlərinin müqayisəsi, əlaqələrin açıqlanması söz sənətinin mahiyyətinin başa düşülməsinə, eləcə də insan həyatında, cəmiyyətdə müşahidə edilən mühüm hadisələrin dərk edilib dəyərləndirilməsinə səbəb olur.

Söz sənəti olmaqla ədəbiyyatın incəliklərinin, obrazların, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin mənimsənilməsi müxtəlif ədəbi növə və janrda olan əsərlərin mütaliəsinə maraq oyadır, mətnin ifadəli oxusu ilə bağlı bacarıqları inkişaf etdirir, şifahi və yazılı nitq üçün zəruri olan lüğət ehtiyatını zənginləşdirir.

2. *Şifahi nitq məzmun xətti* ədəbi nümunələrlə bağlı fikirlərin, obrazlı sözlərdən, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə etməklə aydın, ardıcıl, məqsədyönlü və yığcam ifadə edilməsinə imkan yaradır.

3. *Yazılı nitq məzmun xətti* mövzu, problemlə bağlı müxtəlif mənbələrdən informasiyaların, fakt və dəlillərin seçilməsini, ümumiləşdirilməsini, fikrin aydın, dəqiq çatdırılmasında onlardan istifadə olunmasını təmin edir. Müxtəlif tipli (nəqli, təsviri, mühakimə) və formalı (inşa, esse və s.) yazılara dair bacarıqların formalaşmasına imkan yaradır.

VII sinfin ədəbiyyat fənn kurikulumu əvvəlki siniflərdə bu məzmun xətləri üzrə aparılan işin davamı və inkişafı kimi nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, kurikulumda bu sinifdə şagirdlərin əvvəlki siniflərdə öyrəndikləri janrlardan (əfsanə, nağıl, təmsil, hekayə, dastan) əlavə, mənzum hekayə janrında yazılmış əsərləri də öyrənməsi, ifadəli oxuması, əsər üzrə plan tərtib etməsi, onun janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməsi, digər janrlarla növ və janr baxımından müqayisə etməsi (1.1.1., 1.1.2., 1.1.3., 1.1.4., 1.2.1. standartları) nəzərdə tutulur.

Bu sinifdə şagirdlərin heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə epitet, bənzətmə, mübaligə, bədii sual kimi bədii təsvir və ifadə vasitələri ilə yanaşı, təkrir və litotanın müəyyənləşdirməsi, fikrin təsir gücünün artırılmasında rolunun aydınlaşdırması (1.1.5., 1.2.3.) tələbi qoyulur. Əgər VI sinif məzmun standartında şagirdlərin bədii nümunələrdəki qəhrəmanları davranış və əməllərinə görə səciyyələndirməsi nəzərdə tutulurdusa, VII sinifdə ədəbi qəhrəmanlar digər obrazlarla müqayisə edilməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla (1.2.2.) səciyyələndirilməlidir. Şagirdlər əvvəlki sinifdən fərqli olaraq, bədii əsərin mövzu və ideyası ilə yanaşı, onun başlıca problemini də şərh etməli, əsaslandırılmış münasibət bildirməlidir (1.2.4.).

VII sinifdə şagirdlərin şifahi nitq bacarıqları daha da inkişaf etdirilməli, öyrəndikləri yeni sözlərdən müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə etmələri, əsərlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etmələri, müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirmələri (2.1.1., 2.1.2., 2.2.1.) təmin olunmalıdır.

Yazılı nitq bacarıqları əvvəlki sinifə nisbətən daha da inkişaf etdirilir. Şagirdlərin mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməsi, yazısında istifadə etməsi, əsərdəki başlıca problemi müəyyənləşdirməsi, əsaslandırılmış münasibət bildirməsi, 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli inşa, esse yazması 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3. standartlarında öz əksini tapmışdır.

Ədəbiyyat fənninin tədrisində aşağıdakı fəaliyyət istiqamətləri əsas götürülmüşdür:

- problemin həlli;
- mühakimə yürütmə və əsaslandırma;
- ünsiyyət;
- tədqiqetmə;
- tətbiqetmə;
- təqdimetmə.

VII sinif üzrə məzmun standartları

VII sinfin sonunda şagird:

- bədii nümunələri ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur, hissələrə ayırır, plan tərtib edir;
- bədii nümunələrin məzmununu müxtəlif formalarda – yığcam, geniş, yaradıcı nağıl edir, əsas hadisələrə ilkin münasibət bildirir;
- bədii nümunələrə növ və janr xüsusiyyətləri baxımından münasibət bildirir, təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir, obrazlılığa təsirini aydınlaşdırır;
- bədii nümunələrin mövzu və ideyasını aydınlaşdırır, digər obrazlarla qarşılıqlı münasibətlərinə, yazıcının mövqeyinə əsaslanmaqla surətləri səciyyələndirir;
- şifahi təqdimatlarda, bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə fikrini əhatəli, ardıcıl ifadə edir;
- müxtəlif səciyyəli yazılarda mövzuya, əsərdəki mühüm problemə əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt-standartlar

1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri

Şagird:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.

1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.

1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.

1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.

1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.

1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.

1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.

1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

2. Şifahi nitq

Şagird:

2.1. Şifahi nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.

2.2. Bədii nümunələrin müzakirəsində ünsiyyət mədəniyyəti nümayiş etdirir.

2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

3. Yazılı nitq

Şagird:

3.1. Yazılı nitq bacarıqları nümayiş etdirir.

3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.

3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.

**FƏNN ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARININ
REALLAŞDIRILMASI CƏDVƏLİ**

BÖLMƏ VƏ MÖVZULAR		Məzmun xətti 1								Məzmun xətti 2			Məzmun xətti 3			Saatlar	
		M.st. 1.1					M.st. 1.2.				M.st. 2.1.	M.st. 2.2	M.st. 3.1.				
		1.1.1	1.1.2	1.1.3	1.1.4	1.1.5	1.2.1	1.2.2	1.2.3	1.2.4	2.1.1	2.1.2	2.2.1	3.1.1	3.1.2		3.1.3
	1. Giriş. Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir.		+						+		+	+				1	
Şifahi xalq ədəbiyyatından seçmələr	2. “Dərzi şagirdi Əhməd”. Məzmunu üzrə iş	+				+					+					1	
	3. “Dərzi şagirdi Əhməd”. Məzmunu üzrə iş	+				+				+						1	
	4. “Dərzi şagirdi Əhməd”. Təhlili		+				+	+	+	+					+	1	
	5. “Durna teli”. Məzmunu üzrə iş	+				+					+					1	
	6. “Durna teli”. Məzmunu üzrə iş	+		+	+	+				+						1	
	7. “Durna teli” Təhlili						+	+	+	+						1	
	8. İnşa yazıya hazırlıq											+		+		1	
	9. İnşa yazının aparılması												+	+	+	1	
	10. Tətbiq və ümumiləşdirmə. “Xəzinəqaya əfsanəsi”	+		+	+	+		+	+	+						1	
	11. Sinifdən xaric oxu dərsi						+	+		+		+	+				1
	Kiçik summativ qiymətləndirmə																1
Vətən sevgisi, qəhrəmanlıq səhifələri	12. S.Vurğun. “Azərbaycan.” Məzmunu üzrə iş	+				+						+	+			1	
	13. S.Vurğun. “Azərbaycan.” Məzmunu üzrə iş	+				+				+	+					1	
	14. S.Vurğun. “Azərbaycan.” Təhlili			+	+							+	+			1	
	15. E.Zeynallı. “Kəşfiyyatçılar”. Məzmunu üzrə iş	+		+		+				+	+					1	
	16. E.Zeynallı. “Kəşfiyyatçılar”. Məzmunu üzrə iş	+			+	+						+				1	
	17. E.Zeynallı. “Kəşfiyyatçılar”. Təhlili							+	+	+		+			+	1	
	18. M.İbrahimov. “Azad.” Məzmunu üzrə iş	+									+	+				1	
	19. M.İbrahimov. “Azad.” Məzmunu üzrə iş	+		+							+	+				1	
20. M.İbrahimov. “Azad.” Təhlili						+	+		+						1		

	21. R.Məmməd. “Qələbə müjdəsi”. Məzmunu üzrə iş	+				+					+	+				1
	22. R.Məmməd. “Qələbə müjdəsi”. Təhlili							+	+		+	+				1
	23. R.Məmməd. “Qələbə müjdəsi”. Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş		+								+	+	+		+	1
	24. Tətbiq və ümumiləşdirmə. Z.Xəlil. “Sonuncu güllə”	+				+			+	+	+	+				1
	25. Sınıfdən xaric oxu dərsi								+	+						1
	26. Layihə üzrə təqdimatlar		+					+				+	+			1
	27. Layihə üzrə təqdimatların müzakirəsi							+				+	+			1
	<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>															1
Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər	28. A.Bakıxanov. “Hikmətin fəziləti”. Məzmunu üzrə iş	+									+	+	+			1
	29. A.Bakıxanov. “Hikmətin fəziləti”. Məzmunu üzrə iş			+							+	+	+			1
	30. A.Bakıxanov. “Hikmətin fəziləti”. Təhlili						+	+		+		+				1
	31. Essenin yazılmasına hazırlıq												+	+		1
	32. Essenin yazılması													+	+	1
	33. Ç.Aytmatov. “Manqurt.” Məzmunu üzrə iş	+				+					+	+				1
	34. Ç.Aytmatov. “Manqurt.” Məzmunu üzrə iş	+		+		+							+			1
	35. Ç.Aytmatov. “Manqurt.” Təhlili							+		+	+	+	+			1
	36. H.Ziya. “Kərgədan və qarışqa.” Məzmunu üzrə iş	+				+					+	+				1
	37. H.Ziya. “Kərgədan və qarışqa.” Məzmunu üzrə iş				+	+									+	1
	38. H.Ziya. “Kərgədan və qarışqa.” Təhlili							+	+	+		+	+			1
	39. Tətbiq və ümumiləşdirmə. “F.Qoca.” Anamın sözləri	+				+		+	+	+	+	+				1
	40. Sınıfdən xaric oxu dərsi							+	+	+	+				+	1
	<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>															1

Uşaq aləmi, uşaq taleyi	41. S.S.Axundov. "Nurəddin". Məzmunu üzrə iş.	+	+																1
	42. S.S.Axundov. "Nurəddin". Məzmunu üzrə iş.	+			+											+			1
	43. S.S.Axundov. "Nurəddin". Təhlili						+	+	+							+			1
	44. Ə.Məmmədخانlı. "Qızıl qönçələr". Məzmunu üzrə iş.	+				+										+	+		1
	45. Ə.Məmmədخانlı. "Qızıl qönçələr." Məzmunu üzrə iş	+					+									+	+		1
	46. Ə.Məmmədخانlı. "Qızıl qönçələr." Təhlili							+			+						+		1
	47. E.Hüseynbəyli. "Nəvə." Məzmunu üzrə iş	+														+	+		1
	48. E.Hüseynbəyli. "Nəvə." Məzmunu üzrə iş	+			+	+													1
	49. E.Hüseynbəyli. "Nəvə". Təhlili							+			+					+	+		1
	50. Tətbiq və ümumiləşdirmə. Mir Cəlal. "Bahar"	+			+			+			+								1
	51. Sınıfədxaric oxu dərsi								+	+	+					+			1
Kıçık summativ qiymətləndirmə																			1
Təbiətə vurğunluq, təbiətə qayğı	52. M.Müşfiq. "Yağış yağarkən". Məzmunu üzrə iş	+				+										+	+		1
	53. M.Müşfiq. "Yağış yağarkən." Təhlili									+	+					+	+		1
	54. B.Həsənov. "İki bala". Məzmunu üzrə iş	+				+										+	+		1
	55. B.Həsənov. "İki bala". Məzmunu üzrə iş	+			+											+	+		1
	56. B.Həsənov. "İki bala". Təhlili							+	+	+	+						+		1
	57. Ə.Kürçaylı. "Qaranquş". Məzmunu üzrə iş	+				+										+	+		1
	58. Ə.Kürçaylı. "Qaranquş". Məzmunu üzrə iş															+	+		1
	59. Ə.Kürçaylı. "Qaranquş". Təhlili							+	+	+	+	+							1
	60. Tətbiq və ümumiləşdirmə. İ.Əfəndiyev. "Şəhərdən gələn ovçu"							+			+	+	+	+	+				1
	61. Sınıfədxaric oxu dərsi							+	+	+							+	+	1
	62. Layihə üzrə təqdimatlar		+													+	+	+	1
	63. Layihə üzrə təqdimatların müzakirəsi		+													+	+	+	1
Kıçık summativ qiymətləndirmə																			1

QEYD: Təqdim olunan illik iş planı həftədə 2 saat olmaqla ildə 34 həftəyə və ya 68 saata nəzərdə tutulmuşdur. Müəllim mövzulara şəxsi münasibətindən, sinfin hazırlıq səviyyəsindən asılı olaraq tövsiyə olunan illik planlaşdırılma nümunəsinə məqsədəuyğun saydığı dəyişikliklər edə bilər.

Ədəbiyyat dərslərində qarşıya qoyulan başlıca vəzifə təlim materiallarının öyrənilməsi zamanı müvafiq məzmun standartlarının reallaşdırılması və bu zəmində dərs ilinin sonunda kurikulumda göstərilən təlim nəticələrinə nail olunmasıdır. Bu baxımdan illik planlaşdırmanın düzgün aparılması, hər bir dərstdə reallaşdırılacaq məzmun standartlarının və onlardan irəli gələn təlim məqsədlərinin, metod və vasitələrin dəqiq müəyyənləşdirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

VII sinifdə ədəbiyyat dərslərinin illik planlaşdırılması nümunəsi

Cədvəldə kurikulumda tələb olunan bacarıqlar əsasında tövsiyə olunan illik iş planı verilmişdir. İş planında həftədə 2 saat olmaqla ildə 34 həftə və ya 68 saat nəzərdə tutulmuşdur. Müəllim mövzuların tədrisi zamanı qarşıya qoyduğu təlim məqsədlərindən və şəraitdən asılı olaraq tövsiyə olunan illik planlaşdırılma nümunəsində dəyişikliklər edə bilər.

Həftələr	Mövzular	Reallaşdırılan standartlar	Fənlərarası inteqrasiya	Strategiyalar: metodlar, iş formaları	Resurslar	Qiymətləndirmə üsul və vasitələri
1-ci həftə	Giriş. Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir.	1.1.2. 1.2.3. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.2.3. X.d. 3.1.4	Müsahibə, müzakirə, bütün siniflə birgə iş.	Dərslik, iş vərəqləri, ədəbiyyatın rolu haqqında fikirlər yazılmış plakat.	Müsahibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
1. ŞİFAHİ XALQ ƏDƏBİYYATINDAN SEÇMƏLƏR						
1-ci həftə	“Dərzi şagirdi Əhməd”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. X.d. 2.1.3.	Əqli hücum, müsahibə, təqdimat, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_folkloru	Müsahibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
2-ci həftə	“Dərzi şagirdi Əhməd”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. X.d. 2.1.3.	müsahibə, müzakirə, təqdimat, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan_folkloru	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	“Dərzi şagirdi Əhməd”. Təhlili.	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.1.2. 3.1.3.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, problemin həlli, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş	Dərslik, iş vərəqləri, http:// az. wikipedia. org/wiki/ Azərbaycan _ folkloru	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
3-cü həftə	“Durna teli.” Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. X.d. 3.1.3.	Müsahibə, fasilələrlə oxu, təqdimat, fərdi	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şə-	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat

			Üm.t. 5.1.3.	iş, qruplarla iş	killər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan folkloru	vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
	“Durna teli”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 2.1.1.	Az.d. 2.1.1. X.d. 3.1.3. Üm.t. 5.1.3.	Müsahibə, fasilələrlə oxu, təqdimat, fərdi iş, qruplarla iş	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan folkloru	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
4-cü həftə	“Durna teli”. Təhlili	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4.	Az.d. 1.2.4. X.d. 3.1.4. Üm.t. 5.1.3.	Müzakirə, tədqiqat, təqdimat, Venn diaqramı, fərdi iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan folkloru	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazılmasına hazırlıq	2.2.1. 3.1.1.	Az.d. 3.1.2. 3.1.3. X.d. 4.1.1.	Müsahibə, müzakirə, tədqiqat, fərdi iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, inşa (esse) ilə bağlı tövsiyələr	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
5-ci həftə	İnşanın (essenin) yazılması	3.1.1. 3.1.2. 3.1.3.	Az.d. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. X.d. 4.1.1.	Fərdi iş, tədqiqat	Dərslik, inşa (esse) ilə bağlı tövsiyələr	Yazı işi (inşa)
	Tətbiq və ümumiləşdirmə. “Xəzinəqaya əfsanəsi”	1.1.1. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. 3.1.1. 3.1.2. X.d. 3.1.4. 4.1.2.	Müsahibə, təqdimat, müzakirə, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycan folkloru	Layihə (şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən olunmuş meyar cədvəli), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)

6-cı həftə	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.2.1. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. X.d. 3.1.4.	Təqdimat, müzakirə, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri, ədəbi guşə, sərgi	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>						

2. VƏTƏN SEVGİSİ, QƏHRƏMANLIQ SƏHİFƏLƏRİ

7-ci həftə	S.Vurğun. "Azərbaycan". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4. Az.t. 2.1.1.	Müsaibə, əqli hücum, təqdimatlar, iki hissəli gündəlik, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, şeirin məzmununa uyğun şəkillər. http://samadvurgun.com/az/qonaq.php az.wikipedia.org/wiki/Səməd_Vurğun	Müsaibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	S.Vurğun. "Azərbaycan". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. Az.t. 2.1.1.	Müsaibə, təqdimatlar, iki hissəli gündəlik, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş.	Dərslik, iş vərəqləri, şeirin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər. http://samadvurgun.com/az/qonaq.php az.wikipedia.org/wiki/Səməd_Vurğun	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
8-ci həftə	S.Vurğun. "Azərbaycan". Təhlili	1.2.3. 1.2.4. 2.2.1. 3.1.1.	Az.d. 1.2.2. 2.2.3. X.d. 1.1.2. Az.t. 2.1.1.	Müsaibə, problemin həlli, təqdimatlar, fərdi iş, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri. http://samadvurgun.com/az/qonaq.php az.wikipedia.org/wiki/Səməd_Vurğun	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	E.Zeynallı. "Kəşfiyyatçılar". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. X.d. 2.1.3. Az.t. 4.1.1.	Müsaibə, təqdimat, problemin həlli, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, az.wikipedia.org/wiki/Mehdi_Hüseyn	Müsaibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)

9-cu həftə	E.Zeynallı. "Kəşfiyyatçı-lar". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.4. 1.1.5. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. X.d. 2.1.3. 3.1.3 Üm.t. 4.1.2. Az.t. 4.1.1.	Müsahibə, təqdimat, müzakirə, fərdi iş, müsahibə, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, az. wikipedia.org/wiki/Mehdi_Hüseyn_(film, 1969)	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	E.Zeynallı. "Kəşfiyyatçı-lar". Təhlili	1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.2. 3.1.3	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 1.1.2. 3.1.4. C. 4.1.1. Az.t. 4.1.1.	Müsahibə, problemin həlli, təqdimat, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, az.wikipedia.org/wiki/Mehdi_Hüseyn_(film, 1969)	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
10-cu həftə	M.İbrahimov. "Azad". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.2.3. X.d. 3.1.3. Az.t. 3.1.1.	Müsahibə, problemin həlli, təqdimat, müzakirə, cütlüklə iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Mirzə_İbrahimov	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	M.İbrahimov. "Azad." Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. X.d. 3.1.3. 3.1.4. Az.t. 3.1.1.	Müsahibə, problemin həlli, təqdimat, müzakirə, cütlüklə iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Mirzə_İbrahimov	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
11-ci həftə	M.İbrahimov. "Azad". Təhlili	1.2.1. 1.2.2. 1.2.4.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4. Az.t. 3.1.1.	Müsahibə, Venn diaqramı, problemin həlli, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Mirzə_İbrahimov	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	R.Məmməd. "Qələbə müjdəsi". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. X.d. 2.1.3. 3.1.3.	Müsahibə, müzakirə, problemin həlli, təqdimat, fərdi iş,	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, az. wikipedia.	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq),

			3.1.4. H.b. 3.2.1.	cütlüklə iş, kiçik qruplarda iş.	org/wiki/ Bəxtiyar_ Vahabzadə (film, 2003)	layihə (şagirdin təqdimatı)
12-ci həftə	R.Məmməd. “Qələbə müjdəsi”. Təhlili	1.2.3. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. X.d. 1.1.2. H.b. 3.2.2.	Müşahidə, problemin həlli, təq- dimat, mü- zakirə, fərdi iş, kiçik qrup- larda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, əsrin məz- mununa uy- ğun şəkillər, lüğətlər, az. wikipedia. org/wiki/ Bəxtiyar_ Vahabzadə	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıq- vermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	R.Məmməd. “Qələbə müjdəsi”. Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş	1.1.2, 2.1.2, 2.2.1, 3.1.1. 3.1.3.	Az.d.1 .2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.2. H.b. 3.2.1. 3.2.2.	Müşahidə, problemin həlli, mü- zakirə, təqdimat, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, az. wikipedia. org/wiki/ Bəxtiyar_ Vahabzadə	Müşahidə (mü- şahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), tap- şırıqvermə (tap- şırıq), layihə (şa- girdin təqdimatı)
13-cü həftə	Tətbiq və ümumiləşdirmə. Z.Xəlil. “Sonuncu güllə”	1.1.1, 1.1.5, 1.2.3. 1.2.4, 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 1.2.4. 2.2.1. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. H.b. 3.2.1. 3.2.2.	Müşahidə, təqdimat, problemin həlli, mü- zakirə, fərdi iş, kiçik qrup- larda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az. wikipedia. org/wiki/ Zahid_Xəlil	Müşahidə (mü- şahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdi- matı)
	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.1.4. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4.	Təqdimat, müzakirə, müqayisə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri	Müşahidə (mü- şahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), tap- şırıqvermə (tap- şırıq), layihə (şa- girdin təqdimatı)
14-cü həftə	Layihə üzrə təqdimatlar	1.1.2. 1.2.2. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. X.d. 1.1.2. 3.1.2. İnf. 2.1.3	Təqdimat, müzakirə, müqayisə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, layihə materialları	Müşahidə (mü- şahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Kiçik summativ qiymətləndirmə					

15-ci həftə	3. MƏNƏVİ DƏYƏRLƏR, HƏMİŞƏYAŞAR HİKMƏTLƏR					
	A.Bakıxanov . “Hikmətin fəziləti”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 2.1.1, 2.1.2, 2.2.1.	Az.d.2 .1.1. 2.1.2. 2.2.2, 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, problemin həlli, təqdimat, Venn diaqramı, fərdi iş, cütlüklə iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Abbasqulu_ağa_Bakıxanov	Müsahibə (müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	A.Bakıxanov . “Hikmətin fəziləti”. Məzmunu üzrə iş	1.1.3, 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, problemin həlli, təqdimat, fərdi iş, cütlüklə iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Abbasqulu_ağa_Bakıxanov	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
16-cı həftə	A.Bakıxanov . “Hikmətin fəziləti”. Təhlili	1.2.1, 1.2.2. 1.2.4. 2.1.2. 3.1.1.	Az.d.2 .2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.2.	Əqli hücum, müsahibə, Venn diaqramı (müqayisəsi), tədqiqat, müzakirə, fərdi iş, cütlüklə iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Abbasqulu_ağa_Bakıxanov	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Essenin yazılmasına hazırlıq	2.2.1. 3.1.1.	Az.d.3 .1.1.3. 1.2.	Müsahibə, tədqiqat, müzakirə, fərdi iş, cütlüklə iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, lüğətlər, mövzuya uyğun şəkillər, bədii nümunələr.	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)
17-ci həftə	Essenin yazılması	3.1.1. 3.1.2. 3.1.3.	Az.d. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3.	Fərdi iş.	Dərslik, lüğətlər, mövzuya uyğun əsərlər	Yazı işi (esse)

	Layihə üzrə təqdimatlar, müzakirəsi	1.1.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. 2.2.1. X.d. 2.1.2. 2.1.3. 3.1.2. Biol. 4.2.1. İnf. 2.1.3	Təqdimat, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş	Dərslik, layihə materialları	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), layihə (şagirdin təqdimatı)
18-ci həftə	Ç.Aytmatov. "Manqurt." Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d.2 .1.1. X.d. 2.1.1. H.b. 3.1.1.	Əqli hücum, müzakirə, problemin həlli, kiçik qruplarla iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http:// az. wiki pe dia. org/ wiki /Çingiz_Aytmatov, http://az. wiki pe dia. org/ wiki /Manqurt_(fil m, 1990)	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Ç.Aytmatov. "Manqurt." Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 1.1.5. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. X.d. 3.1.3. H.b. 3.2.1.	Müzakirə, tədqiqat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, "Dünya mənim, dünya sənin" dərs vəsaiti, http://az. wiki pe dia. org/ wiki /Çin giz_Aytmatov, http://az. wiki pe dia. org/ wiki /Ma nqurt_(film, 1990)	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
19-cu həftə	Ç.Aytmatov. "Manqurt." Təhlili	1.2.2. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d.2 .1.1 X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, "Dünya mənim, dünya sənin" dərs vəsaiti, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, "Dünya mənim, dünya sənin" dərs vəsaiti, http:// az. wiki pe dia. org/ wiki /Çingiz_Aytma- tov, http://az. wiki pe dia. org/ wi ki/Manqurt_(film, 1990)	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	H.Ziya. "Kərgədan və qarışqa". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. X.d. 3.1.3. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http:// az. wiki pe dia. org/ wiki /Hik mət_Ziya	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)

20-ci həftə	H.Ziya. “Kərgədan və qarışqa”. Məzmunu üzrə iş	1.1.4. 1.1.5. 3.1.2.	Az.d.2 .1.1. 3.1.2. X.d. 3.1.3. H.b. 3.2.1.	Müsahibə, müzakirə, problemin həlli, təq- dimat.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Hikmət_Ziya	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	H.Ziya. “Kərgədan və qarışqa”. Təhlili	1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.1.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Əqli hücum, Venn diaqramı, müzakirə, tədqiqat, problemin həlli, kiçik qruplarla iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Hikmət_Ziya	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
21-ci həftə	Tətbiq və ümumiləşdirmə. F.Qoca. “Anamın sözləri”	1.1.1. 1.1.5. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müzakirə, təqdimat, problemin həlli, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.wikipedia.org/wiki/Fikrət_Qoca	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 3.1.1. 3.1.3.	Az.d. 2.1.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müzakirə, problemin həlli, təqdimat, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, ədəbi divar qəzeti, kitab sərgisi, ədəbi guşə	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>						

4. UŞAQ ALƏMİ, UŞAQ TALEYİ

22-ci həftə	S.S.Axundov. "Nurəddin". Məzmunu üzrə iş	1.1.1, 1.1.2, 2.1.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.2, 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4.	Müsahibə, əqli hücum, təqdimatlar, fərdi iş, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri, hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Süleyman_Sani_Axundov	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
23-cü həftə	S.S.Axundov. "Nurəddin". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.4. 2.2.1.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4.	Əqli hücum, müsahibə, təqdimatlar, fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş	Dərslik, hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, iş vərəqləri, lüğətlər, http:// az.wikipedia.org/wiki/Süleyman_Sani_Axundov	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	S.S.Axundov. "Nurəddin". Təhlili	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 2.1.2.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4.	Əqli hücum, müsahibə, problemin həlli, təqdimatlar, fərdi iş, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri, http:// az.wikipedia.org/wiki/Süleyman_Sani_Axundov	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
24-cü həftə	Ə.Məmməd-xanlı. "Qızıl qönçələr". Məzmunu üzrə iş.	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3. 3.1.3. 3.1.4. Az. t. 3.1.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, fərdi iş, cütlüklə iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http:// az.wikipedia.org/wiki/Ənvər_Məmməd-xanlı	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Ə.Məmməd-xanlı. "Qızıl qönçələr". Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2. 3.1.3.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. 2.2.3. X.d. 2.1.3.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, cütlüklə iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http:	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə

					//az.wiki- dia.org/ wiki/Ənvər _Məmməd- xanlı	(tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
25-ci həftə	Ə.Məmməd- xanlı “Qızıl qönçələr”. Təhlili	1.2.2. 1.2.4. 2.2.1.	Az.d. 1.2.4. 2.2.1. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. Tar. 2.1.2.	Müşahibə, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az.w ikipedia.or g/wiki/ Ənvər_ Məmmədxa nlı	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərə- qi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layi- hə (şagirdin təq- dimatı)
	E.Hüseynbəyli “Nəvə”. Məzmunu üzrə iş.	1.1.1. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3.	Müşahibə, müzakirə, cütüklə və kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsin məz- mununa uy- ğun şəkillər, lüğətlər, http://az.w ikipedia. org/wiki/ Elçin Hüse ynbəyli	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq baca- rıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq),
26-cı həftə	E.Hüseyn- bəyli. “Nəvə”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 1.1.4.	Az.d. 2.1.1. 2.2.2. 2.2.3 cütük və kiçik qruplar şeklinde iş.	Müşahibə, , müzakirə, təqdimat, cütük və kiçik qruplar şeklinde iş.	Dərslik, əsin məz- mununa uy- ğun şakil- lər, lüğətlə, http://az. wikipedia. org/wiki/ Elçin Hü- seynbəyli	Oxu(mətn), şifa- hi sual-cavab (şifahi nitq ba- cıqları üzrə qeydiyyat vərə- qi), tapşırıq- vermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	E.Hüseynbəy- li. “Nəvə”. Təhlili	1.2.2. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1. 3.1.3.	Az.d. 1.2.4. 2.2.1. 2.2.3. 1.2.1. X.d. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3.	Müzakirə, problemin həlli, tədqiqat, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, http://az. wikipedia. org/wiki/ Elçin Hü- seynbəyli	Şifahi sual- cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıq- vermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
27-ci həftə	Tətbiq və ümumi- ləşdirmə. Mir Cəlal. “Bahar”	1.1.1. 1.1.3. 1.1.5. 1.2.2. 1.2.4.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. X.d. 3.1.4.	Müzakirə, müşahibə, təqdimat, kiçik qruplarla iş.	Dərslik, əsə- rin məz- mununa uy- ğun şəkillər, lüğətlər, http:// az. wiki- dia. org/ wiki/ Mir Cə- lal_Paşa-yev	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq baca- rıqları üzrə qey- diyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdi- matı)

	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.2.	Az.d. 2.1.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4. H.b. 3.2.1.	Müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, ədəbi divar qəzeti, kitab sərgisi, ədəbi guşə	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
28-ci həftə	<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>					

5. TƏBİƏTƏ VURĞUNLUQ, TƏBİƏTƏ QAYĞI						
28-ci həftə	M.Müşfiq. “Yağış yağarkən”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. C. 2.1.3.	Müşahibə, müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş, böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, əsərin məzmununa uyğun şəkillər.	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
29-cu həftə	M.Müşfiq. “Yağış yağarkən”. Təhlili	1.2.3. 1.2.4. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 2.2.3. X.d. 3.1.4 Biol. 4.1.1.	Tədqiqat, təqdimat, müzakirə, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, cədvəllər.	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	B.Həsənov. “İki bala”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 1.2.2. X.d. 2.1.3. Biol. 4.2.1.	Müşahibə, müzakirə, təqdimat, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkil və lüğətlər.	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
30-cu həftə	B.Həsənov. “İki bala”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.3. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.2.3. X.d. 3.1.3. Biol. 4.2.1.	Müşahibə, müzakirə, təqdimat, cütlük üzərində iş, kiçik qruplarla iş.	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.	Oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	B.Həsənov. “İki bala”. Təhlili	1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.2.1.	Az.d. 2.4.2. 2.3. X.d. 3.1.4. Biol. 4.2.1.	Müşahibə, müzakirə, Venn diaqramı, təqdimat, fərdi iş, kiçik və böyük qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, cədvəllər, internet YouTube	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
31-ci həftə	Ə.Kürçaylı. “Qaranquş”. Məzmunu üzrə iş	1.1.1. 1.1.5. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 2.1.1. 2.1.2. Biol. 4.2.1.	Müşahibə, müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş	Dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wiki-	Müşahibə(müəllimin diaqnostik qeydiyyat vərəqi), oxu (mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq)

					pedia.org/wiki/Əliağa_Kürçaylı	
	Ə.Kürçaylı. “Qaranquş”. Məzmunu üzrə iş	2.1.1. 2.1.2. 3.1.1. 3.1.3.	Az.d. 2.1.1. Biol. 4.2.1. 2.2.3. X.d. 3.1.4.	Müsahibə, müzakirə, fərdi iş, cütlik şəklində iş, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, əsin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər, http://az.wikipedia.org/wiki/Əliağa_Kürçaylı	Oxu(mətn), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
32-ci həftə	Ə.Kürçaylı. “Qaranquş”. Təhlili	1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2.	Az.d. 1.2.4. 3.1.1. X.d. 3.1.4. Biol. 4.2.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, cədvəllər, http://az.wikipedia.org/wiki/Əliağa_Kürçaylı	Şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Tətbiq və ümumiləşdirmə dərsi. İ.Əfəndiyev. “Şəhərdən gələn ovçu”	1.2.2. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 1.2.4. 2.2.3. X.d. 3.1.4 Biol. 4.2.1. H.b. 1..2.1	Müzakirə, problemin həlli, təqdimat, kiçik qruplarda iş.	Dərslik, iş vərəqləri, az.wikipedia.org/wiki/İlyas_Əfəndiyev_ilyasafəndiyev.musigidunya.az	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)
33-cü həftə	Sinifdən xaric oxu dərsi	1.2.2. 1.2.3.. 1.2.4. 3.1.1. 3.1.2.	Az.d. 2.2.3. X.d. 1.1.2 Biol. 4.2.1.	Müsahibə, müzakirə, təqdimat, kiçik qruplarda iş	Dərslik, iş vərəqləri, təbiət guşəsi, təbiətə dair şəkillər, http://az.wikipedia.org/wiki/Mikayıl_Müşfiq , http://	Müşahidə (müşahidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), tapşırıqvermə (tapşırıq), layihə (şagirdin təqdimatı)

					az.wiki- pedia. org/wiki /Məm- məd_ Araz	
	Layihələr üzrə təqdimatlar	1.1.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. 2.2.1. X.d. 2.1.2. 2.1.3. 3.1.2. Biol. 4.2.1. İnf. 2.1.3	Təqdimat, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qrup- larda iş	Dərslik, layihə material ları	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bac- arıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), layihə (şagirdin təqdimatı)
	Layihələr üzrə təqdimatların müzakirəsi	1.1.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.2.1.	Az.d. 1.2.2. 1.2.4. 2.2.1. X.d. 2.1.2. 2.1.3. 3.1.2. Biol. 4.2.1. İnf. 2.1.3	Təqdimat, müzakirə, fərdi iş, kiçik qruplarda iş, böyük qrup- larda iş	Dərslik, layihə material ları	Müşahidə (müşa- hidə vərəqləri), şifahi sual-cavab (şifahi nitq bac- arıqları üzrə qeydiyyat vərəqi), layihə (şagirdin təqdimatı)
34- cü həf- tə	<i>Kiçik summativ qiymətləndirmə</i>					

Az.d.– Azərbaycan dili, X.d.–Xarici dil, Az.t.– Azərbaycan tarixi,
Üm. t. – ümumi tarix, Biol.– biologiya, C.– coğrafiya, H.b.–Həyat bilgisi,
İnf. –İnformatika

Fənn üzrə saatların bölünməsi

Bədii əsərlərin öyrənilməsi dərsləri	47 saat
İnşa və esse yazılması	4 saat
Tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri	5 saat
Sınıfdənxaric oxu dərsləri	5 saat
Layihələr üzrə təqdimatlar	2 saat
Kiçik summativ qiymətləndirmə	5 saat
Cəmi	68 saat

Fənlərarası inteqrasiya, ilk növbədə, VII sinifdə tədris olunan müxtəlif fənlər üzrə alt standartların əlaqəli reallaşdırılmasında özünü göstərir. Bundan əlavə, ədəbiyyatın incəsənətin bir növü olması onun digər növlərlə – musiqi, rəssamlıq, heykəltəraşlıq, kino, teatr ilə əlaqələrindən dərstdə bəhrələnməyə imkan yaradır. Ədəbiyyat fənninin Azərbaycan dili, xarici dil, tarix, coğrafiya və s. fənlərlə əlaqələri təlim prosesində məqsədyönlü şəkildə reallaşdırılmalıdır.

FƏNDAXİLİ İNTEQRASIYA

Ədəbiyyat kurikulumu integrativ səciyyəli olduğu üçün bütün mövzular üzrə **fəndaxili inteqrasiya** da reallaşdırılmalıdır. Dərslikdə təlim materiallarının problem – mövzu üzrə qruplaşdırılması hər bölmədəki əsərlərin məzmunu üzrə işin və təhlilinin qarşılıqlı əlaqədə aparılması üçün zəmin yaradır. Eyni zamanda fəndaxili inteqrasiyanın reallaşdırılması baxımından *şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrinin mövzu, problem, obrazlar baxımından müqayisəli öyrənilməsi, janrlar üzrə əlaqə imkanları* da diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Ədəbiyyat dərslərində nitq inkişafı üzrə hər iki iş növünün inteqrasiyasının reallaşdırılması da təbii və məntiqlidir.

Fəndaxili inteqrasiyanın digər mühüm yolu məzmun standartlarının integrativ şəkildə reallaşdırılmasıdır. Belə ki, ədəbiyyat fənn kurikulumunda bütün məzmun standartları arasında təbii əlaqə vardır. Aşağıdakı cədvəldən göründüyü kimi, kurikulumdakı hər üç məzmun xətti üzrə bir-birini tamamlayan alt standartların integrativ reallaşdırılması həyata keçirilməlidir:

1.1. Bədii nümunələrin məzmununu mənimsədiyini nümayiş etdirir.	1.2. Bədii nümunələrin təhlili üzrə bacarıqlar nümayiş etdirir.
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
1.1.4. Bədii əsərlərin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Metodik vəsaitə müxtəlif mövzular üzrə gündəlik planlaşdırmaya dair nümunələr daxil edilmişdir. Dərs nümunələri işlənilərkən respublikanın ümumtəhsil məktəblərində I–IV siniflərdə Azərbaycan dili fənninin, eləcə də V–VI siniflərində kurikulum üzrə ədəbiyyat dərslərinin tədrisi təcrübəsi, TQDK-nın monitorinqində, kütləvi informasiya vasitələrində söylənilmiş fikirlər öyrənilmiş, təhlil edilmiş, nəzərə alınmışdır. Təhsil Nazirliyinin tövsiyəsinə uyğun olaraq, müəllimlərin təşəbbüskar, yaradıcı fəaliyyətinə istiqamət vermək məqsədilə icmallarla yanaşı, yığcam dərs planları – mövzular üzrə təlim materialları ilə iş texnologiyaları da işlənilmişdir.

ƏDƏBİYYAT DƏRSLƏRİNDƏ YENİ TƏLİM TEXNOLOGİYALARI

Ədəbiyyat dərslərində fəal/interaktiv təlim texnologiyalarından istifadə Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasının və fənn kurikulumun tələblərinə uyğun olaraq tətbiq edilən mühüm yenilikdir. Metodik vəsaitdə ədəbiyyat dərslərinin icmal və planları fəal/interaktiv təlimin tələbləri əsasında işlənilmişdir.

Dərsliyə daxil edilmiş əsərlərin ideya-məzmununu, bədii xüsusiyyətlərini şagirdlərin dərinə, şüurlu qavraması, əsərin məzmunu və təhlili üzrə müzakirələrdə fəallıq göstərmələri kurikulum üzrə dərslərin səmərəli təşkilindən asılıdır. Buna nail olmaq üçün müəllim bədii əsərin məzmunundan, orada qaldırılan problemlərdən çıxış edərək müasir ədəbiyyat dərslərinin “mənəviyyat” və “dialoq” dərslərinə çevrilməsinə nail olmalıdır. Bu isə öz növbəsində müəllimdən ədəbiyyat fənn kurikulumunu dərinə bilməyi, oradakı yeni təlim konsepsiyasını öz iş təcrübəsində reallaşdırmaq üçün yaradıcı və təşəbbüskar fəaliyyət göstərməyi tələb edir.

Ədəbiyyat müəllimi çoxsaylı fəal/interaktiv təlim metodlarından istifadə zamanı bilavasitə ədəbiyyat fənni üçün səciyyəvi olan metodlardan istifadəni diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Bu və ya digər metod təlim materialının xarakteri, dərslərin təlim nəticələri, şagirdlərin tanışlıq səviyyəsi və s. əsas götürülməklə seçilir. Qabaqcıl ədəbiyyat müəllimlərinin kurikulum üzrə təcrübəsi bir daha sübut edir ki, bədii əsərin məzmunu üzrə iş zamanı *fasilələrlə oxu*, *proqnozlaşdırılmış oxu*, *iki hissəli gündəlik*, *söz assosiasiyaları*, *İNSET (interaktiv qeydetmə sistemi)* metodlarından istifadə müsbət nəticə verir. Bu metodlardan bəziləri (məsələn, *fasilələrlə oxu* və s.) tənqidi təfəkkürün inkişafında mütaliə və yazı (TTİMY) texnologiyalarına aid edilir.

Bədii əsərin təhlili üzrə dərslərdə *beyin həmləsi, müzakirə, problemin həlli, BİBÖ, debat, şəxələndirmə, rollu oyun (rollu dialog), təqdimat, layihələr üzrə iş* metodları faydalıdır. Bununla yanaşı, nəzərə almaq lazımdır ki, əqli hücum, söz assosiasiyaları, rollu oyun, İNSERT, təqdimat, layihələr üzrə iş və s. metodlardan həm əsərin məzmununun öyrənilməsi, həm də təhlil zamanı istifadə etmək mümkündür. Eyni zamanda məktəb təcrübəsi qərarlar ağacı, karusel, auksiondan istifadənin də faydalı olduğunu göstərmişdir.

Fasilələrlə oxu. Əsərin mətni əvvəlcədən bitkin hissələrə bölünür. Hər hissə oxunduqdan sonra fasilə edilir və müəllim oxunmuş hissənin məzmununa dair suallar verir.

Sonuncu hissənin oxusundan sonrakı fasilədə şagirdlərə aşağıdakı məzmununda da suallar verilə bilər:

- Hadisələrin belə bitəcəyini düşünürdünüzmü?
- Qəhrəmanın hərəkətləri, başına gələn hadisə sizə necə təsir etdi?
- Sizcə, qəhrəmanı nə gözləyir?

Proqnozlaşdırılmış oxu. Məzmunun mənimsənilməsinə həsr olunan dərstdə əsərdən bir hissə oxunur, fasilə edilir və şagirdlər hadisələrin sonrakı inkişafı barədə fərziyyələrini dəftərlərindəki proqnoz cədvəlində qeyd edirlər.

Əsərin hissələri	Sizcə, nə baş verəcək?	Nə üçün belə düşünürsünüz?	Nə baş verdi? Hadisələr necə davam etdi?
I hissə			
II hissə			
III hissə			
IV hissə			

İkihissəli gündəlik. Bu iş növünün yalnız “sitat” və onun “şərhi” (yəni mətndən sitat seçilir və nə üçün seçilməsinin səbəbi şərh olunur) kimi qələmə verilməsi onun imkanlarının məhdudlaşdırılması deməkdir. Şagirdlər bu gündəlikdə (“şərh” bölməsində), yeri gəldikcə, müstəqil aydınlaşdırma bilmədikləri sualları da yazırlar. Eləcə də mətndən seçilərək yazılan qeydlər şagirdlərdə hansı hiss və düşüncə oyadıbsa, həyat təcrübəsi ilə səsleşibse, yadına müəyyən əhvalat salıbsa və s. gündəliyin şərh bölməsində yazıla bilər.

Təcrübə göstərir ki, cədvəlın birinci tərəfində “əsərdə diqqətimi daha çox cəlb edənlər”, ikinci tərəfdə “bunun səbəbi” yazılması məqsəduyğundur. “İkihissəli gündəlik” müxtəlif formalarda tətbiq oluna bilər.

lər. Şagirdlər mətni oxuya-oxuya gündəlikdə müvafiq qeydlər aparırlar. Əsərin oxusu, qeydlərin aparılması başa çatdıqdan sonra, şagirdlər yenidən mətnə müraciət edir, qeydlərini zənginləşdirirlər. Məsələn, Mikayıl Müşfiqin “Yağış yağarkən” şeirinin təhlili zamanı “İki-hissəli gündəlik”dən istifadə faydalıdır.

	Əsərdə diqqətimi daha çox cəlb edənlər	Bunun səbəbi
1.	Yağış yağır, rəqs eləyir gur damlalar, Sıra-sıra, inci-inci nur damlalar Göydə iki qara bulud çatılaraq, İldırımlar şaqqıldayır şaraq-şaraq	Yağış damlaları sıra-sıra düzülmüş inciye bənzədilir, yağışın yağması damlaların rəqsi kimi mənalandırılır. Yağış yağarkən baş verən təbiət hadisələri çox gözəl təsvir olunub.
2.	Quşlar uçuş yuvasına pırıl-pırıl, Şırıldayır navalçalar şırl-şırl.	Şair yağışın yağmasının qulaqlarda yaratdığı ahəngi, quşlar uçarkən islanmış qanadlarının çıxardığı səsi, axan yağış sularının şırıltısını dəqiq ifadə etmişdir.
3	Yağ, ey yağış, fikrim kimi, hissim kimi, Uzaq, yaxın çöllərə yağ, Ölkələrə, ellərə yağ!	Şair ellərə, çöllərə xeyir, bərəkət gətirən yağışın yağmasını arzulayır.

Beyin həmləsi. Müxtəlif məqsədlə tətbiq olunur. Məsələn, şagirdlərə bədii əsərdə qaldırılmış problemlə bağlı sual verilir və onun həlli yollarına dair fikirlərini, ideyalarını söyləmək təklif olunur. Problemlə sual üzrə müzakirə şagirdlərin yaradıcı fəaliyyət göstərmək, müxtəlif vəziyyətlərdən çıxış yolu tapmaq, qərar qəbul etmək, fikirlərini ifadə etmək bacarığını üzə çıxarır.

Şagirdlərin verdiyi (düşünülmüş, təsadüfi və s.) cavablar heç bir şərh verilmədən lövhəyə yazılır. Sonra qeyd edilmiş ideyalar təhlil edilir, qruplaşdırılır, mübahisə doğuran, ağılabatan fikirlər ayrılır, sualın cavabını əks etdirən ideyaların müzakirəsi aparılır.

Müzakirə (diskussiya) dərs prosesində şagirdlərin bir-biri və müəllimdə qarşılıqlı ünsiyyətinə, əməkdaşlığına imkan yaradır. Bu zaman problemin təhlili, fərqli fikirlərin söylənməsi təmin edilir.

Müzakirə zamanı şagirdlər problemin görünməyən tərəfləri barədə düşünməyə istiqamətləndirilir. Müəllim şagirdlərin hüquq bərabərliyini təmin edərək demokratik mühit yaradır, onların fəallıq və müstəqilliyinə nail olur.

Müzakirənin təşkili zamanı aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

1. Müzakirə (diskussiya) qaydaları tərtib edilməlidir. Dərs ilinin əvvəlində şagirdlərinin ümumi razılığı ilə qəbul olunan qaydalar fənn kabinetində asılmalıdır:

- eyni vaxtda yalnız bir nəfər danışmalıdır;
- danışanın nitqi diqqətlə dinlənilməli, ona sual yalnız nitqini tamamladıqdan sonra verilməlidir;
- tənqid yalnız danışanın fikrinə yönəlməlidir;
- çıxış zamanı vaxt nəzərə alınmalıdır;
- çıxış etmək üçün icazə istənilməlidir.

2. Sınıfdə şagirdlərin müzakirə üçün münasib formada oturmasına (dairəvi, yarım dairəvi, üz-üzə və s.) nail olunmalıdır.

3. Müzakirə üçün mövzu sadə, aydın, şagirdin qavrama səviyyəsinə uyğun olmalıdır.

4. Müzakirədə “Bu hadisə nə üçün baş verdi?”, “Təsvir olunan hadisə, qəhrəman haqqında nə düşünürsünüz?”, “Qəhrəman başqa cür hərəkət edə bilərdimi?” və s. düşündürücü suallardan istifadə olunur.

Müzakirənin səmərəli təşkilinə nail olmaq üçün müəllim bir sıra məsələləri diqqət mərkəzində saxlamalıdır:

- şagirdlərin öz fikirlərini əsaslandırmaqlarına diqqət yetirilməlidir;
- müzakirənin nəticələri ümumiləşdirilərkən fəal iştirakçıların fikrindən nümunələr göstərilməlidir;
- müəllim söylənilən fikirlərə həssaslıqla yanaşmalı, fikirlər səhv olduqda belə, şagirdin sözünü kəsməməli, digər şagirdlərin münasibət bildirmələrinə nail olmalıdır.

Məktəb təcrübəsində sınaqdan çıxmış metodlardan da imtina edilməməlidir. Təcrübə göstərir ki, şagirdlərin yaradıcı fəallığının təmin edilməsi baxımından əhəmiyyətli olan ənənəvi təlim metodlarından (ifadəli oxu və s.) interaktiv təlim metodları ilə əlaqəli istifadə müsbət nəticə verir.

Müəllimlərimiz artıq kurikulum üzrə ədəbiyyat dərslərinin təşkilində müəyyən təcrübə qazanmışlar. Bu metodik vəsaitdə verilmiş dərs nümunələrinə, eləcə də fəal/interaktiv dərslərin quruluşunu əks etdirən cədvəldəki tövsiyələrə təlim prosesində yaradıcı yanaşılmalıdır. Metodik tövsiyələrdən bəhrələnən müəllim dərs dediyi sinfin hazırlıq səviyyəsindən, qarşıya qoyduğu məqsəddən çıxış edərək dərs nümunələri yarada bilər.

№	İnteraktiv dərslin strukturu	Əsas fəaliyyətlər
1	Motivasiya, problemin qoyuluşu	Motivasiya yaradılması, problemin həlli ilə bağlı müxtəlif fərziyyələr irəli sürülməsi, ziddiyyətli, düşündürücü suallar üzrə fikir mübadiləsi, birgə fəaliyyət nəticəsində tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi
2	Tədqiqatın aparılması	Problemin həllini nəzərdə tutan suallar, tapşırıqların yerinə yetirilməsi
3	Məlumat mübadiləsi	Qrupların təqdimat əsasında bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olması
4	Məlumatın müzakirəsi və təşkili	Məlumatların əlaqələndirilməsi, qruplaşdırılması, pərakəndə fikirlərin sistemə salınması
5	Nəticə, ümumiləşdirmə	Müzakirə zamanı söylənilən fikirlərin ümumiləşdirilməsi, dərslin əvvəlində söylənilmiş fərziyyələrlə müqayisə aparılması və tədqiqat sualı ilə bağlı nəticə çıxarılması
6	Yaradıcı tətbiqetmə	Yeni mövzu üzrə bilik və bacarıqların yaradıcı tətbiqinə yönəlmiş müstəqil işlərin, ev tapşırıqlarının verilməsi
7	Qiymətləndirmə, refleksiya	Fərdi, eləcə də qrup işinin formativ qiymətləndirilməsi. Refleksiya – yeni biliyin qazanılması prosesinin bir daha göz önündə canlandırılması

Müəllim ev tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi səviyyəsini, əsasən, dərslin əvvəlində müəyyənləşdirməli, müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməlidir. Bununla yanaşı, ev tapşırığının səciyyə-sindən asılı olaraq, onun necə yerinə yetirilməsi əsərin məzmunu, təhlili, nitq inkişafı dərslərinin müxtəlif mərhələlərində də seçmə yolla aydınlaşdırıla bilər. Məsələn, əsərin məzmunu üzrə dərslə 2 saat ayrılıbsa, birinci məzmun dərslində verilmiş ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi ikinci dərslin əvvəlində və ya sonrakı tədqiqat prosesində aydınlaşdırıla bilər.

Təcrübə göstərir ki, ədəbiyyat dərslərində müəllimlərin çətinlik çəkdiyi məsələlərdən biri motivasiyanın yaradılmasıdır. Motivasiya dərslin giriş hissəsi olub, şagirdlərdə yeni öyrəniləcək mövzuya maraq oyatmaq, onları fəallaşdırmaq məqsədi izləyir. Müəllim bunun üçün müxtəlif vasitələrdən – rəsm, foto-şəkil, musiqi, filməndən fraqmentin nümayi-

şi, oyun, səhnələşdirmə, bədii oxu ustasının ifası, sxem, cədvəl və s. istifadə edə bilər.

Motivasiyanın yaradılmasında şagirdlərin mövzu ilə bağlı əvvəlki biliklərini, şəxsi təcrübəsini yada salan, eləcə də, məsələnin bir neçə həlli yolu ilə bağlı düşündürücü suallardan istifadə də müsbət nəticə verir.

Motivasiya məqsədilə bütün əsərlər üzrə təhlil dərslərində dərslərdəki “Düşünün” başlıqlı sualların xatırladılması, yığcam müsahibə aparılması məqsəduyğundur. Həmin suallar tədqiqat sualının formalaşdırılması baxımından əhəmiyyətlidir.

Tədqiqatın aparılması müəllimdən əvvəlcədən iş vərəqlərinin hazırlanmasını tələb edir. İş vərəqlərində əksini tapmış sual və tapşırıqlar şagirdləri problemin həllinə, tədqiqat sualının cavabının tapılmasına istiqamətləndirməli, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürün inkişafına, həyati bacarıqların formalaşdırılmasına imkan yaratmalıdır. Müəllim sual və tapşırıqların şagirdin qavrama səviyyəsinə uyğun, maraqlı, düşündürücü olmasına, idraki fəallığa, axtarışa, əlavə mənbələrdən istifadəyə sövq etməsinə ciddi diqqət yetirməlidir.

Məktəb təcrübəsində fəal/interaktiv dərslərdə kiçik qruplarda (3-6 nəfərlik) və bütün siniflə iş formalarına üstünlük verilir. Lakin müəllim-şagird, şagird-şagird əməkdaşlığına nail olmaq, öyrənməyi öyrətmək üçün fərdi, cütlük şəklində, kiçik qruplarda və bütün siniflə birgə iş formasının uzlaşdırılması məqsəduyğundur.

Tapşırığın icrasına ayrılmış vaxt bitdikdən sonra, əldə edilmiş nəticələrlə bağlı təqdimatlar dinlənilir və müzakirə edilir. Təqdimatlar çıxış, məruzə, sxem, cədvəl, səhnələşdirmə, inşa, esse, illüstrasiya, rol-lu oyun, layihə və s. formalarda ola bilər.

Yaradıcı tətbiqetmə yeni mövzu üzrə bilik və bacarıqların tətbiqi üzrə işlərin təşkilini nəzərdə tutur. İnteraktiv dərslərdə bu, həm ümumiləşdirmə və nəticələrin çıxarılmasından sonra, həm də ev tapşırığı şəklində həyata keçirilir.

Kurikulumun tələblərinə uyğun olaraq, şagirdlərin yaradıcı fəallıq, müstəqillik və təşəbbüskarlığını, müəllim-şagird, şagird-şagird əməkdaşlığının səmərəliliyini təmin etmək üçün təlimin təşkilinin yeni formalarından istifadə məqsəduyğun sayılmışdır. Təhsil strategiyasının tələblərinə uyğun olaraq, şagirdlərdə qazanılmış bilik və bacarıqların konkret fəaliyyətin nəticəsinə çevrilməsini təmin edən səriştəliliyin formalaşdırılması məqsədilə tədris ili ərzində *tətbiq və ümumiləşdirmə dərsi, sinifdən xaric oxu dərsləri, layihələr üzrə iş* nəzərdə tutulmuşdur.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri bölmələr üzrə işin yekun məşğələləridir. Mənimsənilmiş bilik və bacarıqların geniş tətbiqi və ümumiləşdirilməsi məqsədini güdən bu dərslərdə bölmə üzrə reallaşdırılmış

məzmun standartlarının yeni təlimi situasiyada və müstəqil oxunmuş əsər üzrə həyata keçirilməsi sonrakı işin təşkili baxımından müəllim üçün faydalı olacaqdır. Şagird müstəqilliyi bu dərstdə çoxcəhətliliyi ilə diqqəti cəlb edir. O, yalnız tapşırıqların müstəqil icraçısı yox, təlimi işlərin təşkilatçısı kimi də fəaliyyət göstərir.

Sinifdən xaric oxu dərsləri şagirdlərin təlim materialları ilə bağlı sinifdən xaric oxusunu stimullaşdırmaq, fəal, sistemli müstəqil işə istiqamətləndirmək, mütaliə və tədqiqatçılıq bacarıqlarını təkmilləşdirmək məqsədi izləyir. Həmin dərslər saatlarında şagirdlərin bölmələr üzrə müstəqil oxusuna bir növ baxış keçirilir, hər bir şagirdin maraq və qabiliyyətinə uyğun hazırladığı çıxış dinlənir, bu və ya digər problem üzrə oxunmuş əsərlərin müzakirəsi aparılır. Şagirdlər sinifdən xaric oxu dərsləri ilə bağlı əvvəlcədən divar qəzeti, ayrı-ayrı sənətkarlara həsr olunmuş albom, kitab sərgisi təşkil edirlər. Məktəblilərin mütaliə etdikləri əsərlər üzrə çəkdiyi illüstrasiyalar, yazdığı inşə və esselər nümayiş etdirilir, dəyərləndirilir. Bu dərslərdə sinifdən xaric iş elementlərinə, əlavə resurslara, digər bilik mənbələrinə də müraciət edilməli, qazanılmış bilik və bacarıqlar yeni material, müstəqil oxunmuş bədii nümunələr üzərində tətbiq olunmalıdır.

Ədəbiyyat dərslərində öyrənilən əsərlərin sinifdən xaric oxu materialları ilə problem-mövzu və s. baxımından əlaqələndirilməsi, müqayisə edilməsi faydalıdır.

Layihələr üzrə iş şagirdlər tərəfindən kiçik qruplar şəklində müəyyən bölmə, problem üzrə müstəqil tədqiqat aparılmasını nəzərdə tutur. Bu prosesdə müəllim bələdçi kimi fəaliyyət göstərir, məsləhət və istiqamətləndirici tövsiyələr verir. Layihə üzrə iş *hazırlıq, planlaşdırma, fəaliyyət və təqdimat* mərhələlərindən ibarətdir. Şagirdlərin müstəqil, yaradıcı işinin nəticəsi olan layihə üzrə təqdimatların (səhnələşdirmə, ədəbi-bədii gecə, ifadəli oxu müsabiqəsi, ədəbi viktorinalar, krossvordlar, illüstrasiyalar, fotosəkillər, video-süjet və s.) müzakirəsi müsbət nəticə verir. Layihələr məktəblilərin seçilmiş mövzuda müəyyən vaxt ərzində müstəqil tədqiqat aparmasını nəzərdə tutur.

Layihələr hazırlanarkən müəllim mövzu və ya problemi şagirdlərlə birlikdə müəyyən edir və hər qrupa bunlardan birini seçmək imkanı verir. Problem, həmçinin sinif tərəfindən “beyin həmləsi” metodu ilə seçilə bilər. Layihələr şagirdlərin biliklərə müstəqil yiyələnməsində, tədqiqatçılıq bacarıqlarının formalaşmasında mühüm rol oynayır. Layihə üzərində iş şagirdə ədəbiyyat dərslərində keçilən mövzuları həyatla əlaqələndirməyə, hadisələrin mahiyyətini anlamağa imkan verir, əlavə ədəbiyyatdan istifadə etməyi öyrədir. Şagirdlər öz tədqiqatlarının nəticələrini, təkliflərini təqdim və müdafiə etmək bacarığına yiyələnirlər.

Layihələr üzrə iş ciddi hazırlıq tələb edir. Şagirdlərə görülməli işlərlə bağlı tövsiyələr, məsləhətlər verilir. Kiçik qruplar arasında iş bölünməsi aparılır, işin icra müddəti, təqdimatın forması, istifadə olunacaq vasitələr (ədəbiyyat, mənbə, təsvir vasitələri və s.) müəyyənləşdirilir.

Hər yarımildə şagirdlər tərəfindən seçilən bir və ya iki layihə üzrə iş aparılması məqsəduyğundur.

DİFERENSİAL TƏLİM İMKANLARI

Diferensial təlim müxtəlif öyrənmə və düşüncə tərzinə malik olan şagirdlərə əhəmiyyətli hesab ediləni öyrətmək və mənimsəməni təmin etmək üçün tətbiq olunan yanaşmadır.

Təlimin diferensiallaşması zamanı müəllim bu üsullardan istifadə edə bilər:

- 1) Yeni mövzunu təqdim edərkən həm şifahi şərh, həm də əyani vasitələrdən istifadə.
- 2) Kiçik qrup halında şagirdlərə təkrar izahat verilməsi (bu üsulun tətbiqinə sinfin fəal şagirdlərini də cəlb etmək olar).
- 3) Təlim materialının şagirdlərin qavrama səviyyəsinə uyğun olaraq, bir neçə variantda hazırlanması.
- 4) Bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirmək üçün müxtəlif təqdimat formalarından (şifahi və yazılı cavablar, oyun və s.) istifadə;
- 5) Şagirdlərin fərdi və ya kiçik qruplarla fəaliyyəti üçün şəraitin yaradılması və s.

Dərslikdəki müxtəlif tipli sual və tapşırıqlar (bərpaedici və yaradıcı, açıq, yarımaçıq, qapalı suallar) təlim prosesində diferensial təlimin təmin olunmasına, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərini, qavrama səviyyəsini nəzərə almağa imkan yaradır.

Diferensial təlim texnologiyaları həm tipik, həm də xüsusi təhsilə ehtiyacı olan şagirdlərin nailiyyətlərinin yüksəldilməsi üçün müasir dövrün ən mütərəqqi və səmərəli yanaşmalarından hesab olunur. Diferensial təlimin alt komponenti olan *inklüziv təlimin* əsasını hər bir şagirdə fərdi yanaşma ideyası təşkil edir.

İnklüzivlik – sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlarda özünə inam yaratmaqla yanaşı, onlara digər yaşlılarla eyni məktəbdə təhsil almaq şəraitinin yaradılmasıdır. Xüsusi yanaşmaya ehtiyacı olan şagirdlərə qayğı və diqqət göstərməlidir.

İnklüzivlik təkcə fərqli inkişaf xüsusiyyətləri olan şagirdlərin deyil, həmçinin digər xüsusiyyətləri ilə yaşlılarından fərqlənən uşaqların da yuxarıda sadalanan məqsədlərə çatmalarına yardım edir.

ƏDƏBİYYAT FƏNNİ ÜZRƏ MƏKTƏBDAXİLİ QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Ədəbiyyat fənni üzrə qiymətləndirmə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirinin 2 sentyabr 2013-cü il tarixli, 792 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş təlimata uyğun olaraq aparılır. Yeni məktəbdaxili qiymətləndirmə diaqnostik, formativ, summativ qiymətləndirmələrdən ibarətdir.

Diaqnostik qiymətləndirmə dərs ilinin, tədris vahidinin və dərsin əvvəlində təhsilalanların bilik və bacarıqlarının ilkin səviyyəsini müəyyənləşdirmək məqsədilə aparılır. Diaqnostik qiymətləndirmənin üsul və vasitələri fənn müəllimi tərəfindən müəyyənləşdirilir. Onun nəticələri rəsmi sənədlərdə qeyd olunmur, şagird haqqında müvafiq yazılı qeydlər məktəblinin öz portfoliosunda saxlanılır.

Formativ qiymətləndirmə rəsmi qiymətləndirmə deyil, onun məqsədi şagirdin təlim prosesində məzmun standartlarından irəli gələn bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə yönəlmiş fəaliyyətini izləməkdən, qarşıya çıxan problemləri müəyyən etməkdən və onları aradan qaldırmaqdan ibarətdir. Formativ qiymətləndirmə fənnin məzmun standartları üzrə təlim nəticələri əsasında müəyyənləşdirilmiş qiymətləndirmə meyarlarına görə aparılır.

Müəllim şagirdin fəaliyyətinin nəticəsini "*Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri*"ndə rum rəqəmləri (I, II, III və IV) ilə, "Məktəbli kitabçası"nda isə sözlərlə yazır. "Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri"ndə rubriklərin (qiymətləndirmə səviyyələrinin) məzmunu və şagirdin formativ qiymətləndirilməsinə dair məlumatlar *sərbəst formada* aparılır. Müəllim yarımillərin sonunda "Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri" əsasında şagirdin yarımil ərzində fəaliyyətinin qısa təsvirini hazırlayır və portfolioda saxlayır.

Summativ qiymətləndirmə kiçik və böyük olmaqla iki formada aparılır. Summativ qiymətləndirmə rəsmi qiymətləndirmədir və nəticələri keçirildiyi tarixdə sinif jurnalında qeyd olunur. Kiçik summativ qiymətləndirmə hər tədris vahidinin sonunda, altı həftədən gec olmayaraq müəllim tərəfindən keçirilir. Böyük summativ qiymətləndirmə yarımillərin sonunda təhsil müəssisəsinin rəhbərliyi tərəfindən yaradılan müvafiq komissiyaanın nəzarəti ilə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır.

Şagirdlərin kiçik və böyük summativ qiymətləndirmələrinin nəticələri illik qiymətlərinin hesablanması üçün nəzərə alınır. Kiçik və böyük summativ qiymətləndirmələrin keçirilmə vaxtı illik planlaşdırmada nəzərdə tutulur.

Kiçik və böyük summativ qiymətləndirmə vasitələri qiymətləndirmə standartlarının dörd mürəkkəblilik səviyyəsinə uyğun olaraq 1–4-cü səviyyələrdə (20%-i 1-ci, 30%-i 2-ci, 30%-i 3-cü və 20%-i 4-cü səviyyəyə aid olmaqla) hazırlanır.

Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri (test, tapşırıq, yazı işləri və s.) fənni tədris edən müəllim tərəfindən hazırlanır.

Böyük summativ qiymətləndirmə yarımillərin sonunda təhsil müəssisəsinin rəhbərliyi tərəfindən yaradılan müvafiq komissiyaanın nəzarəti ilə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır. Ona görə də metodik vəsaitdə böyük summativ qiymətləndirmə üçün testlərin nümunəsi verilməyib.

Şagirdin illik qiyməti aşağıdakı cədvələ uyğun hesablanılır:

Y1	Y2	İllik
2	2	2
2	3	3
2	4	3
2	5	4

Y1	Y2	İllik
3	2	2
3	3	3
3	4	4
3	5	4

Y1	Y2	İllik
4	2	2
4	3	3
4	4	4
4	5	5

Y1	Y2	İllik
5	2	2
5	3	4
5	4	4
5	5	5

Şagirdin qiyməti düzgün cavabların maksimum bala nisbəti ilə faiz göstəricisinə uyğun müəyyənləşdirilir:

№	Şagirdin yerinə yetirdiyi tapşırıqların faizlə miqdarı	Şagirdin qiyməti
1	[0% – 40%]	2 (qeyri-kafi)
2	(40% – 60%]	3 (kafi)
3	(60% – 80%]	4 (yaxşı)
4	(80% – 100%]	5 (əla)

Summativ qiymətləndirmədə iştirak etməyən şagirdlər üçün yeni, lakin sinif üçün istifadə olunan tapşırıqlarla eyni səviyyəli qiymətləndirmə vasitələri hazırlanır.

VII sinifdə ədəbiyyatdan formativ qiymətləndirmənin aparılmasına dair nümunə

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Metodik vəsaitdə ümumtəhsil məktəblərində qiymətləndirmə qaydalarına əsasən hər bölmənin sonunda *kiçik summativ qiymətləndirmə* vasitələrinin nümunələri verilmişdir. Müəllim bu nümunələr əsasında öz variantlarını da hazırlaya bilər.

MÖVZULAR ÜZRƏ TƏLİM MATERIALLARI İLƏ İŞ TEXNOLOGİYASININ ŞƏRHİ

Mövzu: Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir – 1saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.2. Heca vəznli şeirləri və süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Heca vəznli şeir və nəsr nümunələrinin ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırır.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini əsərdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik, obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Şagirdlərin aşağı siniflərdə qazandıqları bilik və bacarıqları diqqət mərkəzində saxlayan müəllim yeni dərsliklə işin başlıca xüsusiyyətlərini yığcam şərh edir. Altıncı sinifdə, eləcə də yay tətili dövründə oxunmuş bədii əsərlərlə bağlı müsahibə şagirdlərin təəssüratını aşkara çıxarmağa və tədqiqat sualını formalaşdırmağa imkan verir.

Tədqiqat sualı: Bədii ədəbiyyatın daimi oxucusu olmaq nə üçün vacibdir? Fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması.

İlk növbədə dərslikdəki “Ədəbiyyat insanı zənginləşdirən vasitədir” mətninin oxusu həyata keçirilir. Oxu fərqli variantlarda reallaşdırıla bilər. Bu, sinfin səviyyəsindən, maraq və imkanından, müəllimin məqsədindən və s. asılıdır. Təcrübə qazanmış sinifdə İNSERT metodunun tətbiqi faydalıdır. Bunun üçün iş vərəqlərinin hazırlanması və onlarda şərti işarələrin əks olunduğu cədvəl verilməsi məqsədəuyğundur.

✓ (bilirəm)	— (aydın olmayan və ya ziddiyyətli məlumatdır)	+	!
		(yeni və maraqlı məlumatdır)	(bu barədə daha çox bilmək istərdim)

Dərslikdən surəti çıxarılmış mətnin üzərində işarələr qoymaqla mətnin fərdi səssiz oxusu reallaşdırıla bilər. Oxuya ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra şagirdlərin istifadə etdikləri şərti işarələrdən doğan suallar da nəzərə alınmaqla yığcam müsahibənin aparılması məqsədəuyğundur. Bu, mətndəki fikirlərin başa düşülməsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Müəllim üçün məlumat. *Vaxta qənaət baxımından mətnin fərdi səssiz oxusunu təşkil etmək daha məqsədəuyğundur. Sonda yığcam müsahibə aparmaqla qazanılmış təsəvvürün tamlığına nail olmaq mümkündür.*

Tədqiqat kiçik qruplarda davam etdirilir. Dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı tapşırığın sualları iş vərəqlərində qruplara təqdim olunur.

Tapşırığın sualları, həmçinin qazanılmış bacarıqların (ifadəli oxu, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunun aydınlaşdırılması və s. bağlı) nümayiş etdirilməsini də tələb edir.

Müəllim VI sinfin dərslindən müəyyənləşdirdiyi nümunələrdən mənbə kimi istifadə olunmasını tövsiyə edə bilər. Şagirdlər həmin nümunələr əsasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaq, seçdikləri bir parçanı ifadəli oxumaqla bacarığını nümayiş etdirir.

Dərsin **məlumat mübadiləsi** mərhələsində təqdimatların fəal dinlənilməsi təmin olunur. Ehtiyac yarandığı məqamlarda çıxış edənlərə suallar verilir. Bu mərhələdə qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olur. Qrupların işində tamamlanmamış fikirlər, birtərəfli mülahizələr müşahidə edilir. Bunların aradan qaldırılması, mənimsənilənlərin bitkin şəkildə alınması və dərinləşməsi dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Səsləndirilən fikirləri əlaqələndirmək, müqayisə etmək, faydalı səmtə yönəltmək, tədqiqat sualı ilə uzlaşdırmaq, hansı qrupun daha səmərəli işlədiyini diskussiya ilə müəyyənləşdirmək və s. bu mərhələdə önəm verilən məsələlərdir.

Bu mərhələnin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən istiqamətləndirici suallar hazırlaması faydalıdır.

Bütün bunlar mövqələrin yaxınlaşmasına, mülahizələrdəki kəmə-kəsirlərin aradan qaldırılmasına, tədqiqat sualına doğru cavabın tapılmasına addım-addım yaxınlaşdırır.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırığın icrası tədqiqatın davamı kimi özünü göstərir.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin aşağıdakı suallardan da istifadə etməsi məqsədəuyğundur:

1. “Həyatı bacarıqlar” dedikdə nə başa düşürsünüz?
2. Oxucu bədii əsərdə tanış olduğu insan taleyi, ibrətamiz hadisələrdən hansı nəticələr çıxarır?
3. Bədii əsərin mütaliəsi insanın davranışına, əməllərinə təsir edirmi?
4. Bədii əsərin təsirini həyatınızda hiss etmişsinizmi?

Müzakirədə şagirdlərin diskussiya aparmalarına, fikirlərini sərbəst ifadə etmələrinə imkan yaradılır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsində şagirdlərin yüksək fəallığı təmin olunur. Səsləndirilmiş fikirlərin ümumiləş-

dirilərək bir ideya şəklində ifadə edilməsi bu mərhələdə diqqət yetirilən başlıca məsələlərdəndir.

Nəticələrin şagirdlərin irəli sürdükləri fərziyyələrlə müqayisə edilməsi, tədqiqat sualı ilə əlaqəsi diqqət mərkəzində saxlanmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

İfadəli oxuma

Aydınlaşdırma

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Nümunələrin ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırmaqda çətinlik çəkir.	Nümunələrin məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırır.	Nümunələrin ideya-məzmununu ifadəli oxu çatdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Nümunələrin ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə dolğun çatdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli faktlar əsasında aydınlaşdırır.
Nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Nümunələrlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Nümunələrlə bağlı fikirlərini yalnız bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

1.

ŞİFAHİ XALQ ƏDƏBİYYATINDAN SEÇMƏLƏR

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini nağıldan nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi müxtəlif yollarla (təqdimatların dinlənməsi, müzakirənin təşkili, müsahibə və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu, fərqli variantlarda təşkil oluna bilər. Onlardan biri dərslikdə mövzunun əvvəlindəki “Yada salın” başlıqlı suallar əsasında işin təşkilidir.

Bu suallar üzrə fikir mübadiləsinin aparılması şagirdlərdə mövzuya maraq oyanmasına, tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsində fəallıq göstərmələrinə səbəb olur.

Tədqiqat sualı: Qarşısına qoyduğu məqsədə çatmaq üçün insandan daha çox nə tələb olunur?

Fərqli fikirlər – fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Müəllim əlavə edir ki, fərziyyələri yoxlamaq, hansının doğru olduğunu aşkara çıxarmaq üçün “Dərzi şagirdi Əhməd” nağılının ətraflı öyrənilməsi, araşdırılması məqsədəuyğundur.

Tədqiqatın aparılması. İlk növbədə nağılın oxunması, məzmunu barədə mükəmməl təsəvvürün qazanılması vacibdir. Bu, fərqli formalarda təşkil oluna bilər. Dərslərdəki tövsiyələr vaxta qənaət və səmərəlilik baxımından faydalıdır. Belə ki nağılın ilk dörd parçasını oxuyan şagirdlər mətnkənarı suallara ilkin cavablar hazırlayırlar.

Oxuda tanış olmayan sözlərin mənasının aydınlaşdırılması, bəsi təsvir vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi həyata keçirilir.

Müəllim üçün məlumat. *Oxu müxtəlif forma və növlərin (fərdi səssiz oxu, səsli oxunun dinlənilməsi, fasilələrlə oxu, proqnozlaşdırılmış oxu və s.) tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər. Müəllim sinifdə oxunacaq hissəni (nağılın həcmi onun bir dərs saatında oxunmasına imkan vermir) əvvəlcədən müəyyənləşdirilməlidir. Tətbiq olunan oxu növünün tələbləri nəzərə alınaraq hazırlıq işi aparılmalıdır. Məsələn, fasilələrlə oxunun tətbiq etməyi planlaşdıran müəllim fasilələrin ediləcəyi məqamları, fasilələrdə veriləcək sualları müəyyənləşdirməlidir.*

Bütün bunlarla yanaşı, nəsr əsərlərinin oxusu üzrə bacarıqların xatırladılması və tətbiqinə istiqamət verilməsi faydalıdır. Bu mərhələdə ayrı-ayrı təsvirlərə, mühüm ştrixlərə, obrazların davranış və əməllərinə, xarici görünüşlərinin təqdiminə diqqət yetirməyin vacib olduğunu şagirdlərin özlərinin xatırlatmalarına nail olunmalıdır.

Məzmun üzrə iş rəngarəng tapşırıqlarla davam etdirilir. Nağıldakı hadisələrin əlaqələrinin aydınlaşdırılması onlarda əksini tapmış fikirlərin ətraflı başa düşülməsinə, məzmunun bütövlükdə qavranılmasına imkan yaradır.

Növbəti tapşırıq mühüm hadisələrin əks olunduğu epizodların seçilməsi, onların iştirakçısı olan obrazlara aid səciyyəvi xüsusiyyətlərin aydınlaşdırılmasıdır. Bu, təhlilin səmərəli aparılmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir.

Kiçik qruplar yaradan şagirdlər oxu zamanı və sonuncu icra etdikləri işlərlə bağlı fikir mübadiləsi aparır, müzakirəyə hazırlayırlar. Çıxarılmış nəticələr təqdimatlar əsasında müzakirə edilir.

Dərsdə şifahi nitqin inkişafı üzrə işin təşkili xüsusi diqqət tələb edir. Bu iş əsərin məzmununun daha dərindən qavranılmasına da əhəmiyyətli təsir göstərir. Şifahi təqdimatlar hazırlanarkən yeni öyrənilmiş sözlərdən, əsərdən seçilmiş nümunələrdən istifadə etməyin əhəmiyyəti və yolları yığcam şəkildə xatırladılmalıdır. Arzu edən şagird başqa mövzuda təqdimat hazırlaya bilər. Bütün hallarda təqdimatlardan nümunələrin fəal dinlənilməsinin və müzakirə edilməsinin təşkili vacibdir.

Dərslərdə “Xatırlatma” və “Unutmayın” başlıqlı mətnlərin müstəqil oxunması, məzmununun mənimsənilməsi və müzakirəsinin təşkili məqsədəuyğundur. Bunun necə, hansı dərslərdə reallaşdırılmasına müəllim qərar verir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrindən müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Nağılla bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Nağılla bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Nağılla bağlı fikirlərini yalnız bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Nağılla bağlı fikirlərini mətnədən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, müsahibədə istifadə edir.

Dərsin gedişi. Nağılın ardını müstəqil (evdə) oxuyan şagirdlərin məzmunu hansı səviyyədə mənimsədiklərini (müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraziət etməsi məqsəduyğundur) fərqli yollarla aşkara çıxarmaq olar. Bunu müsahibənin aparılması, təqdimatların dinlənilib müzakirə edilməsi və s. şəkildə həyata keçirmək mümkündür. Həmin prosesdə əsərdəki yeni sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığının aşkara çıxarılması, zəruri dəqiqləşdirmələrin aparılması diqqət mərkəzində saxlanmalıdır.

Müstəqil oxunmuş parçalarda mühüm ştrixlərə, təsvirlərə və s. şagirdlərin necə, hansı həssaslıqla yanaşdıqları da ön plana çəkilməli, sonrakı mərhələlər üçün vacib olanların aydınlaşdırılması zəruridir.

Evdə oxunmuş parçalara aid mətnkənarı sualların aydınlaşdırılması üzrə iş ayrılaraq vaxt elan olunur. Cütlüklər suallara cavablar hazırlayır və kiçik qruplarda birləşib fikir mübadiləsi aparırlar. Dəqiqləşdirilmiş cavablar kiçik qrupların təqdimatları əsasında müzakirə edilir.

Dərslikdəki **“Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin”** başlıqlı tapşırığın icrasına vaxt ayrılır və elan edilir.

Tapşırıq fərdi yerinə yetirilsə də, sonda dinləmələr əsasında sinif üzrə müzakirə aparılır. Bu, bütün şagirdlərin tapşırığa hansı səviyyədə cavab hazırladıqlarını müəyyənləşdirməyə şərait yaradır.

Nağılın məzmununun bütövlükdə mənimsənilməsi nəticənin çıxarılmasına imkan verir. Həmin mərhələdə şagirdlərin yüksək fəallıq göstərmələri üçün istiqamətləndirici suallardan istifadə etmək faydalıdır. Sonda nəticələr şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Dərslikdəki **“Unutmayın”** başlıqlı mətnin oxunmasına və müzakirəsinə nail olmaq vacibdir. Bu, təkcə ev tapşırığının uğurla yerinə yetirilməsinə deyil, eləcə də, şagirdlərin ilboyu fəaliyyətlərinin səmərəliliyinə də əhəmiyyətli təsir edir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadəetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrindən müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Nağılda yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Nağılda müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminə istifadə edir.	Nağılda müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Nağılda müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.

Müəllim dərslikdəki **“Evdə iş”** başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılı janr baxımından hekayə ilə müqayisə edir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasının və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Nağılın mövzusunun, ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Nağılın ideya məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırır.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa(essədə) ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Müəllim aşağıdakı sual üzərində düşüncəni təklif edir: Dərzi şagirdi Əhmədin öz arzusuna çatması təsadüfidirmi?

Sualla bağlı müəssisə davam etdirilir, şagirdlər tədricən tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə yönəldilir.

Tədqiqat sualı: Əhmədin öz arzusuna çatmasının əsl səbəbi, sizcə, nədir?

Sualla əlaqədar mövqelərini açıqlayan şagirdlər fərqli fikirlər – fərziyyələr söyləyirlər. Fərziyyələr təkrara yol verilmədən lövhədə yazılır. Fərziyyələrin yoxlanılması üçün tədqiqatın aparılmasının zəruriliyi qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. *Hələ tədqiqat başlanmamış nəsr əsərlərinin təhlili üzrə qazanılmış bilik və bacarıqların xatırladılması və tətbiqinə istiqamət verilməsi məqsədəuyğundur.*

– obrazların xarakterindəki başlıca cəhətlərin aşkara çıxarılması və münasibət bildirilməsi;

– obrazların davranış və əməllərindəki özünəməxsusluğun müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi;

– obrazların nitqi-danışığı üçün səciyyəvi olanların dəyərləndirilməsi;

– obrazlara yazıçının münasibətinin aydınlaşdırılması, təhlildə nəzərə alınması;

– əsərin mövzusunun, ideyasının, onda qaldırılmış başlıca problemin aydınlaşdırılması, münasibət bildirilməsi;

– əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələrin təhlilə cəlb olunması.

Şagird tədqiqatının hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq, yuxarıda göstərilənlərlə bağlı qazanılmış bilik və bacarıqların tətbiqinə ciddi diqqət yetirilməlidir.

Tədqiqatın aparılması. Bu, fərqli texnologiyaların, müxtəlif iş formalarının tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər. Lakin bütün hallarda dərslərdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi vacibdir.

Şagirdlərin araşdırması üçün təklif edilmiş tapşırıqlar rəngarəngdir. Obrazların səciyyələndirilməsində diqqət yetirilməli cəhətlər cədvəllər əsasında nəzərə çatdırılmış, müqayisəli təhlili təklif edilmişdir.

Tapşırıqdakı digər tələblərin (bədi təsvir və ifadə vasitələrinin rolunun aydınlaşdırılması, janr xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi və s.) yerinə yetirilməsi üçün maraqlı və gücətan səviyyədə istiqamət verilmişdir.

Tədqiqatın kiçik qruplarla aparılmasını planlaşdıran müəllim tapşırığı iş vərəqlərində əks etdirib, hər qrupa bir sual təqdim edir. Məqsəddən, sinfin səviyyəsindən, qrupun sayından, ayrılmış vaxtdan asılı olaraq müəllim tapşırığa yaradıcı yanaşa bilər. Bu zaman şagirdlərin təhlillə bağlı qazanmış olduqları bilik və bacarıqların səviyyəsi nəzərə alınmalıdır. Qruplarda vəzifə bölgüsünün aparılmasına diqqətlə yanaşılmalı, tapşırıqla əlaqədar yaranan suallara aydınlıq gətirilməlidir. Tədqiqatın aparılmasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçirilir.

Məlumat mübadiləsi. Qruplar tapşırığın yerinə yetirilməsi prosesində əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Bu, hesabat səciyyəli olmur, qruplar həmin mərhələdə bir-birlərinin işinin məzmununu barədə aydın təsəvvür qazanmaq məqsədilə suallar da verirlər.

Tədqiqat prosesində toplanmış məlumatın mübadiləsi ümumi mənzərə barədə təsəvvür yaratmaqla bərabər, həm də nöqsanların olduğunu aşkara çıxarır. Bunun aradan qaldırılması növbəti mərhələdə həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müəllim bu mərhələdə işi elə qurmalıdır ki, çatışmazlıqlar tədricən aradan qalxsın, qaranlıq qalmış məsələlərə aydınlıq gətirilsin. Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır. O, pərakəndə fikirlərin sistemə salınmasını, qrup işlərinin uzlaşmasını, faktların arasında əlaqələrin yaranmasını, tədqiqat prosesində mənimsənilənlərin bir tam halına düşməsinə təşkil edərək tədqiqat sualına dolğun cavabın ərsəyə gəlməsini təmin etməlidir.

Müəllim bu məqamda şagirdlərin diskussiya aparmalarını, öz mülahizələrini sərbəst söyləmələrini, özlərini müzakirənin bərabərhüquqlu iştirakçısı kimi hiss etmələrini təmin etməli, onların əvəzinə danışmamalıdır.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Müzakirə başa çatdıqdan sonra ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılması həyata keçirilir. Müəllim yığcam yekun sözü ilə şagirdləri son nəticələrə istiqamətləndirə bilər: Nağılda təsvir olunan hadisələrin əsasında qəhrəmanın yuxu görməsi və yuxunun yozulması durur. Dərzi şagirdi Əhməd öz ağılı, fərasəti ilə çətin sınaqlardan üzüağ çıxır. Nağılda Əhmədin fiziki gücündən, pəhləvanlarla döyüşdə qəhrəmanlığından deyil, tapmaca-sualların cavabını ağılının gücü ilə tapmasından bəhs olunur. Bu, təsadüfi deyildir. Tapmaca-suallara şah, vəzir, vəkil, varlı tacir övladlarının deyil, sadə bir adamın – dərzi şagirdinin doğru cavab verməsində bir məna vardır.

Nəticənin əsasında belə bir fikir dayanmalıdır ki, nağıl adi bir insanın, dərzi şagirdinin öz zəkası, fərasəti, hazırcavablığı sayəsində məqsədinə çatmasının mümkünliyinə xalqın inamını ifadə edir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə
Səciyyələndirmə
Aydınlaşdırma
Şərhetmə və münasibətbildirmə
İfadəli oxuma
Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Nağıl ilə hekayəni janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Nağıl ilə hekayəni müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Nağıl ilə hekayəni janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Nağıl ilə hekayəni janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə və nağıl yaradıcılarının münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, nağıl yaradıcılarının münasibətinə bəzi cəhətlərə əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, nağıl yaradıcılarının münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, nağıl yaradıcılarının münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Nağılda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Nağılın ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Nağılın ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Nağılın ideyasını şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Nağılın ideyasını əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Nağılın ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırmaqda çətinlik çəkir.	Nağılın ideya-məzmununu müəllimin köməyi ilə ifadəli oxuyur.	Nağılın ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxumaqda bəzən çətinlik çəkir.	Nağılın ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.
Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli insanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə xarakterli insanda (essədə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli insanda (essədə) ardıcılığı gözəlməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

İfadəli oxu ilə bağlı aşağı siniflərdə qazanılmış bilik və bacarıqlar dərslərdəki **“İfadəli oxuya hazırlaşın”** mətninin başa düşülməsinə və tapşırığın az vaxtda yerinə yetirilməsinə imkan verir. Bir neçə ifanın dinlənilib müzakirə edilməsi faydalıdır.

Müəllim dərslərdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Durna teli (“Koroğlu” dastanından) – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini dastandan nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi şifahi cavabların dinlənilməsi və müzakirəsi ilə müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəda uyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu mərhələdə həyata keçirilən iş fərqli məzmununda ola bilər. Dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallar əsasında işin təşkili vaxta qənaət baxımından daha faydalıdır.

Suallar əsasında aparılan müsahibə tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Xalq qəhrəmanlarının sevilməsinə və unudulmamasına səbəb, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilib qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Şagirdlər “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” başlıqlı tövsiyə-tapşırıqlarla tanış olurlar. İlk növbədə sinifdə oxunması nəzərdə tutulan ilk dörd parçanın məzmunu ilə tanışlıq həyata keçirilir. Bu, oxunun müxtəlif forma və növlərinin tətbiqi ilə reallaşdırıla bilər. Oxu zamanı mətnkənarı suallara diqqət edilməsi, ilkin cavablarının hazırlanması, məzmunun dərinədən qavranılmasına, obrazlara, hadisələrə müəyyən münasibətin yaranmasına səbəb olur.

Şagirdlərə tanış olmayan sözlərin mənasının, bədii təsvir vasitələrinin müəyyənləşdirilməsinin əhəmiyyətini bir daha xatırladırlar.

Məzmunun öyrənilməsi üzrə iş fərqli tapşırıqların yerinə yetirilməsi ilə reallaşdırılır. Dastandakı hadisələrin əlaqələrinin aydınlaşdırılması baş verənlərin səbəbinin dərk edilməsinə, daha əhəmiyyətli fikirlərin başa düşülməsinə imkan yaradır.

Obrazlar barədə aydın təsəvvürün yaradılması məqsədilə tapşırığa daxil edilən tələb şagirdləri müstəqil fikir söyləməyə, əsərə yenidən müraciət etməyə istiqamətləndirir.

Oxu prosesində, eləcə də, sonrakı mərhələdə icra edilmiş işlərlə bağlı kiçik qruplarda fikir mübadiləsinin aparılması faydalıdır.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində dastanın məzmunu ilə bağlı mənimsənilənlərin əlaqələndirilməsinə, təsəvvürün tamlığına səy göstərilir. Bu məzmun-da aparılan iş dərsin **məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində aparılan işlə qovuşur. Bu mərhələlərdə sadə, yoxsul zəhmət adamlarının, hakim təbəqə nümayəndələrinin Koroğluya, onun dəlilərinə münasibəti barədə ilkin təsəvvürün yaranmasına nail olunmalıdır. Aparılan iş yekunlaşdırıldıqdan (dastanın – qolun məzmunu bütövlükdə öyrənilmədiyindən dərsin **nəticə, ümumi-ləşdirmə** mərhələsinin tələbləri tam halda ikinci dərstdə reallaşdırılır) sonra şifahi təqdimatların hazırlanmasına vaxt ayrılır. Şifahi təqdimat üçün dərslikdə təklif olunmuş mövzular məzmunun daha dərinə qavranılması, obrazlı təfəkkürün inkişafı baxımından faydalıdır. Bir neçə təqdimatın dinlənilib müzakirə edilməsi vacibdir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Dastanda tanış olma- yan sözlərin mənası- nı lüğətlərdən istifa- də etməklə aydınlaş- dırmaqda çətinlik çə- kir.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğət- lərdən müəllimin köməyi ilə aydın- laşdırır.	Dastanda tanış ol- mayan sözlərin mət- nə uyğun mənasını lüğətlərdən aydın- laşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğət- lərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Dastanda bədii təs- vir və ifadə vasitə- lərini müəyyənləşdir- məkdə çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini sual- lar verməklə müəyyənləşdirir.	Dastanda bədii təs- vir və ifadə vasitə- lərini müəyyənleş- dirməkdə bəzən çə- tinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Dastanla bağlı fikir- lərini mətndən nü- munələr gətirməklə şərh etməkdə çətin- lik çəkir.	Dastanla bağlı fi- kirlərini müəlli- min köməyi ilə mətndən nümu- nələr gətirməklə şərh edir.	Dastanla bağlı fikir- lərini mətndən bəzi məqamlarda müva- fiq nümunələr gətir- məklə şərh edir.	Dastanla bağlı fikirlərini mətn- dən ardıcıl ola- raq müvafiq nü- munələr gətir- məklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Durna teli (“Koroğlu” dastanından) – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1 Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Dastandan seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yaradıcı danışır.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Dastanın janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, nağıletmədə istifadə edir.

Dərsin gedişi. Əsərdən evdə oxunmuş hissənin məzmununun ilkin qavranılma səviyyəsi, tanış olmayan sözlərin necə mənimsənilməsi, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin nə cür qavranıldığı yığcam müsahibə ilə aşkara çıxarıla bilər.

Dastanın məzmununun öyrənilməsi üzrə iş davam etdirilir. Evdə müstəqil oxunmuş parçalar (5, 6, 7), müəllimin təklifi ilə bir daha nəzərdən keçirilir.

Şagirdlər qoldan seçdikləri hissəyə ad verməklə məzmununu hazırladıqları plan əsasında yaradıcı nağıletməyə hazırlaşır. Bu, əsərin məzmununun daha dərinlən mənimsənilməsi, nitq inkişafı baxımından məqsədəuyğundur.

Çıxışların fəal dinlənilməsi, müzakirəyə imkan yaradılması ön plana çəkilməlidir.

Növbəti tapşırıq əsərdəki mühüm hadisələrə, obrazlara ilkin qiymətin verilməsi baxımından faydalıdır. Şagirdlər obrazlar haqqında dolğun təəvvür yaradan üç epizod üzərində işləyirlər. Həmin epizodlardan obrazların davranışı, hərəkət və əməlləri, nitqi, başqalarına münasibəti barədə konkret faktlar əsasında məlumat toplayırlar. Bu, obrazların əhatəli səciyyələndirilməsinə əsərdəki başlıca fikrin – ideyanın müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınız tətbiq edin” başlıqlı tapşırığın fərdi olaraq yerinə yetirilməsi məqsədəuyğundur. Tapşırığın 3 və 4-cü bəndləri süjetin inkişaf mərhələlərinin praktik mənimsənilməsinə xidmət edir. Sonrakı bəndlər dastan janrı, təsvir vasitələri ilə bağlı bacarıqların tətbiqi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Cavabların dinlənilməsi isə müzakirənin təşkili ilə həyata keçirilir.

Əsərin məzmununun öyrənilməsi üzrə işə yekun vurulur, başqa sözlə, dərsin **nəticə, ümumiləşdirmə** mərhələsinin tələbləri həyata keçirilir. Səsləndirilmiş fikirlərin əlaqələndirilib, birləşdirilib ümumi ideya halında ifadə edilməsi fərziyyələrlə, tədqiqat sualı ilə müqayisə aparmağa imkan yaradır. Bu son işlərin səmərəli təşkili üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Nağıletmə

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadəetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Dastanda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Dastandan bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yaradıcı nağıletmədə çətinlik çəkir.	Dastandan bitkin hissə seçir, plan müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Dastandan bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Dastandan bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Dastan janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Dastan janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Dastan janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Dastan janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.
Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminədən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Durna teli (“Koroğlu” dastanından) – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılla müqayisə əsasında dastanın janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Obrazları müqayisə etməklə ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Dastanın ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının (yazı işlərinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədə uyğundur.

Təhlil üzrə dərsin bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin diqqəti bir daha “Düşünün” başlıqlı suala – “Koroğlunun əsrlər boyu xalqın yaddaşında yaşamasına səbəb, sizcə, nədir?” cəlb edilir. Sual əsasında aparılan müsahibə tədricən tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: “Dastanda xalqın öz sevimli qəhrəmanına – Koroğluya böyük məhəbbəti ifadə edilmişdir” fikrini doğru saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənilərək qeydlər aparılır.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqatın hansı formada aparılmasından asılı olmayaraq dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi vacibdir.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılmasına üstünlük verən müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualların hərəsini bir iş vərəqində əks etdirərək qruplara təqdim edir. Müəllim suallara yaradıcı yanaşa bilər.

Tədqiqat başlanmadan əvvəl “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninin fərdi oxusunun təşkili həyata keçirilir. Müəllim əlavə nümunələr göstərməklə “mübaliğə”, “litota” anlayışları barədə aydın təsəvvürün yaranmasına nail olur. Ehtiyac yaranan hallarda yönləndirici suallarla şagirdlərə istiqamət verən müəllim onların müvafiq cədvəllərdən, sxemlərdən istifadə etmələrinə də nəzarət edir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində müəllim təqdimatların fəal dinlənilməsinə, qrupların bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olmasına səy göstərir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsində birtərəfli, yanlış mülahizələrin aradan qaldırılmasına, ayrı-ayrı suallara verilmiş cavabların əlaqələndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Müəllim suallar vasitəsilə cavabların hamı-

sını ümumi məcraya yönəltməlidir. Bu, tədqiqat sualının aydınlaşdırılması baxımından faydalıdır.

Nəticə, ümumiləşdirmə mərhələlərində həmin məqama qədər deyilənləri birləşdirən başlıca fikrin, ümumi ideyanın müəyyənləşdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılır. Əvvəlki mərhələdə olduğu kimi, bu mərhələdə də şagirdlərin müstəqilliyinə önəm verilir. Çıxarılmış nəticələrin fərziyyələrlə, tədqiqat sualı ilə müqayisə edilməsində də şagirdlərin fəallığına diqqət yetirilir.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırığın fərdi olaraq yerinə yetirilməsi üçün vaxt ayrılır. Səciyyəvi cavabların bütün sinifdə müzakirə edilməsi faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Aydınlaşdırma

Şərhetmə

Münasibətbildirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Dastanla nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Dastanla nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Dastanla nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Dastanla nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müəllimin köməyi ilə müqayisə edir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla qismən müqayisə edir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla əhatəli müqayisə edir.
Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllim və yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Dastanda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Dastanın ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Dastanın ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Dastanın ideyasını şərh edir, bəzən qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Dastanın ideyasını əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mühakimə xarakterli inşa (esse) – 2 saat
Birinci saat: “Yurdumuzun təbiəti” mövzusunda
mühakimə xarakterli inşa (esseyə) hazırlıq

Standartlar	Təlim nəticələri
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət bildirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin gedişi. Fəallaşdırma. Buna müəllimin ədəbiyyat kabinetində saxladığı inşa (esse) müsabiqəsi qaliblərinin yazılarına baxış və rəy mübadiləsinin aparılması ilə nail olmaq mümkündür. Bu iş motivasiyaya zəmin yaradır.

Motivasiya. Şagirdlərə sualla müraciət edilir: Sizcə, mühakimə xarakterli inşa, essədə daha çox nəyə diqqət yetirmək lazımdır?

Sualla bağlı rəy mübadiləsi, müzakirə aparılır.

Tədqiqat sualı: Mühakimə xarakterli inşa, esse, sizcə, necə yazılır?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir, lövhədə qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. Şagirdlərə xatırladılır ki, inşa, esse fərqli mövzularda olur; bu yazılar sərbəst mövzularda, eləcə də, bədii əsərlər üzrə müəyyənləşdirilmiş mövzular üzrə icra edilir. Ədəbi mövzular üzrə yerinə yetirilən yazılarda diqqətlə oxunmuş və təhlil edilmiş əsər və ya ondan bir parça üzrə şagirdin düşüncələri, əsərə münasibəti əks olunur. Şagird əsərin ideya-məzmunundan çıxış edərək mühakimə və rəy xarakterli mətn hazırlayır. İnşa, esse ilə bağlı işlər, əsas etibarilə, əsərin təhlili üzrə dərslərdə görülsə də, konkret mövzularda inşa, esse yazılmasına hazırlıq dərslərinin keçilməsi də faydalıdır.

Mühakimə xarakterli inşa, essədə şagirdin mövzu ilə bağlı müşahidə və təəssüratları əsas yer tutur. Şagirdlərə izah edilir ki, belə inşa və essələrdə mövzu ilə bağlı onların fikir, mülahizə, mövqeləri əksini tapmalıdır. Onlar problemlə bağlı mühakimə yürütməli, müstəqil fikir və düşüncələrinə yer verməlidirlər.

Müəllim elə inşa, esse mövzuları müəyyənləşdirməlidir ki, şagirdlərin həyat təcrübəsinə, real həyatda müşahidə etdiklərinə, şəxsi təəssüratlarına uyğun olsun. Müşahidə və təəssüratların əks etdirildiyi inşa, esse müxtəlif mövzularda ola bilər. “Kəndimizin baharı” (payızı, qışı və s.), “Yurdumuza bahar gəlir”, “Novruz bayramında,” “Kitabxanada” və s. inşa (essədə) mühakimə və təhkiyənin qovuşması təbiidir.

Şagirdlərin ədəbiyyat dərslərində bədii əsərlərin öyrənilməsi zamanı mənimsədiyi biliklər şəxsi təəssürat və müşahidələrlə dərinləşdirilməlidir. Bu məqsədlə əsərdəki təbiət mənzərələri, əşya təsviri, bədii portret və s. üzrə ardıcıl, sistemli iş aparılmalı, məktəblilərin müşahidə və təəssüratları əsərin ideya-məzmununun dərinlən qavranılmasına kömək etməlidir.

Mühakimə xarakterli yazı işləri şagirdləri gördüklərinə, eşitdiklərinə diqqətli olmağa, ətraf aləmi dərinlən qavramağa, bəzən böyük əhəmiyyət kəsb

edən kiçik detallara nəzər salmağa, bütün bunlara fərqli münasibət bildirməyə sövq edir.

Dərslikdəki “İnşa və esseni necə yazmalı?” mətnindəki mühüm məqamların xatırladılması, yaxud şagirdlərin nəzərdən keçirməsinə imkan yaradılması məqsədəuyğundur.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində müəllim mühakimə xarakterli inşa (esse) üçün səciyyəvi cəhətlərin müəyyənləşdirilməsi üzrə iş təşkil edir.

Şagirdlərin nəzərinə çatdırılır ki, inşa (esse) mövzusunun düzgün dərk edilməsi, yaxın mövzulardan fərqlərin üzə çıxarılması, hər birində qarşıya qoyulan məqsədin özünəməxsusluğunun aydınlaşdırılması zəruridir.

Dərsdə şagirdlərə inşada öz əksini tapacaq başlıca fikrin (ideyanın) müəyyənləşdirilməsi bacarığının aşılması üzrə ilkin iş aparılır. Bu məqsədlə şagirdlərə izah edilir ki, hər bir yazı işində qarşıya müəyyən məqsəd qoyulur, bütün yazılanlar bu məqsədə çatmaq niyyəti izləyir. Bəzən elə mövzular təklif olunur ki, orada əsas fikir, məqsəd aydın görünür. Elə mövzular da var ki, fərqli məqsədlərin qoyulmasına imkan verir. Bu zaman hər şagird öz yazısı üçün başlıca fikrin nə olacağını müəyyənləşdirməli olur.

Bununla əlaqədar cütlüklərə belə bir suallarla müraciət edilir:

– “Yurdumuzun təbiəti” mövzusunda inşada, essədə hansı mühakimələr, düşüncələr əks oluna bilər?

– Belə inşa, esse təsvir xarakterli yazılardan nə ilə fərqlənir?

– Mühakimə xarakterli inşa, essədə başlıca fikir nə ola bilər?

– Mühakimə xarakterli inşa essədən nə ilə fərqlənir?

Cütlüklərin cavabları dinlənilir və müzakirə olunur.

Mövzu, başlıca fikir (ideya) müəyyənləşdirildikdən sonra, şagirdlərə ətraf aləmi müşahidə etmək, görmək, eşitmək, təhlil etmək bacarığı aşılması üzrə iş aparılır. Bu məqsədlə yurdumuzun təbiətinə həsr olunmuş filmdən bir fragmentə, rəsm əsərinə və s. baxış, çıxarılmış nəticənin müzakirəsi həyata keçirilə bilər. Dərsə hazırlıq dövründə bu məqsədlə təbiətə ekskursiya da məqsədəuyğundur.

Şagirdlərə mövzu ilə bağlı müşahidə və mühakimələrin istiqaməti təxmini təqdim olunur: İlin müxtəlif fəsilərində yurdumuzun təbiətində hansı dəyişikliklər baş verir? Müxtəlif fəsilərdə meşədə (parkda) gəzəndə hansı hissləri keçirirsiniz? Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrinin təbiəti bir-birindən nə ilə fərqlənir? Yurdumuzun təbiəti barədə düşünərkən sizdə hansı fikirlər yaranır?

Diqqət yetirilməsi zəruri olan məsələlərdən biri də inşa və essenin fərqlərinin şagirdlərə aydınlaşdırılmasıdır. Esse sərbəst mövzuda yazılmış inşalara oxşasa da, aralarında fərqlər də mövcuddur. Ənənəvi inşalardan fərqli olaraq, essədə müəllifin (şagirdin) fərdi düşüncələri, mühakimələri daha qabarıq əks olunur və quruluşunda sərbəstliyə geniş yer verilir. Bu baxımdan təbiət mövzusunda essenin mövzusu da müstəqil düşüncə, mühakiməyə zəmin yaratmalıdır. Məsələn, təbiətlə bağlı essenin mövzusunun “Yurdumuzun təbiətini necə qorumalı?” olması daha məqsədəuyğundur. Essədə hadisələr, əhvalatlar deyil, müstəqil fikir, düşüncə, mühakimə, müəllifin mövqeyi daha qabarıq ifadə olunur. Belə yazılarda müqayisələrə, fikrin obrazlı ifadəsinə, məcazlara xüsusi diqqət yetirilir.

Sonrakı mərhələdə plan tərtibi bacarığının aşılması üçün iş aparılır. Əvvəlki siniflərdə bu sahədə yiyələndikləri bacarıqlar şagirdlərə xatırladılır. Yeni tələblər nəzərə alınaraq, şagirdlərə konkret mövzu üzrə giriş və nəticə hissələrinin yazılışına aid nümunələr göstərilir. Əsas hissədə hər yeni fikrin

abzasdan yazılmasının vacibliyi qeyd olunur. Əsas hissədə başlıca fikrin irəli sürülməsi və fikirlərin əsaslandırılması diqqət mərkəzində dayanmalıdır. Suallara hər şagird müstəqil cavab verir.

Müzakirə zamanı söylənilən fikirlər nəticələrin çıxarılması üçün əsas olur. Dərsin əvvəlində şagirdlərin söylədiyi fərziyyələrlə çıxarılan nəticələr tutuşdurulur, ümumiləşdirmə aparılır.

Müzakirənin və yazı işinin hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq şagirdlərin fərdi qiymətləndirilməsi həyata keçirilə bilər. Bu, dərsdə reallaşdırılmış məzmun standartlarına müvafiq olaraq müəyyənləşdirilən meyarlar əsasında həyata keçirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Münasibətbildirmə

Əlaqələndirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Müəllim ev tapşırığı kimi təbiətlə bağlı müşahidələrin aparılmasının zəruriliyini şagirdlərə xatırladır.

Mühakimə xarakterli inşa (esse) – 2 saat

İkinci saat: “Yurdumuzun təbiəti” mövzusunda mühakimə xarakterli inşanın (essenin) yazılması

Standartlar	Təlim nəticələri
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazır, mövqeyini əsaslandırır.

Dərsin gedişi

Motivasiya. Yığcam müsahibə aparılaraq şagirdlərin inşa (esse) ilə bağlı suallarına aydınlıq gətirilir, mühakimə xarakterli inşa (esse) yazının öyrədici xarakter daşdığı bildirilir. Şagirdlərin diqqətinə bir daha çatdırılır ki, mühakimə xarakterli inşada, essedən fərqli olaraq, təhkiyə elementləri daha çox olur. Bu, özünü şagirdin müəyyən hadisəni, əhvalatı xatırlaması, nümunə gətirməsi və s. şəklində büruzə verir. İnşada, essədə şagirdin mövzuya öz baxışı, fərqli münasibəti olmalı, bunlarla bağlı fikir və düşüncələri əsaslandırılmalıdır.

“Yurdumuzun təbiəti” mövzusu şagirdi təbiət mənzərələrinin onda yaratdığı ovqatdan, fikir və düşüncələrdən söz açmağa sövq edir.

İnşada (essedə) diqqət yetirilməli məsələlər şagirdlərə bir daha xatırladılır:

- mövzunun aydın dərk edilməsi və şərh;
- yazı işində əks etdiriləcək mühakimələrin ifadə tərzinin dəqiq müəyyənləşdirilməsi;
- faktlardan, sitatlardan düzgün istifadə;
- fikirlərdə, mülahizələrdə ardıcılıq, müstəqillik, onların əsaslandırılması;
- mövzunun əhatə edilməsi;
- toplanmış materiallardakı mühakimələrin təkrar edilməməsi;
- dil, üslub səhvlərinə yol verilməməsi.

İnşanın yazılması mərhələsində müəllim dərsin öyrədici xarakterini nəzərə alıb, çətinlik çəkən şagirdlərə fərdi yanaşır, onların fəaliyyətini tövsiyələrlə istiqamətləndirir.

Dərsin sonunda şagirdlər inşa (esse) yazılırları qiymətləndirmə və müzakirə üçün təhvil verirlər.

Müəllim üçün məlumat. İnşa (esse) yazının öyrədici xarakter daşdığı nəzərə alınaraq, şagirdlərə özlərinin yazı işlərini qiymətləndirmək (özünü qiymətləndirmə) bacarığı aşılınması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu zaman aşağıdakı məsələlərə fikir vermək məqsədəuyğundur:

- İnşa (esse) mövzuya uyğundurmu?
- Mühakimələr inandırıcı, dolğundurmu?

- İnşa (essenin) hissələri (giriş, əsas hissə, nəticə) arasında əlaqə gözlənilibmi?
- Hansı əlavə və düzəlişlərin aparılması zəruridir?

Şagirdlərin öz yazılarının üslubunu təkmilləşdirmələri üzrə işə vaxt ayrılır. Hər cümlə, ifadə diqqətlə oxunur, uğursuz cümlələr dəyişdirilir, düzəliş aparılır.

Şagirdin inşa (esse) yazını özünün qiymətləndirməsi çox əhəmiyyətlidir. Müəllimin qeydləri əsasında öz yazısını təkmilləşdirən şagird inşa (essedə) diqqətli olmağı, səhvlərə yol verməməyi öyrənir. Adətən, şagird inşaalarında (essələrində) aşağıdakı səhvlərə yol verilir:

- mövzudan kənara çıxılması;
- müşahidə və təəssüratların qənaətləndirici olmaması;
- söylənilən fikirlərin bəsitliyi;
- insanın (essenin) hissələri arasında nisbətə pozulması;
- Üslub səhvləri(söz və ifadələrin yerində işlədilməməsi və s.).

Müzakirə zamanı səsləndirilən fikirlər nəticələrin çıxarılması üçün əsas olur. Dərsin əvvəlində söylənmiş fərziyyələrlə çıxarılan nəticələr tutuşdurulur, ümumiləşdirmə aparılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Əlaqələndirmə

Müəyyənləşdirmə

Münasibətbildirmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.
Başlıca problemi müəyyənləşdirməkdə, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirməyə, əsaslandırılmış münasibət bildirməyə müəllimin köməyi ilə nail olur.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə bəzən qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirməyi, əsaslandırılmış münasibət bildirməyi ardıcıl, əhatəli həyata keçirir.
Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli insanı (essenin) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə xarakterli inşa (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli inşa (essedə) ardıcılığını gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Şagirdlərə inşa yazıdakı fikirlərini dostları, valideynləri ilə bölüşmək, onların da rəyini öyrənmək tapşırığı verilir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
“Xəzinəqaya əfsanəsi” – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Əfsanədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Əfsanədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Əfsanənin janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nəqil edir.	Əfsanədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yığcam danışır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əfsanənin mövzusunı, ideyasını, onda diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Əfsanədəki baş qəhrəmanı digər obrazla müqayisə etməklə səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.

Müəllim üçün məlumat. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslərə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiklərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərslərdə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

Dərsin gedişi. Bu dərsdə ev tapşırığına iki yanaşma mümkündür. Birincisi, onun yerinə yetirilməsi səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi növbəti dərsdə reallaşdırılır. İkincisi, ona az vaxt sərf edilir – bir neçə nümunə dinlənilib, münasibət bildirilməklə kifayətlənilir.

Müəllim üçün məlumat. *Artıq qeyd olunduğu kimi, tətbiq və ümumiləşdirmə dərsi bölmə üzrə reallaşdırılmış məzmun standartlarının yeni şəraitdə, müstəqil oxunmuş təlim materialı əsasında həyata keçirilməsinə imkan yaradır. Bu dərsdə maksimum müstəqil olan şagirdlərin təlim prosesində aparıcı subyekt olması təmin edilir.*

İstər məzmun, istərsə də təhlil üzrə işin az vaxt ərzində həyata keçirilməsi üçün müəllimin əvvəlcədən müəyyən hazırlıq işləri aparması vacibdir. Bu hazırlıq işlərinin məzmunu dərsin necə təşkil edilməsindən asılıdır. “Xəzinəqaya əfsanəsi” üzrə dərs üçün aşağıdakı hazırlıq işinin təşkili məqbul sayılmışdır. Müəllim ilk növbədə üç nəfərdən ibarət işçi qrupu yaradır və təlimatlandırır (qrup dərsdə işlərin ardıcıl yerinə yetirilməsinə, iş formalarının seçilməsinə və s. nəzarət məqsədilə yaradılır). Dərsin başlanğıcında işçi qrupunun üzvlərindən biri şagirdlərə əfsanə janrı barədə bildiklərini xatırlatmağı təklif edir. Yer adları, qalalar, abidələr və s. bağlı əfsanələrin yarandığını qeyd edən şagirdlərə tədqiqat sualı ilə bağlı fikirlərini bildirmək təklif olunur.

Tədqiqat sualı: “Şifahi xalq ədəbiyyatının digər janrlarında olduğu kimi, əfsanədə xeyirlə şər in mübarizəsinə geniş yer verilir” fikrini doğru saymaq olarmı?

Səsləndirilən fikirlər – fərziyyələr işçi qrupunun üzvləri tərəfindən lövhədə qeyd edilir.

İşçi qrupunun təklifi ilə əfsanəni bir daha nəzərdən keçirən şagirdlərə dərslikdəki tapşırığı icra etmək üçün vaxt ayrılır.

1. Fərdi səssiz oxumaqla əsərin məzmununu yada salın.
2. Müəyyənləşdirdiyiniz bədii təsvir və ifadə vasitələrini müvafiq cədvəldə qeyd edin.

3. Əsəri hissələrə ayırın, bu zaman hansı cəhətləri əsas götürdüyünüzü izah edin.
4. Hissələrin birinə ad verib, məzmununa aid plan tərtib edin.
5. Həmin hissənin məzmununu hazırladığınız plan əsasında seçdiyiniz formada (ya yığcam, ya da digər formaların birində) danışmağa hazırlaşın. Nağıletməyə hazırlaşarkən dinləyicilərin diqqətini hansı cəhətlərə yönəltmək istədiyinizi, başlıca niyyətinizi aydınlaşdırın.

Sualların icrası üçün iş formasını şagirdlərin özləri müəyyənləşdirirlər. Hər bir şagirdin fəaliyyəti müəllim tərəfindən diqqətlə müşahidə olunur. İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra təqdimatlar dinlənilir, fikir mübadiləsi və müzakirə aparılır. Nəticənin çıxarılması, fərziyyələrlə, tədqiqat sualı ilə müqayisə edilməsi diskussiya şəraitində həyata keçirilir. İşçi qrupu müəllimin təlimatı üzrə bu prosesin idarə olunmasında iştirak edir. Müəllim zərurət yaranan hallarda suallardan istifadə etməklə işçi qrupunun və şagirdlərin fəaliyyətinə istiqamət verir.

Əsərin təhlili üzrə iş tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə başlanır. İşçi qrupunun bir üzvü şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrində xalqın arzu və istəyinin ifadə olunduğunu xatırladır. Şagirdlər tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb edilir.

Tədqiqat sualı. “Xəzinəqaya əfsanəsi”ndə xalqımızın hansı arzusu, istəyi öz əksini tapıb?

Müəllimin təklifi ilə kiçik qruplar (işçi qrupunun üzvləri də daxil olmaqla) yaradılır. Qruplar dərslərdəki tapşırıqlar üzrə işə başlayır.

Bu mərhələdə müəllimin diqqət yetirməli olduğu başlıca məsələ hər qrup üçün nəzərdə tutulmuş tövsiyənin oxunması və başa düşülməsidir. Bu, qrupların təqdimatı prosesində də diqqət mərkəzində saxlanılır.

Müəllim üçün məlumat. *Tapşırıqlarla bağlı diqqətə çatdırılan tövsiyələri bütün şagirdlərin oxuması və mənimsəməsi sonrakı təlim fəaliyyəti üçün də vacibdir. Təvsiyələrdə əksini tapmış məsələlərin bir qismi şagirdlərə tanış olsa da, yeni fikirlər də vardır.*

Dərsin sonrakı mərhələləri (məlumat mübadiləsi, məlumatın müzakirəsi) işçi qrupunun fəallığı şəraitində təşkil olunur. Müəllim əksər hallarda istiqamətləndirici suallarla işə qoşulur.

Sinifdən xaric oxu dərsi: Xalq yaradıcılığı öyrədir – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Əfsanə və dastanla müqayisə etməklə nağılın janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin mövzusunun, ideyasını diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini əsərdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Sinifdən xaric oxu dərsi şagirdlərin “Şifahi xalq ədəbiyyatından seçmələr” bölməsi üzrə müstəqil oxuduqları əsərlər (“Tacir və tutuquşu” əfsanəsi, “Yoxsul qocaynan vəzir” nağılı) üzrə keçilir. Əvvəlcədən hazırlıq işlərinin aparılmasını tələb edən sinifdən xaric oxu dərsinin özünəməxsusluğu müstəqil oxunmuş əsərlərlə sinifdə öyrənilənlərin mövzu, problem, ideya və s. baxımından əlaqələrin açılmasında təzahür edir.

Sinifdən xaric oxu dərsinə hazırlıq dövründə kiçik qruplara bütün əsərləri oxumaq və aşağıdakı tapşırıqları yerinə yetirmək tövsiyə olunur.

Birinci qrup. *“Yoxsul qocaynan vəzir” nağılında daha mühüm hesab etdiyiniz hissəni müəyyənləşdirib məzmununu yaradıcı nağıl etməyə hazırlaşmaq.*

Qrup üzvlərinə izah edilir ki, tapşırığı yerinə yetirmək üçün nağıl diqqətlə oxunmalı, hansı hissənin (hadisənin) daha mühüm olduğu müzakirə əsasında müəyyənləşdirilməlidir. Qrupun hər bir üzvü seçilmiş hissənin məzmununu maraqlı, cəlbədiçi şəkildə nağıl etməyi bacarmalıdır.

Seçilmiş hissənin (hadisənin, təsvirin) mühüm olduğu təqdimat zamanı əsaslandırılmalıdır.

İkinci qrup. “*Tacir və tutuquşu*” əfsanəsi üzrə illüstrasiyalar çəkmək.

Qrup üzvlərinə tapşırıqla bağlı tövsiyələr verilir. İzah edilir ki, əsərin mətni ilə əlaqədar olan və bu mətnin izahına kömək edən şəkil (illüstrasiya) çəkmək üçün əsər diqqətlə oxunmalı, onun ideya-məzmununu açmağa kömək edən səciyyəvi səhnələrə üstünlük verilməlidir.

Üçüncü qrup. “*Yoxsul qocaynan vəzir*” nağılında daha maraqlı hesab edilən bir epizodun səhnələşdirilməsi.

Bu tapşırıq da, ilk növbədə, əsərin diqqətlə oxunmasını, onun məzmununun aydın təsəvvür edilməsini tələb edir. Qrup üzvlərinə izah edilir ki, əsərdəki səciyyəvi epizod üzrə səhnələşdirmə əsərin bütövlükdə öyrənilməsinə maraq oyatmalıdır.

Dərsin gedişi

Dərsin əvvəlində hər üç qrupun təqdimatı dinlənir. Təqdimatlar üzrə fikir mübadiləsi və müzakirə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə də imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Ədəbiyyat dərslərində şifahi xalq ədəbiyyatından öyrənilmiş əsərlərlə müstəqil oxunmuş folklor nümunələri arasında mövzu-problem baxımından hansı oxşar cəhətlər var?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Yaradılmış kiçik qruplara aşağıdakı tapşırığın əks olunduğu iş vərəqləri təqdim olunur:

1. Müstəqil oxuduğunuz nağılda (“Yoxsul qocaynan vəzir”) xeyirlə şərin qarşılaşması – mübarizəsi öz əksini necə tapmışdır?
2. Müstəqil oxuduğunuz əfsanə və nağılla sinifdə öyrəndiyiniz nümunələrin (dastan) oxşar və fərqli cəhətlərini (mövzu, problem və s. baxımından) aydınlaşdırın.
3. “Tacir və tutuquşu” əsərinin əfsanə janrında olduğunu necə əsaslandırarsınız?
4. Nağıl janr baxımından əfsanə və dastandan hansı cəhətlərinə görə fərqlənir?

Qrupların işini müşahidə edən müəllim, ehtiyac yaranan hallarda (müvafiq cədvəllərin seçilməsi və s.) istiqamətləndirici suallardan istifadə etməklə bu və ya digər qrupa kömək edir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi mərhələsində təqdimatlar dinlənir, fikir mübadiləsi və müzakirə aparılır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsində şagirdlərin fəallığı təmin edilir. Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsinə diqqət yetirilir.

Sinifdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

BİRİNCİ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QİYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə
“Arıların qəzəbi” nağılı üzrə
aparıla bilər.

Arıların qəzəbi (nağıl)

Biri var idi, biri yox idi, bir fil var idi. Bu fil hələ balacalıqdan çox dəcəl idi. Hər dəfə bir heyvanla dava-dalaş edərdi. Günlərin birində fil meşədə xortumunu bir ağaca dolayıb o tərəf - bu tərəfə silkələyirdi. Ağac az qalırdı kötüyündən qopsun. Demə, bu kötüyün dibində bal arılarının yuvaları varmış. Fil ağacı tərətədikcə arıların yuvaları dağılırdı. Odur ki, arılar dedilər:

– Fil qardaş, səndən xahiş edirik ki, yuvalarımızı dağıtmayasan.

Fil dedi:

– Mən yuva-muva bilmirəm, kefim gəlib oynayıram.

Arılar dedilər:

– Ay fil qardaş, biz sənə demirik ki, oynama, get bir az o biri ağacın dibində oyn.

Fil dedi:

– Mən heç yerə gedəsi deyiləm, bir bunların boy-buxunlarına bax, bapbalaca boyları var, gör mənə nə deyirlər.

Arılar dedilər:

– Fil qardaş, əgər sən bizim yuvalarımızı dağıtsan, biz də səni sancıb öldürərik.

Fil dedi:

– Gəlin, nə kefiniz istəyir eləyin, sizdən qorxan yoxdur.

Arılar yuvalarına qayıdıb böyükkləri ilə məsləhətləşdilər. Belə qərara gəldilər ki, axırıncı dəfə bir də fildən xahiş etsinlər, əgər razı olmasa, onu sancıb öldürsünlər. Bu dəfə də arılar filə çox nəsihət elədilər, fil onların sözünə baxmadı. Odur ki, bütün arılar hücum çəkərək filin başına, gözüne, qulaqlarına, burnuna, ağzına, bədənə yapışdı onu sancdılar. Bir dəqiqənin içində filin bədənə şişib dama döndü. Ağrıdan qışqırtısı aləmi götürdü, başladı qaçmağa. Fil qaçdıqca arılar da onu sancırdılar.

Fil o qədər qaçdı ki, axırda taqətdən düşüb yerə yıxıldı.

Arılar onu dövrəyə alıb dedilər:

– Fil qardaş, çox təslək eləyib bizə meydan oxuyurdun, indi de görək halın necədir?

Fil utandığından başını qaldırmadı.

Arılar dedilər:

– Fil qardaş, sən öz gücünə arxalanıb bizi əzirdin. Özündən zəifləri əzənlərin axırı bax belə olar.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Nağılı hissələrə ayırın, hər hissəyə ad verin.

2. Hansı fikri filə aid etmək olmaz?

- A) Özünə çox güvənir. B) Etdiyi əməlin nəticəsini düşünür.
C) Özündən zəifləri saymır. D) Öz hərəkətindən utanır.

3. Filin xasiyyətindəki mənfi cəhətlər hansı məqamlarda üzə çıxır?

4. Arıların davranış və əməllərinə necə münasibət bəsləyirsiniz? Fikrinizi əsaslandırın.

5. Cümlədə hansı bədii ifadə vasitəsi işlənilib?

Bir dəqiqənin içində filin bədəni şişib dama döndü.

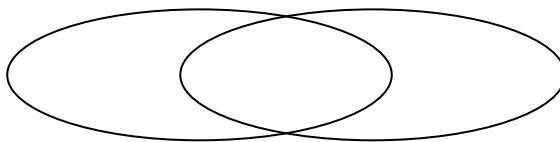
- A) Bədii sual B) Təkrir C) Mübaligə D) Litota

6. Aşağıdakı cümlənin ifadəli oxusunda səsdə hansı çalar duyulmalıdır?

– Gəlin, nə kefiniz istəyir eləyin, sizdən qorxan yoxdur.

- A) saymazlıq B) kədər C) təəccüb D) sevinc

7. Nağılla dastanın hansı oxşar və fərqli cəhətləri var? Venn diaqramından istifadə edin.

8. Əsərdə qaldırılan başlıca problem, sizcə, hansıdır?

- A) Heyvanların biri-birinə münasibəti B) Arıların igidliyi
C) Xeyirlə şərin mübarizəsi D) Filin qorxaqlığı

9. Əsərdəki başlıca fikir, sizcə, nədir?

10. Nağıl məndə hansı düşüncələr yaratdı? Yığcam esse yazın.

2.

VƏTƏN SEVGİSİ, QƏHRƏMANLIQ SƏHİFƏLƏRİ

*Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş*

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu mərhələdəki işi fərqli variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri dərslikdəki “Yada salın” bşlıqlı suallardan istifadə ola bilər.

Həmin suallar əsasında aparılan müsahibə tədqiqat sualının formalaşması ilə tamamlanır.

Tədqiqat sualı: Vətənlə bağlı əsərlərdə daha çox hansı hiss və düşüncələr öz əksini tapır?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Bədii oxu ustasının ifasında (müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu ilə də əvəz oluna bilər) şeirin bir neçə bəndinin dinlənilməsi faydalıdır. Bu, sinifdə əsərin ideya-məzmununa uyğun ovqatın yaranmasına səbəb olur.

Dərsləyin “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” tövsiyə-təpşirığının tələbinə uyğun olaraq, şeirin ilk səkkiz bəndinin oxusu həyata keçirilir. Bu, fərdi səssiz oxu, ayrı-ayrı şagirdlərin ucadan oxusunun dinlənilməsi və s. şəkildə təşkil oluna bilər. Oxunun mətni anlayaraq reallaşdırılmasına diqqət yetirilir. Bunun üçün mətnkənarı suallara ilkin cavabların hazırlanması faydalıdır.

Oxu zamanı, həmçinin digər tövsiyələrin (tanış olmayan sözlərin mənasının aydınlaşdırılması, bəsi təsvir vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi) nəzərə alınması vacibdir.

Şeirlə bağlı şagirdlərin ilkin təəssüratlarının aşkara çıxarılması (sizə tanış olan hiss, düşüncə və təsvir varsa, qeyd edin) sonrakı mərhələlərdə aparılan işlərin məzmununa əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. Əsərin məzmununun öyrənilməsi üzrə iş oxudan sonra dərinləşdirilmiş, genişləndirilmiş şəkildə davam etdirilir.

Oxu prosesində yerinə yetirilmiş işlərlə bağlı qənaətlərin bölüşməsi, şeirin mənasının, onda ifadə olunmuş fikirlərin bəndlər üzrə aydınlaşdırılması faydalı təlim fəaliyyətləridir.

Şeirin məzmununu barədə xeyli təsəvvür qazanan şagirdlər fikirlərini ikihissəli gündəlikdə əks etdirməkdə çətinlik çəkmirlər.

İcra olunmuş bütün işlərlə bağlı kiçik qruplarda fikir mübadiləsinin aparılması əsaslandırılmış təqdimatların hazırlanmasına imkan yaradır.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatları əsasında fikir mübadiləsi aparılır.

Bütün qruplar bir-birini öz işlərinin məzmunu ilə tanış edir. Bu mərhələdə tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı səviyyədə qavranıldığına üzərində qayıtmaq faydalıdır.

Bu mərhələnin səmərəli keçməsi üçün qrupların bir-birlərinə suallar verməsinə nail olunmalıdır.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Məlumatların əlaqələndirilməsi, bir tam halına salınması diqqət mərkəzində saxlanılır. Müəllim əvvəlcədən hazırladığı suallardan istifadə etməklə müzakirənin səmərəli, diskussiya səciyyəli olmasını təmin etməlidir.

Əsərin məzmununu bütövlükdə mənimsənilmədiyindən dərslərin “nəticə, ümumiləşdirmə” mərhələsinin tələbləri bütünlüklə həyata keçirilmir, görülmüş işlərə yekun vurulmaqla kifayətlənilir. Ardınca şifahi nitqin inkişafı üzrə nəzərdə tutulmuş işə ayrılan vaxt elan edilir, şagirdlərin diqqəti mövzulara cəlb olunur.

Hər iki mövzu şeirin məzmunu ilə bağlı qazanılmış məlumatın zənginləşməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Bir neçə təqdimatın dinlənilib müzakirə edilməsi bu baxımdan faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadəetmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyən-ləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyən-ləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, müsahibədə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Dərslikdəki tapşırıqda ilk növbədə müstəqil oxunmuş bəndlərdə ifadə edilmiş fikirlərin və onların bir-biri ilə əlaqəsinin müəyyən-ləşdirilməsi təklif olunur. Bu, əsərin ideyasının aydınlaşdırılması, ümumiyyətlə təhlilin səmərəli aparılması üçün zəmin yaradır.

Növbəti tələb də (“Bu əsərdə şairi fərəhləndirən, ona sevinc gətirən səbəbləri aydınlaşdırmağa çalışın”) bu məqsədə xidmət edir.

Vətənlə bağlı atalar sözlərinin seçilməsi, şeirin məzmunu ilə səs-ləşən məqamların izah edilməsi mətnin ideya-məzmununun qavranılması baxımından faydalıdır.

Şagirdlərin ikihissəli gündəlik üzərində işləmələri əsərə münasibətlərinin ifadəsi üçün əhəmiyyətlidir.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıqların fərdi olaraq yerinə yetirilməsi məqsəda uyğundur. Bu, şagirdlərin hər birinin bilik və bacarığı barədə təsəvvürün qazanılması baxımından faydalıdır.

Şagirdlər müxtəlif mənbələrdən öyrəndiklərinə əsasən vətənimizin tarixi ilə bağlı şeirdəki işarələri şərh edirlər.

Həm-qafiyə sözlərin müəyyən-ləşdirilməsi üzrə tapşırıq şeirin bədii keyfiyyətləri barədə yaranmış təsəvvürün zəngin-ləşməsinə səbəb olur.

Tapşırıqların yerinə yetirilməsi prosesini diqqətlə izləyən müəllim şagirdlərin işinin məzmunu barədə təsəvvür əldə edir. Müəllimin bu prosesdə müşahidə etdiklərini qısaca yazması – qeydlər götürməsi faydalıdır.

Kiçik qruplarda birləşən şagirdlər icra etdikləri bütün işlərlə bağlı qənaətlərini bölüşür, təqdimata hazırlaşır.

Təqdimatların dinlənilməsi, məlumat mübadiləsi və müzakirədə geniş diskussiyaya imkan yaradılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

İstifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin az qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini yalnız bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların (inşa, esse nümunələrinin) dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarına müraciət etməsi vacibdir.

Təhlilə həsr olunmuş dərsi müxtəlif variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. “Azərbaycan” şeirinə yazılmış mahnıdan bir parça səsləndirilir. Şeir haqda tanınmış alim və yazıçıların fikirləri proyektor vasitəsilə (bu, mümkün deyilsə, yazılmış şəkildə) nümayiş etdirilir. Müəllimin istiqamətləndirici sualları əsasında şeirin geniş yayılması, ona marağın güclü olması fikri formalaşır. Bu, tədricən tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: “Azərbaycan” şeirinin maraqla oxunmasına və sevilməsinə səbəb, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər aparılır.

Müəllim üçün məlumat. *Təhlilə başlamazdan əvvəl müəyyən hazırlıq işlərinin aparılması faydalıdır. Başqa sözlə, lirik şeirlərin təhlili ilə əlaqədar qazanılmış bilik və bacarıqların yada salınması və tətbiqinə istiqamət verilməsi vacibdir. Şagirdlər artıq özlərinə məlum olan aşağıdakı qaydaları istiqamətləndirici sualların əsasında xatırladırlar və onlara əməl etməyin əhəmiyyətini qeyd edirlər:*

- Şeirnin yaratdığı təəssüratın, hiss və düşüncənin açıqlanması;
- müəllifin şeirdə diqqəti cəlb etmək istədiyi başlıca problemin müəyyənləşdirilməsi;
- əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələrin (bədii təsvir vasitələrinin və s.) rolunun aydınlaşdırılması.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqatın aparılması fərqli variantlarda (metodlar, iş formaları və növlərinin seçilməsi baxımından) həyata keçirilə bilər. Bütün hallarda dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı tapşırıqdan istifadə, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsədəuyğundur.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılmasını planlaşdıran müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar əsasında iş vərəqləri hazırlayır. Qarşıya qoyduğu məqsəddən, qrupun sayından və s. asılı olaraq müəllim suallara yaradıcı yanaşa bilər. Suallarda müəyyən dəyişikliyin aparılması, onlara əlavələr edilməsi və s. mümkündür.

Tapşırığın icrasına ayrılan vaxtı elan edən müəllim dərslikdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnindən, eləcə də əlavə mənbələrdən istifadənin məqsədə uyğun olduğunu xatırladır.

Qrupların işini diqqətlə müşahidə edən müəllim, ehtiyac yarandığı məqamlarda, istiqamətləndirici suallarla kömək göstərir.

Tapşırığın ikinci sualında “Azərbaycan” şeirinin digər bir əsərlə müqayisəsi tələb olunur. Müəllim Ə. Cavadın “Azərbaycan! Azərbaycan!” şeirinin, yaxud sinifdən xaric oxu materiallarından bir nümunənin seçilməsini təklif edə bilər.

VII sinif şagirdləri xalq şairi S.Vurğun haqqında məlumatlı olurlar. 3-cü sual (“Müəllif haqqındakı təsəvvürümə şeir nələr əlavə etdi? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın) üzərində işləyən qrupa, aşağı siniflərdə öyrəndiklərini, müxtəlif mənbələrdən mənimsədiklərini xatırlamaları üçün istiqamət vermək faydalı olar.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatları dinlənilir. Çıxış edənlərə sualların verilməsi təmin olunur. Bu mərhələdə qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olur. Əldə edilmiş məlumatların əlaqələndirilməsi, sistemə salınması dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün sərbəst diskussiya şəraitinin yaradılması vacibdir. Hər bir şagird sual vermək, onu düşündürən məsələ barədə danışmaq imkanına malik olmalıdır. Qruplara bir-birinin cavabına yerinə düşən əlavələr etmək üçün şərait yaradılmalıdır.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması məqsədə uyğundur.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Bu mərhələdə şagirdlərin maksimum fəallığına, müstəqilliyinə çalışmaq lazımdır. Müəllim yığcam yekun sözündə şagirdləri “Azərbaycan” şeirinə xalqımızın maraq və məhəbbətini açıqlamağa, çıxardıqları nəticələri faktlarla əsaslandırmağa istiqamətləndirməlidir.

Şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə nəticələrin müqayisəsinə diqqət yetirilir.

Dərslikdə “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlığı altında verilmiş müzakirə mövzusu (“Vətənimiz musiqidə, rəssamlıqda və kinoda”) “Azərbaycan” şeirinin birinci dərs saatında şagirdlərin diqqətinə çatdırılmalı, müəyyən hazırlıq işləri aparılmalıdır. Şagirdlərin marağı nəzərə alınaraq qrupların yaradılması, hər üç sahə (musiqi, rəssamlıq, kino) üzrə məlumatların toplanması işi həyata keçirilməlidir. Bu, müzakirənin səmərəli keçməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Müzakirəni fərqli formalarda təşkil etmək olar. Bütün hallarda şagirdlərin hamısının fəallığına səy göstərmək lazımdır.

Birinci dərsdə şagirdlərin diqqətinə çatdırılmış sualın (“Vətən mövzusunda yazılmış əsər hansı cəhətlərinə görə sevilə bilər?”) müstəqil müzakirəsinə şərait yaradılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədə uyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Şərhetmə, münasibətbildirmə

Nümayişətdirmə

Əlaqələndirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Şeirnin ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirnin ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Şeirnin ideyasını şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Şeirnin ideyasını əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Eyvaz Zeynallı “Kəşfiyyatçılar”– 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yığcam nağıl edir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini məndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin yeni mövzunun qavranılmasına sövq edilməsi, idrak fəallığının yaradılması fərqli vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bunun üçün dərslikdəki suallardan da istifadə faydalıdır.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiyanın yaradılmasının bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər. Vətən və qəhrəmanlıq mövzusunda mahnılardan parçalar səsləndirilir.*

Sonra şagirdlərə suallarla müraciət olunur: Sərhədlərimizin toxunulmazlığı, torpaqlarımızın bütövlüyü barədə çoxlu sənət əsərlərinin yaradılmasına səbəb nədir? Qəhrəmanlar haqqında əsərlərin yazılmasının səbəbini necə izah edərsiniz?

Şagirdlər müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Tədqiqat sualı. İkinci Qarabağ müharibəsinə həsr olunmuş əsərlərdə, sizcə, daha çox hansı məsələlərə geniş yer verilir?

Fərziyyələr dinlənilir və ümumiləşdirilərək lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Şagirdlərin müstəqil işinin – tədqiqatının uğurlu olması dərslikdəki “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” başlıqlı göstərişlərin səmərəli yerinə yetirilməsindən xeyli dərəcədə asılıdır. Əsərin ilk üç parçasının diqqətlə oxunması, mətnkənarı sualların üzərində düşünlməsi, aydın olmayan məqamların cütlük şəklində aydınlaşdırılması və s. məzmunun əhatəli qavranılmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Dərslikdə təklif edilmiş sonrakı tapşırıqlar ayrı-ayrı parçalarda ifadə olunmuş fikirlərin, ədəbi qəhrəmanlara məxsus səciyyəvi xüsusiyyətlərin aydınlaşdırılmasına xidmət edir. Əsərdən nümunələrin seçilməsi şagird təsəvvürünün konkretləşməsinə səbəb olur.

Əsərdən seçilmiş hissənin adlandırılması, məzmununun yığcam nağıl edilməsi mənimləmənin dərinləşməsinə, şifahi nitqin, ümumiləşdirmə bacarığının inkişafına az təsir etmir.

Kiçik qruplarda birləşən şagirdlər oxu zamanı, eləcə də, sonuncu icra etdikləri işlərlə bağlı fikir mübadiləsi aparırlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi zamanı kiçik qrupların qazanılmış biliklər üzrə təqdimatları dinlənilir, müzakirə aparılır. Müəllim bu mərhələdə hər qrupun gəldiyi nəticəni şərh etməsinə, əsaslandırmasına, şagirdlərin sual verməyə həvəsləndirilməsinə, məsələyə münasibətdə fərqli yanaşmaların üzə çıxarılmasına diqqət yetirməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Plan tərtib etmə, nağıletmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yığcam nağıletmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yığcam nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yığcam nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yığcam nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Hekayədən bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayədən bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayədən bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminədən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Eyvaz Zeynallı. “Kəşfiyyatçılar” – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Mətnə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayənin janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi. Hekayənin evdə müstəqil oxunmuş 4 və 5-ci parçalarının məzmununun, tanış olmayan sözlərin mənasının necə qavranıldığı yığcam müsaibə ilə aydınlaşdırıla bilər. Mətnkənarı suallara hazırlanmış cavabların cütlik şəklində müzakirə edilməsinə vaxt ayrılır.

Birinci dərsdə aparılmış tədqiqatın davamı olaraq şagirdlər hekayənin epizodları üzərində işləyirlər. Obrazlar barədə zəngin təsəvvür yaradan epizodlar üzərində işləyən şagirdlər ədəbi qəhrəmanların davranışı, hərəkəti, nitqi, başqalarına münasibəti barədə yığcam yazırlar.

Digər tapşırıqlar məzmun standartlarının reallaşdırılmasına xidmət edir. Başqa sözlə, bədii təsvir və ifadə vasitələri qeyd edilir, əsərin janr xüsusiyyətləri aydınlaşdırılır, süjetin mərhələlərinin praktik olaraq müəyyənləşdirilməsi həyata keçirilir.

Şagirdlər kiçik qruplarda birləşərək qənaətlərini bölüşmələrinə, gəldikləri nəticələri təqdimatlar etməklə müzakirə aparmalarına vaxt ayrılır.

Bu zaman qrupların bir-birinin təqdimatına tənqidi münasibəti, suallar verməsi, rəy mübadiləsi məqsədəuyğundur. Müəllim şagirdlərin fikirlərini əsaslandırmaq üçün əsərin mətnindən nümunələr gətirmələrinə diqqət yetirməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma
 Müəyyənləşdirmə
 Nümayişdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasına uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.
Hekayədə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Eyvaz Zeynallı. “Kəşfiyyatçılar”– 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Hekayədə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını, onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa (essədə) ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Buna fərqli yollarla nail olmaq mümkündür. Yollardan biri əsasında “Qarabağın taleyi nə üçün xalqımızı həmişə düşündürmüşdür?” sualı dayanan yığcam müsahibə ola bilər. Bu, Qarabağ torpaqlarına göz dikən mənfur qonşuların zaman-zaman münafiqə yaratdıqlarını xatırlatmağa, tədqiqat sualını müəyyənləşdirməyə imkan yaradır.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya yaradılmasının bir yolu Qarabağa həsr olunmuş mahnıdan bir parçanın səsləndirilməsi ola bilər. Mahnı səsləndirildikdən sonra şagirdlərə sualla müraciət edilir: Sizcə, belə mahnıların yaranması, sevilməsi nə ilə bağlıdır?*

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir, lövhədə qeyd edilir.

Davam edən müsahibənin sonunda şagirdlər tədqiqat sualının formalaşdırılmasına cəlb olunur.

Tədqiqat sualı. Xalqımıza məxsus hansı cəhətləri kəşfiyyatçı obrazlarında görmək mümkündür?

Tədqiqatın aparılması. İşin hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması məqsəduyğundur.

Müəllim şagirdlərə müraciət edir: Əsərin məzmununu əhatəli öyrənmisiniz. Amma əsərdəki başlıca fikri – ideyanı, eləcə də digər mühüm məsələləri aydınlaşdırmaq və dəyərləndirmək üçün araşdırmanızı davam etdirməlisiniz. İndi tanış olacağınız mətn tapşırıqların icrasında bir mənbə kimi yardımçınız olacaqdır.

“Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnini oxuyun və növbəti tapşırıqları yerinə yetirərkən ondakı fikirlərdən faydalanın.

Tədqiqat kiçik qruplarda aparılırsa, hər qrupun iş vərəqində bir sual əks etdirilir.

Müəllim tədqiqat üçün ayrılmış vaxt ərzində qrupların işini diqqətdə saxlayır, zəruri hallarda onların fəaliyyətinə istiqamət verir. İkinci və üçüncü suallar şagirdləri vətənin dar günündə xalqımızın igid oğullarının düşməinə qarşı mübarizədə göstərdiyi qəhrəmanlığı şərtləndirən amilləri aşkara çıxarmağa, kəşfiyyatçıların təmsalında insanlarımızın vətənpərvərliyi, mərdliyi barədə fikirlərini əsaslandırmağa istiqamətləndirir.

Dördüncü sual əsərdə işlənmiş bədii təsvir və ifadə vasitələrinin fikrin təsir gücünün artırılmasında rolunun izah edilməsini nəzərdə tutur.

“Hekayədə diqqəti cəlb edən mühüm problem nədir? Müəllif həmin problemin həllində nəyə üstünlük verir?” sualı vətəndaşın öz vətəni, xalqı qarşısında borcunu ləyaqətlə yerinə yetirməsi probleminin aşkara çıxarılmasını nəzərdə tutur. Sənətkar bu problemin həllini vətənin igid oğullarının düşmənlə mübarizəsində, fədakarlıq və qəhrəmanlığında görür.

Tapşırıqdakı növbəti sual əsərin ideyasının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlıdır. Bunun üçün şagirdlər əsərdəki ayrı-ayrı epizodlarda ifadə olunmuş fikirləri ümumiləşdirməli, çıxarıqları nəticəyə əsasən ideyanı izah etməlidirlər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirə mərhələsində təqdimatların fəal dinlənilməsi, diskussiyaya geniş yer verilməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Nəticə və ümumiləşdirmə mərhələsində şagirdlər əsər barədə fikirlərini, yazıcının vətənpərvərlik hisslərinin hekayədə öz əksini necə tapması barədə mülahizələrini ümumiləşdirir, yekun qənaətə gəlir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Səciyyələndirmə

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayənin baş qəhrəmanı yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla, səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin baş qəhrəmanını yazıcının münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Hekayənin baş qəhrəmanını yazıcının münasibətindəki mühüm olmayan cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Hekayənin baş qəhrəmanını yazıcının münasibətindəki mühüm cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.
Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.

Hekayənin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini yalnız bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli insanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə xarakterli inşa (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli inşa (essedə) ardıcılığını gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Mirzə İbrahimov. Azad – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnə nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların dinlənilməsi müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu mərhələdə işin təşkilinin bir forması dərslərdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan istifadə ola bilər.

Həmin suallar əsasında aparılan müsahibə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan verir.

Tədqiqat sualı: “Şəhidliyin ən yüksək zirvəsi Vətən və azadlıq uğrunda ölməkdir” fikrini doğru saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Şagirdlər ilk növbədə “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” başlığı altında verilənlərlə tanış olurlar. Bu, tövsiyə-tapşırıqlarda oxunun necə reallaşdırılması, mətnkənarı sualların üzərində düşünməyin əhəmiyyəti, aydın olmayan məqamların aradan qaldırılması yolları və s. əksini tapıb.

Əsərin məzmununun öyrənilməsi üzrə iş oxudan sonra konkret tapşırıqların yerinə yetirilməsi ilə davam etdirilir. Başlıca diqqət əsərdəki mühüm hadisələrdə ifadə olunmuş fikirlərin başa düşülməsinə, iştirakçıların – obrazların davranış, əməl və nitqləri üçün səciyyəvi olanların müəyyənləşdirilməsinə yönəldirilir.

Oxu prosesində və sonrakı mərhələdə icra olunmuş işlərin kiçik qruplarda müzakirə edilməsinə, təqdimatların hazırlanmasına vaxt ayrılır.

Dərsin **məlumat mübadiləsi** mərhələsində qrupların təqdimatları dinlənilir. Qruplar bir-birinin işi ilə tanış olur.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsində cavabların dəqiqləşdirilməsi, əlaqələndirilməsinə diqqət yetirilir.

Aparılmış işə müəllimin sualları əsasında yekun vurulduqdan sonra dərslərdəki növbəti tapşırığın (“Mövzulardan birini seçib şifahi təqdimat hazırlayın”) yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıq hekayənin mətninə diqqətli, həssas münasibət tələb edir.

Bir neçə təqdimatın dinlənilib, müzakirə edilməsinə önəm verilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:
 Aydınlaşdırma
 Yeni sözlərdən istifadəetmə
 Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Mirzə İbrahimov. Azad – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında geniş nağıl edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətçilik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Evdə oxunmuş parçaların məzmununun ilkin qavranılma səviyyəsi, tanış olmayan sözlərin necə mənimsənilməsi yığcam müsahibə ilə aşkara çıxarıla bilər. Şagirdlər müəllimin təklifi ilə evdə müstəqil oxunmuş parçaları bir daha nəzərdən keçirir, mətnkənarı suallara fərdi olaraq cavab hazırlayırlar.

Növbəti tapşırıq hekayənin məzmunu üzrə öyrənilənlərin dərinləşdirilməsi ilə məhdudlaşmır, həmçinin obrazlar haqqındakı təəssüratın zənginləşməsinə səbəb olur.

Sonrakı tapşırıq (“Daha maraqlı hesab etdiyiniz hissəni seçib ad verin, məzmununu hazırladığınız plan əsasında geniş nağıl edin”) məzmunun öyrənilməsinin dərinləşdirilməsi və şifahi nitqin inkişaf etdirilməsi baxımından faydalıdır.

Dördüncü tapşırıq (“Hekayədən seçdiyiniz cümlələrə bədii təsvir və ifadə vasitələri artırın”) bilik və bacarıqların tətbiqi məqsədini güdür.

İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra şagirdlər kiçik qruplarda birləşib fikir mübadiləsi aparırlar. Növbəti mərhələdə – **məlumat mübadiləsində** qruplar bir-birinin işinin – cavabının məzmunu ilə tanış olur. **Məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində isə fikirlərə aydınlıq gətirilir, faktlar arasında əlaqələr yaradılır. Bütün bunlar ümumiləşdirmənin və nəticənin səmərəliliyinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir.

Çıxarılmış nəticələrin fərziyyələrlə müqayisəsinə vaxt ayrılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Plan tərtib etmə, nağıletmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II Səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, geniş nağıletmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, geniş nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, geniş nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, geniş nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Mirzə İbrahimov. Azad – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Digər bir janra (əfsanə, nağıl və s.) məxsus nümunə ilə müqayisə etməklə hekayənin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müqayisə etməklə, yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.

1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
--	--

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının (yazı işlərinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin diqqəti “Bu əsəri “Azad” adlandırmaqda yazıçının niyyəti nə olmuşdur?” sualına cəlb olunur. Sual yığcam müsahibənin aparılması üçün stimül rolunu oynayır. Əsərdən nümunələrin göstərilməsi ilə müşayiət olunan müsahibə tədqiqat sualının formalaşması ilə nəticələnir.

Tədqiqat sualı: Hekayədə yazıçını daha çox düşündürən, oxucunun da diqqətinə çatdırılan başlıca problem, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol vermədən qeydlər aparılır.

Tədqiqatın aparılması. Hansı tədqiqat yolunun, iş formasının seçilməsindən asılı olmayaraq dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsədəuyğundur.

“Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallara müəllimin yaradıcı yanaşması mümkündür. Tədqiqat kiçik qruplarda aparılırsa, hər qrupun iş vərəqində bir sual əks etdirilir. Tədqiqatın gedişində, ehtiyac yaranan məqamlarda, müəllim istiqamətləndirici suallarla kömək göstərir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində hər qrup öz işinin məğzi barədə digər qruplarda aydın təsəvvür yaratmağa nail olmalıdır. Tapşırığın sualları asan deyil, ciddi münasibət tələb edir. Bu, **məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində müəllimin əvvəlcədən hazırladığı suallardan istifadə etməsini zəruri edir. Ayrı-ayrı qrupların çıxardığı nəticələr tədqiqat sualının aydınlaşdırılmasına öz töhfəsini verməlidir. **Nəticə, ümumiləşdirmə** mərhələsində şagirdlərin müstəqilliyinə, fəallığına geniş yer verilsə də, müəllimin istiqamətləndirici suallardan istifadə etməsi faydalıdır.

Çıxarılmış nəticələrin fərziyyələrlə tutuşdurulması, tədqiqat sualı ilə necə səsələşməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” tapşırığının yerinə yetirilməsi üçün müxtəlif iş formalarına müraciət etmək olar. Vaxta qənaət baxımından kiçik qruplarda iş formasının seçilməsi məqsədəuyğundur. Nəticələrin müzakirəsində bütün sinfin iştirakı təmin olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Səciyyəvləndirmə

Şərhetmə

Münasibətbildirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Hekayənin baş qəhrəmanını digər obrazlarla müqayisə etməklə və müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Hekayənin baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Hekayənin baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Hekayənin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Rahil Məmməd. “Qələbə müjdəsi” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
--	--

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (yazılı cavabların seçmə yola müzakirəsi, təqdimatlar və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədə uyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu, fərqli vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bunun üçün dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan da istifadə faydalıdır.

Fikir mübadiləsi prosesində şagirdlər tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiyanın yaradılmasının digər bir yolu əsgərlərimizin növbəti qələbə sevincini əks etdirən video-görüntünün nümayiş etdirilməsi və məzmunu üzrə yığcam müsahibənin aparılması ola bilər. Bu, tədqiqat sualının formalaşdırılması ilə başa çatır.*

Tədqiqat sualı. “Qələbəyə həsr olunmuş əsər oxucunu düşündürməlidir” fikrini doğru saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənir və ümumiləşdirilərək lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. İlk növbədə şeirin oxusu həyata keçirilir. Oxunun hansı formada reallaşdırılmasından asılı olmayaraq, hər bənddə ifadə olunmuş fikrin başa düşülməsinə səy göstərilir.

Oxu prosesini izləyən müəllim ehtiyac yaranan hallarda cütlərin fikir mübadiləsi aparmasına şərait yaradır.

Mətnkənarı suallara diqqət yetirilməsi, ilkin cavabların hazırlanması mətnin alt qatlarına nüfuz etməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir.

Oxuda, həmçinin tanış olmayan sözlərin mənasının aydınlaşdırılması, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi həyata keçirilir.

Şeirin yaratdığı ilkin təəssüratın aşkara çıxarılması baxımından növbəti tövsiyə-tapşırıq (“Hiss və düşüncənizlə səsleşən yerləri yığcam qeyd edin”) faydalıdır.

Məzmunun öyrənilməsi dərslikdə təklif edilmiş tapşırıqların yerinə yetirilməsi ilə davam etdirilir. İlk növbədə cütlər oxu prosesində icra edilmiş işlərlə bağlı qənaətlərini bölüşürlər. Ayrı-ayrı bəndlərdə ifadə edilmiş fikirlərin, aralarındakı əlaqələrin ardıcılıqla aydınlaşdırılması məzmunla bağlı təsəvvürün tamlığına imkan yaradır. Yalnız bundan sonra ikihissəli gündliyin hazırlanması gerçəkləşdirilir.

Yerinə yetirilmiş bütün işlərin kiçik qruplarda müzakirə olunması təmin edilir. Hər bir şagird gəldiyi nəticə barədə qrup üzvlərini məlumatlandırır, bununla da qrup təqdimatına töhfə vermiş olur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirə mərhələlərində qruplar bir-birinin işi barədə aydın təsəvvür qazanmış olur. Sualların verilməsinə, fəal dinləməyə şərait yaradılır.

Müzakirənin diskussiya səciyyəli olmasına səy göstərilir. Şagirdlərin hər biri müzakirə olunanlara münasibət bildirmək imkanına malik olur.

Nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsində müəllimin istiqamətləndirici suallarına ehtiyac yaranır. Nəticədə şagirdlərdə belə bir qənaət möhkəmlənir ki, qələbəyə həsr edilmiş əsərlər oxucunu keçmişdə və qələbə dövründə baş

verənlər barədə dərinədən düşünməyə yönəltməlidir. Bu, diqqətli olmağa, baş verənlərdən nəticə çıxarmağa səbəb olur.

Şifahi təqdimatla bağlı tapşırıq fərdi olaraq yerinə yetirilir. Bir neçə təqdimat dinlənir və onlara münasibət bildirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Rahil Məmməd. “Qələbə müjdəsi” – 3 saat
İkinci saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübəliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Motivasiyanın yaradılmasının bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər. Şeir haqqında təəssüratınız nədir? Onda diqqətinizi daha çox çəkən nə oldu? Suallarından istifadə edilməklə yığcam müsahibə aparılır. Müsahibə tədqiqat sualının formalaşdırılmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. “Şeir çox oxunan, sevilən əsər kimi uzunömürlü olacaqdır” fikrini doğru saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənir və lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması məqsədlə dərslərdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması, “Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi məqsəduyğundur.

Müəllim şagirdlərə müraciət edir: *Əsərin məzmununu əhatəli öyrənmisiniz. Amma şeirdəki başlıca fikri – ideyanı, eləcə də digər mühüm məsələləri aydınlaşdırmaq və dəyərləndirmək üçün araşdırmanızı davam etdirməlisiniz. İndi tanış olacağınız mətn tapşırıqların icrasında bir mənbə kimi yardımçınız olacaqdır.*

Şagirdlər “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətni ilə tanış olurlar. Onlara kiçik qruplarda işləmək üçün “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar əsasında tərtib edilmiş iş vərəqləri verilir. Suallar əsərin ideya-məzmununun, bədii keyfiyyətlərinin araşdırılmasına, dəyərləndirilməsinə imkan yaradır. Bu, nəticədə tədqiqat sualına cavabın verilməsini təmin edir.

İkinci sualla əlaqədar şagirdlərin müstəqil oxuduqları, yaxud dərslərdəki “Sınıfdən xaric oxu” materiallarından seçdikləri nümunə ilə müqayisə aparmaq imkanı vardır. Bu məqsədlə müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diaqramından istifadə etmək olar.

Üçüncü, dördüncü və beşinci suallar şeirdəki məlumat bolluğunun mənimsənilməsinə, emosionallığın duyulmasına, bədii keyfiyyətlərin başa düşülüb dəyərləndirilməsinə ciddi təsir edir.

Əsərin ideyasının müəyyənləşdirilməsi məqsədini güdən tapşırıqda şeirdə ifadə edilmiş fikirlərin ümumiləşdirilərək nəticə çıxarılması təklif edilmişdir. Bu, ideyanın müəyyənləşdirilməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Kiçik qruplarda birləşən şagirdlər fikir mübadiləsi aparır, cavabları dəqiqləşdirməyə, ümumiləşdirilmiş təqdimatlar hazırlamağa çalışırlar. Bu prosesdə şagirdlərin hər birinin cavabı təqdimata tövhə kimi dəyərləndirilir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi zamanı qrupların öz mülahizələrini əsərdən, eləcə də həyatdan nümunələr gətirməklə əsaslandırmaalarına diqqət yetirilir. Sərbəst fikir mübadiləsi fərqli fikirlərin müzakirəsinə şərait yaradılır.

Söylənilən fikirlər şagirdlərin fəallıq və müstəqilliyi şəraitində yekunlaşdırılır. Şagirdlərdə belə bir qənaət möhkəmlənir ki, şeirdə həmvətənlərimizin qəlbindən keçələr uğurla, yüksək bədiiliklə ifadə edilmişdir. Bu, əsərə ölməzlik qazandıracaqdır. Çıxarılan nəticə dərsin əvvəlində söylənilmiş fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Qiymətləndirmə. Fərmativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Şeirin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibətbildirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirin mövzusunun, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibətbildirir.	Şeirin mövzusunun, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibətbildirir.	Şeirin mövzusunun, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibətbildirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Rahil Məmməd. “Qələbə müjdəsi” – 3 saat
Üçüncü saat: Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Şeiri ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli obyektiv münasibət bildirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif nümunələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa, esse yazır.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya. Yığcam müsahibə aparılaraq şagirdlərin inşa, esse ilə bağlı mənimsədikləri bilik və bacarıqlar yada salınır. Ən yaxşı yazıların fənn kabinetindəki ədəbi guşədə nümayiş etdiriləcəyi qeyd olunur.

Müəllim üçün məlumat. *Dərslərdəki “İnşa və esseni necə yazmalı?” mətninə müraciət iki formada ola bilər. Mətnin məzmunu müsahibə ilə xatırladılır, yaxud şagirdlərin onu nəzərdən keçirmələrinə vaxt ayrılır. Özünüqiymətləndirmə meyarlarına şagirdlərin münasibətinin aydınlaşdırılması, əlavələrin edilməsi məqsədəuyğundur.*

İnşa və essayə hazırlıq tövsiyələrə uyğun həyata keçirilir. İnşa üçün planın hazırlanmasına istiqamət verilir. Planda şeirin digər bir əsərlə müqayisəsi üzrə tələbin əks etdirilməsi faydalıdır.

Şagirdlərin digər mənbələrə müraciət etmələri, şeirdən nümunələr seçmələri nəzərdə tutulur.

Yazının icrası prosesində, ehtiyac yaranan hallarda şagirdlərə yönləndirici suallarla kömək göstərilir.

İşin yerinə yetirilməsinə ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra şagirdlər yazılarını oxuyur, düzəlişlər edirlər. Bunun ardınca onların özünüqiymətləndirmə meyarlarına müraciət etmələri məqsədəuyğundur.

Sonda seçmə yolla təqdimatlar dinlənilir və müzakirə aparılır.

İfadəli oxu üzrə işə vaxt ayrılır. Dərslərdəki tövsiyələrə uyğun olaraq, ilk növbədə, ifadənin hansı vəzifəni həyata keçirəcəyi müəyyənləşdirilir. Şeirin birinci bəndinin üzərində fərdi olaraq işləyən şagirdlər məntiqi vurğulu sözləri, fasilə ediləcək məqamları müəyyənləşdirib şərti işarələrlə göstərirlər.

Bəndin oxusunda səsin aldığı çalarların aşkara çıxarılmasına və qeyd edilməsinə diqqət yetirilir.

Sonda bir neçə ifanın dinlənilməsi və müzakirə edilməsi həyata keçirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

İfadəlioxuma

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

Əlaqələndirmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirin ideya-məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirin ideya-məzmununu müəllimin köməyi ilə ifadəli oxuyur.	Şeirin ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxumaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirin ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.
Mühakimə, təsvir xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşa (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşa (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşa (essedə) ardıcılıqlı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
Zahid Xəlil. Sonuncu güllə – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mən- zum hekayə) tanış olmayan sözlərin mə- nasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasi- tələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydın- laşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunun, ideyasını, onda diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərin hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

*Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiqlərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumi-
ləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qu-
rulmalıdır.*

*Dərslərdə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviy-
yəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümu-
miləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə
hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiy-
mətləndirmə aparılır.*

Dərsin gedişi

Dərs tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə başlanır. İşçi qrupunun üzvlərindən biri müəllimin təlimatına uyğun olaraq, suallardan istifadə ilə motivasiyanı yaratmağa çalışır. Onun sinfə ünvanladığı “Milli qəhrə-
manlarımızdan kimləri tanıyırsınız?” sualı yığcam müsahibənin başlanğıcı
olur. Müsahibə tədrisən tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Qarabağ uğrunda şəhid olanların xatirəsinin əziz tutulmasına səbəb nədir?

Fərziyyələr dinlənilir və işçi qrupunun üzvləri tərəfindən qeyd olunur. Şagirdlər dərslikdəki tövsiyələr əsasında əsərin oxusu və məzmunla bağlı olan sualları üzrə fəaliyyətlərini davam etdirirlər.

Müəllim üçün məlumat.

Sınıfdəki şagirdlərin sayından asılı olaraq qruplar az və ya çox ola bilər. Sualların sayında dəyişiklik etməklə bunu tənzimləmək mümkündür.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində müəllim hər şagirdin öz vəzifəsini necə, hansı səviyyədə yerinə yetirməsinə diqqət edir. Şagirdlərə izah olunur ki, onların hər birinin fəaliyyəti – işinin nəticəsi yekunda – təqdimatın hazırlanmasında əhəmiyyətliyədir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində təqdimatlar dinlənilir, qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olmaq imkanı qazanır. **Məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində müzakirənin diskussiya səciyyəli olmasına, fikirlərin əlaqələndirilməsinə, qruplaşdırılmasına diqqət yetirilir. Hər iki mərhələdə işçi qrupunun fəallığına önəm verilir.

Təhlillə bağlı suallara kiçik qruplarda cavab hazırlanır.

Eyni sualların üzərində işləyən qrupların (onların sayının az olması təqdimatlara qısa vaxt ayırmasına imkan yaradır) məlumat mübadiləsi və digər mərhələlərdəki fəaliyyətini işçi qrupunun müşahidə etməsi və fəallığı təmin olunur. Müəllim zərurət yarandığı hallarda suallardan istifadə etməklə şagirdlərin fəaliyyətinə istiqamət verir.

Sinifdən xaric oxu dərsi
Vətənpərvərlik və qəhrəmanlıq səhifələri – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərdə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, problemini şərh edir, münasibət bildirir.

Sinifdən xaric oxu dərsi şagirdlərin “Vətən sevgisi, qəhrəmanlıq səhifələri” bölməsi üzrə müstəqil oxuduqları əsərlər – N.Həsənzadənin “Azadlıq himni”, R.Qusarçaylının “Gözün aydın, Qarabağ!”, Xəlil Rza Ulutürkün “O sahildə, bu sahildə” şeirləri üzrə keçilir. Sinifdən xaric oxu dərsinə əvvəlcədən hazırlıq işləri görülür, kiçik qrupların tövsiyə olunan hər üç əsəri müstəqil oxuması və mövzu ilə bağlı sinifdən xaric iş səciyyəli tapşırıqları yerinə yetirməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərsə hazırlıq dövründə kiçik qruplar hər üç sənətkar – Nəriman Həsənzadə, Xəlil Rza Ulutürk, Ramız Qusarçaylı ilə bağlı təqdimat hazırlayır, fənn kabinetində Azərbaycanca, xalqımızın qəhrəman oğullarına həsr olunmuş şəkillərdən ibarət stend təşkil edir, internetdən (YouTube) vətənpərvərlik mövzusunda şeirin X.Rzanın ifasında səsləndirilməsinin videoyazısını, vətən mövzusunda mahnının səs yazısını hazırlayırlar.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərsin əvvəlində şagirdlərin fənn kabinetində tərtib etdikləri stendə baxış keçirilir, səs yazıları dinlənilir. Sinifdən xaric oxu üçün tövsiyə olunmuş əsərlərin məzmunu üzrə təqdimatlar dinlənilir. Təqdimatların müzakirəsi tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Müstəqil oxuduğunuz əsərlərdə hansı ideyalar öz əksini tapıb? Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Qruplara aşağıdakı tapşırıqların əks olunduğu iş vərəqləri təqdim olunur.

Birinci qrup:

- N.Həsənzadənin “Azadlıq himni” əsərinin ideyası nədir? Fikrinizi əsaslandırın.
- Şeirdə bədiilik hansı vasitələrlə yaradılıb? Fikrinizi əsaslandırın.
- Xəlil Rza Ulutürkün “O sahildə, bu sahildə” şeirində işlənmiş bədii ifadə vasitəsini müəyyənləşdirin, əsərin təsir gücünün artırılmasında onun rolunu aydınlaşdırın.

İkinci qrup:

- Xəlil Rza Ulutürkün “O sahildə, bu sahildə” şeirində əsas ideya və müəllifi düşündürən problem nədir?
- “O sahildə, bu sahildə” şeirini N.Həsənzadənin “Azadlıq himni” şeiri ilə müqayisə edin. Müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diaqramından istifadə edin.
- Hər iki şeirdəki başlıca fikri hansı atalar sözləri ilə ifadə etmək olar?

*Vətən mülkü doğmadır, özgə diyar ögey.
Vətəni yadına düşən qərrib ağlamasın, neyləsin?
Vətənin bir qışı qütbətin yüz baharından yaxşıdır.
Vətən viranə də olsa, cənnətdir.
Vətən elin evidir.*

Üçüncü qrup:

- N.Həsənzadənin “Azadlıq himni” şeirində müəllifi düşündürən başlıca problem nədir? Fikrinizi əsaslandırın.
- N.Həsənzadənin “Azadlıq himni” şeirində işlənmiş bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirin, əsərin təsir gücünün artmasında onların rolunu aydınlaşdırın.

Dördüncü qrup:

- R.Qusarçaylının “Gözün aydın, Qarabağ!” şeirinin mövzusunu, ideyasını müəyyənləşdirin.
- Sizcə, şeirdə şairi düşündürən başlıca problem nədir?

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi mərhələsində təqdimatlar əsasında məlumat mübadiləsi dinlənilir və müzakirə aparılır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsi şagirdlərin fəallığı ilə həyata keçirilir. Müəllim əvvəlcədən hazırladığı suallardan istifadə etməklə bu mərhələnin daha səmərəli keçməsinə təmin edə bilər.

Sinifdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

Müəllim şagirdlərə vətənpərvərlik və qəhrəmanlıq mövzusunda əsərlər barədə düşüncələrini valideynləri ilə müzakirə etməyi, onların da fikirlərini öyrənməyi tapşırır.

İKİNCİ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə M.Rzaquluzadənin “Babəkin andı” hekayəsi üzrə aparıla bilər.

Mikayıl Rzaquluzadə

Babəkin andı

(hekayədən parça)

Ana-bala buxarı qabağında üz-üzə oturmuşdular. Ana həsrətli və mehriban baxışlarını oğlunun üzündən ayırmırdı. Elə bil ki, ondan ayrılacağından, bu qaraşın üzə, bu çatma qaşlara, bu ala gözlərə yenə həsrət qalacağından qorxurdu.

Necə də qorxmıyaydı. İndi yeddi-səkkiz il idi ki, balasını doyunca görməmişdi. O, sarbana nökrəçiliyə veriləndə doqquz-on yaşında bir uşaq idi. İndi on yeddi-on səkkiz yaşlı bir igid olmuşdu. Karvanla birgə şəhərləri, ölkələri qarış-qarış gəzmış, qışın şaxtasından, yayın qızmarından üzünün dərisi bərkiyib sərtləşmişdi.

Ana çoxdan bəri ürəyində bəslədiyi dadlı xəyal və arzularını oğluna bildirmək istəyirdi. Onu razı salıb yanında saxlamağı, əzab və əziyyətlərlə dolu olan ömrünün son günlərini oğlu ilə birgə keçirməyi arzu edirdi. Bu ümidlə oğluna dedi:

– Nə yaxşı oldu ki, gəldin, oğul... Gözüm yollarda qalmışdı. Deyirəm ki, daha heç yana getmə. Ac-yalavac da olsa, bu kasıb daxmamızda birtəhər dolanırıq...

Babək anasının ürəyindən keçənləri duydu. Onu boş xəyallarla yormamaq üçün sözünü yarımçıq qoyub dilləndi:

– Yox, anacan, mən burada qala bilmərəm. Elə bu “birtəhər, ac-yalavac dolanmağa” qatlaşmaq bizim evimizi yıxıb. Daha bəsdir!..

O, sanki anasına yox, minlərlə adama deyirmiş kimi, sözünə davam etdi:

– Daha bəsdir, ana... Mən İrandan, Ərəbistandan Hindistana qədər hər yeri qarış-qarış gəzmışəm. Azərbaycan torpağı hər yerdən bərəkətli, Azərbaycan oğulları hamıdan qeyrətlidir. Biz niyə “birtəhər, ac-yalavac dolanmağa” qatlaşaq? Yox, mən gedəcəyəm, anal..

Gənc Babək özü də istəmədən bu amansız sözləri ilə ananın yaralı qəlbini qanatmışdı. Dərdli ana hıçqırıqlı bir səslə inlədi:

– Oğul, bəs mənə yazığın gəlmirmi? Məni qoyub hara gedirsən?

Babək anası ilə sərt danışdığını indi başa düşüb, yumşaq, lakin inamlı bir səslə dedi:

– Elə demə, anacan. Anasına kəm baxan oğulun gözlərinə qan damar! Mən səni sevdiyim üçün belə düşünürəm, anacan! Mən karvanda yeddi-səkkiz il çarvadarlıq etdim. Təbrizdə emalatxanalarda işlədim. Azdan-çoxdan qazancım var. Bir inək, beş-on qoyun-keçi alıb, sən deyən kimi “birtəhər” dolana bilərik. Ancaq sabah xəlifənin əmirləri, İranın naibləri onu da tutub əlimizdən alacaqlar. Bəs sonra?.. Sonra necə olsun?! Yox, anacan, yaxşı oğul gərək təkcə özünü, öz komasını düşünməsin... Bizim elimiz, yurdumuz var, anacan! Sənin də, mənim də böyük bir anamız var. – Vətən! Anacan, mən səni sevirəm, ancaq Vətənim də sevirəm. Bil ki, ərəb işğalçıları ilə İran hakimləri Vətəndən qovulmadıqca...

Elə bu zaman daxmanın qapısı şiddətlə döyüldü, bayırdan at kişnəmələri, it hürüşmələri eşidildi.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Mətnin planını tərtib edin.

2. Anası ilə söhbətində Babəkin xasiyyətindəki hansı cəhətlər üzə çıxır?

- 1) Mübarizlik 2) Xeyirxahlıq 3) Təvazökarlıq 4) Vətənpərvərlik
A) 1, 4 B) 2, 3 C) 1, 3 D) 2, 4

3. Aşağıdakı cümlədə hansı bədii təsvir vasitəsi işlənmişdir?

Gənc Babək özü də istəmədən bu amansız sözləri ilə ananın yaralı qəlbini qanatmışdı.

- A) Bənzətmə B) Epitet C) Mübaliğə D) Bədii sual

4. Cümlənin ifadəli oxusunda səsdə hansı çalar duyulmalıdır?

– Oğul, bəs mənə yazığın gəlmirmi? Məni qoyub hara gedirsən?

- A) Kədər, məzəmmət B) Qəzəb, sərtlik
C) Yalvarış, hiddət D) Xahiş, hədə

5. Hekayə hansı mövzuda yazılıb?

- A) Ana B) Əmək C) Dostluq D) Vətən

6. Əsərdə qaldırılan başlıca problem hansıdır?

- A) Vətənin azadlığı hamını düşündürməlidir.
B) Övlad-ana münasibətləri
C) Qürbətdə ömür sürməyin çətinliyi
D) Dolanışıqda çətinliyə dözmək

7. Babəkə yazıçı necə münasibət bəsləyir? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın.

8. “Sənin də, mənim də böyük bir anamız var. – Vətən! Anacan, mən səni sevirəm, ancaq Vətənim də sevirəm. Bil ki, ərəb işğalçıları ilə İran hakimləri Vətəndən qovulmadıqca...” Nümunədə hansı bədii ifadə vasitəsi işlənilib?

- A) Mübaliğə B) Təkrir C) Bədii sual D) Litota

9. Çərçivəyə alınmış hissənin məzmununu yığcam yazın.

10. Əsərdəki başlıca fikir hansıdır?

- A) Ananın qədrini bilmək lazımdır.
B) Vətən azad və müstəqil olmalıdır.
C) Azərbaycan torpağı bərəkətlidir.
D) Yaxşı oğul ananın məsləhətinə qulaq asmalıdır.

3.

MƏNƏVİ DƏYƏRLƏR, HƏMİŞƏYAŞAR HİKMƏTLƏR

Mövzu: A.Bakıxanov “Hikmətin fəziləti” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli münasibət bildirir.

Dərsin gedişi.

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi müxtəlif yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu fərqli vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Motivasiyanın yaradılmasının bir variantı dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallar üzrə müsahibə, söhbət ola bilər.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya yaradılmasının digər yolu “Müdrək sözlər bizim hər gün eşitdiyimiz adi sözlərdən nə ilə fərqlənir?” sualı üzrə müsahibə ola bilər.* Şagirdlər müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Tədqiqat sualı. Müdrək insanı başqalarından necə fərqləndirmək olar? Fərziyyələr dinlənir və lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Bu, sinifdə əsərin oxunması ilə başlanır. Müəllim qarşısına qoyduğu məqsəddən, şagirdlərin maraq və bələdlik səviyyəsindən çıxış edərək oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi və c. müəyyənləşdirir. Oxuya başlamazdan əvvəl şagirdlərin diqqəti dərslikdəki tap-

şırığa (“Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın”) cəlb olunur. Beytlərdə ifadə olunmuş fikrin oxuda aydınlaşdırılması, mətni anlayaraq oxunun davam etdirilməsi, mətnkənarı suallara ilkin cavabların hazırlanması və s. sonrakı mərhələlərin səmərəliliyinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir.

Məzmunun mənimsənilməsi üzrə iş tapşırıqlar əsasında davam etdirilir. Oxu prosesində icra olunmuş işlərin, mətnkənarı suallara hazırlanmış cavabların cütlük şəklində müzakirə edilməsinə vaxt ayrılır.

Növbəti tapşırıq (“Mətnə ifadə olunmuş fikirləri və onların arasındakı əlaqələri ardıcılıqla aydınlaşdırmağa çalışın”) mətnin məzmunu barədə tam təsəvvürün yaranması, ideyanın müəyyənləşdirilməsi baxımından faydalıdır.

Şagirdlər obrazların nitqi – danışığı üçün səciyyəvi cəhətləri müəyyənləşdirməklə təhlilə xeyli dərəcədə hazır olurlar. Eləcə də, obrazlar barədə ilkin təəssüratın qeyd edilməsi, ikihissəli gündəliyin hazırlanması təhlilin səmərəliliyinə az təsir etmir.

Şagirdlər kiçik qruplarda birləşərək icra etdikləri bütün işlərlə bağlı qənaətlərini bölüşürlər. Onların hər birinin işi qrup təqdimatına töhfə kimi qiymətləndirilir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi tapşırıqların icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra kiçik qrupların təqdimatları əsasında həyata keçirilir. Təqdimatların fəal dinlənilməsi, digər qrupların suallar verməsi, cavabların əsaslandırılmasına diqqət yetirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Yeni sözlərdən istifadəetmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Mənzum hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Mənzum hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Mənzum hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Mənzum hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq

nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Ev tapşırığına könüllülük əsasında əsər üzrə illüstrasiyaların çəkilməsi də əlavə edilə bilər.

Mövzu: A.Bakıxanov “Hikmətin fəziləti” – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Əsərdən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yaradıcı nağıl edir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi ilə həyata keçirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırıq fərqli iş formalarından istifadə ilə yerinə yetirilir. 1-ci, 3-cü, 4-cü bəndlər fərdi olaraq icra olunsa da, müzakirədə bütün sinif iştirak edir. 2-ci və 5-ci bəndlərin yerinə yetirilməsi kiçik qruplarda iş formasının tətbiqi ilə həyata keçirilir.

Kiçik qruplarda aparılan işlərə xüsusi önəm verilir. Təqdimatların fəal dinlənilməsi təmin edilir, sualların verilməsinə, fərqli fikirlərin söylənilməsinə,

əsaslandırılmasına diqqət yetirilir. Bu mərhələdə sadə, zahirən başqalarından fərqlənməyən bir qocanın həyatda layiq olduğu qiyməti alması, xeyirxah əməlləri ilə insanların dərin rəğbətini qazanmasının səbəbləri barədə şagirdlərdə dolğun təsəvvür yaradılır.

Görülmüş işlərin yekunlaşdırılması məqsədilə yığcam, ümumiləşdirici sorğu aparılır.

Şagirdlərin əsərin məzmunu üzrə mənimsədiyi biliklər ortaq məxrəcə gətirilir, söylənilənlərlə bağlı yekun qənaət hasil edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Plan tərtib etmə, nağıletmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Mənzum hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yaradıcı nağıletmədə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Mənzum hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Mənzum hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminə istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: A.Bakıxanov “Hikmətin fəziləti”– 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılla müqayisə etməklə mənzum hekayənin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə və öz münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını, onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin gedişi. Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Buna fərqli yollarla nail olmaq mümkündür. Suallardan istifadə etməyi planlaşdıran müəllim “Müdrək fikirlərin əks olunduğu əsərlərin oxucu üçün əhəmiyyəti nədir?” fikri əsasında yığcam müsahibə aparır. Mühasibə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə başa çatır.

Tədqiqat sualı. İnsanın müdrəkliyi həyatda özünü necə göstərir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiyanın yaradılmasının digər yolu müəllimin şagirdlərə belə bir sualla müraciəti ola bilər: “Bilirsiniz ki, müdrək, dərrəkə, dərkətmə sözləri eyni kökdən yaranıb. Müdrək sözünə hansı sinonimlər söyləyə bilərsiniz? Atalar sözləri nə üçün müdrək sözlər adlanır?”*

Tədqiqatın aparılması məqsədilə dərslikdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması, “Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi məqsədəuyğundur.

Müəllim şagirdlərə müraciət edir: *Əsərin məzmununu əhatəli öyrənmişiniz. Amma mənzum hekayədəki başlıca fikri aydınlaşdırmaq, dəyərləndirmək üçün araşdırmanızı davam etdirməlisiniz. İndi tanış olacağınız mətn tapşırıqların icrasında bir mənbə kimi yardımçınız olacaqdır.*

“Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətni ilə tanışlıq üçün vaxt ayrılır.

Dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı tapşırıq müxtəlif iş formalarının tətbiqi ilə yerinə yetirilə bilər. Kiçik qruplarda iş forması seçilərsə, tapşırığın bəndləri birləşdirilə bilər. Başqa sözlə, tapşırığın bəndləri qrupların sayına bərabərləşdirilir.

Tapşırıqda qoca obrazının ətraflı səciyyələndirilməsi, əsərdə qaldırılmış problem və onun həlli, janrın özəlliyinin müəyyənləşdirilməsi ön plana çəkilmişdir.

Mənzum hekayənin bədii xüsusiyyətlərinin araşdırılması məqsədilə təklif edilmiş tapşırıq çoxcəhətli olması ilə fərqlənir.

Kiçik qruplar icra etdikləri işlərin nəticələri əsasında təqdimat hazırlayırlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirə mərhələsində qrupların işinin nəticələri dinlənilir və müzakirə edilir. Yalnız sözcülər deyil, qrup üzvlərinin hər birinə fikrini ifadə etmək imkanı yaradılır.

Nəticə və ümumiləşdirmə mərhələsində müəllimin istiqamətləndirici suallarına ehtiyac yaranır. Şagirdlərdə belə bir qənaət möhkəmlənir ki, müdrik insanlar həyatda yanlış mövqə tutmur, insanlara ağıllı məsləhətləri ilə yardımçı olurlar.

Çıxarılmış nəticələrin fərziyyələrlə müqayisəsinə vaxt ayrılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Səciyyələndirmə

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Əlaqələndirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Mənzum hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayə ilə nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Mənzum hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Mənzum hekayə ilə nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə və müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Mənzum hekayənin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibətbildirməkdə çətinlik çəkir.	Mənzum hekayənin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibətbildirir.	Mənzum hekayənin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibətbildirir.	Mənzum hekayənin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibətbildirir.
Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətn-	Mənzum hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən

mətnədən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	ilə mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	dən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mühakimə xarakterli esse – 2 saat
Birinci saat: Mühakimə xarakterli esseyə hazırlıq

Standartlar	Təlim nəticələri
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin gedişi

Fəallaşdırma. Buna müəllimin ədəbiyyat kabinetində saxladığı esse nümunələrinə baxış və fikir mübadiləsinin aparılması ilə nail olmaq mümkündür. Bu, motivasiyaya zəmin yaradır.

Motivasiya. Şagirdlərə sualla müraciət edilir: Mühakimə xarakterli esse dedikdə nə başa düşürsünüz? Belə yazılarda daha çox nəyə diqqət yetirilir?

Bu suallarla bağlı şagirdlərin rəy mübadiləsi, müzakirə aparması faydalıdır.

Tədqiqat sualı: Mühakimə xarakterli esse necə yazılır?

Şagirdlərin müxtəlif fikir və mülahizələrin dinlənilir, lövhədə qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. Şagirdlərə bir daha xatırladılır ki, hansı mövzuda yazılmasından asılı olmayaraq, essədə müəllifin hiss və düşüncələrinin, mühakimələrinin aparıcı yer tutması vacibdir. Əgər mövzu ədəbi əsər üzrə müəyyənləşdirilibsə, şagird onun ideya-məzmunundan çıxış edərək mühakimə xarakterli mətn hazırlayır.

Mühakimə xarakterli essədə şagirdin əsər barədə təəssüratı, fikir və mülahizələri əsas yer tutur. Odur ki, şagirdin ilk növbədə mövzuya diqqət yetirməsi zəruridir. Şagirdlərin əsərin məzmununu mənimsəməsi, qəhrəmanları

səciyyətləndirməsi, başlıca fikri müəyyənləşdirməsi essenin yazılmasına hazırlıq işlərində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Dərsdə şagirdlərin diqqəti aşağıdakı məsələlərə yönəldilir:

- mövzunun aydınlaşdırılması;
- yazı işində qarşıya məqsəd qoyulması;
- giriş hissəsinin düşünülməsi;
- əsas hissədə əks etdiriləcək fikirlərin dəqiqləşdirilməsi (əsərdə qaldırılan problemə, qəhrəmanlara, ideyaya münasibətin əsaslandırılması)\$
- nəticə (mühakimələrə əsaslanmaqla ümumi nəticənin çıxarılması).

Mühakimə xarakterli essədə əsərin bədii xüsusiyyətlərinə (dilin aydınlığı, obrazlılığı və s.) də münasibət bildirilməlidir.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində Əzizə Cəfərzadənin “Çörək” hekayəsinin oxusu təşkil edilir.

Biri var idi, biri yox idi, öz əlinin zəhməti ilə çörəyini qazanan Etibar adında bir kişi var idi. Bu kişinin güləruz, mehriban arvadı, bir-birindən xırda on iki balası var idi. Etibar kişi hər səhər gün çıxmamışdan yerindən durub cütünü qoşar, yer şumlar, taxıl əkər, sular, alınının tərini tökə-tökə qızmar yayda biçin biçər, xırman döyərdi. Bu ağır zəhmətlə başa gələn çörəyin də qədir-qiyətini, hörmətini yaxşı bilərdi. Bir dəni çöldə qoymaz, bir tikə çörəyin ayaq altına düşməsinə razı olmazdı. Odur ki, bərəkət də ondan qaçmaz, nemət başından yağardı.

Günlərin birində bu ölkənin padşahı ovdan qayıdanda yolu Etibar kişinin evinin yanından düşdü. Gördü ki, səliqə-sahmanlı həyətdə bir dəstə uşaq oynayırlar. Hamısı da böyüklü-kiçikli bir-birinə oxşayırlar. Deyəsən, bacı-qardaşdılar. Hamısının da yanağından qan damır. Elə bil ölkədəki qıtlıqdan heç bunların xəbəri yoxdur. Şah darganı çağırtdırıb elə atüstü hal-əhval tutdu, soruşdu:

- *Bu ev kimindir, bu külfət, bu colma-cocuq kimindir?*

Darğa qorxa-qorxa dedi:

- *Cütçü Etibar kişinin həyətidir. On iki də xırda-xırda uşağı var.*

Şahı heyrat götürdü:

- *Yaxşı bu qıtlıq zamanədə o, bu külfəti necə dolandırır? Yəqin atası babasından ona çoxlu qızıl-gümüş qalib.*

- *Xeyr, bircə cütü var. Daha heç nəyi yoxdur.*

Şah danışdıqca onun ağıllı vəzirli həyətdə, burada oynayan uşaqlara göz qoymuşdu. Nə fikrə gəldisə, birdən sözə qarışdı:

- *Bunun bircə sirri var. Mən deyəsən o sirri tapmışam.*

Şah maraqla soruşdu:

- *Nədi?*

Vəzir gözünü həyətdən çəkmədən cavab verdi:

- *Bu evdə çörəyə hörmət var. Bir bax, o qədər uşaq olan həyətdə ayaq altında bir qırıq çörək yoxdur.*

Elə bu vaxt Etibar kişinin arvadı təndirxanadan çıxdı. Başındakı tabaqda qıpqırmızı qızarmış lalagülü çörəklər buğlanır, sarı buğda çörəyinin ətri burnuna dəyənləri bihuş eləyirdi. Uşaqlardan kiçikləri anasının qıclarına sarmaşdılar:

- *Ana, qoğal, ana, kökə...*

Arvad heç körpələrinə tərəf əyilmədi, evə doğru irəlilədi və uşaqlara belə cavab verdi:

- *Gedin əlinizi tərtəmiz yuyun, mən də evdə süfrə salım, gəlin oturun, çörəyi orda yeyin.*

Bunu eşidən vəzir dedi:

- *Görürsünüzmü, bu evdə çörəyin qədir-qiyəti böyükdür.*

Şah dedi:

- *Yaxşı bax, ola bilməz ki, çörəkdən bir qırıq ayaq altına düşməsin, axı onlar uşaqlıqlar.*

– *Yox, hökmdarım, görünür ki, ana onlara təndir çörəyini lazım olan qədər verir. Təndir çörəyi ovulmur. Uşaqlar artıq dişdəmi, loxmanı yerə atmırlar.*

Padşah saraya qayıtdı. Nə düşündüsə, səhər belə bir əmr verdi: Ölkədə heç kəs təndir çörəyi bişirməsin. Hamı yalnız yuxa, nazik lavaş, sac çörəyi bişirib yesin.

Bir müddət sonra padşah vəzirə dedi:

- *Vəzir, bilmirsən, o cütçü necədir?*
- *Darğa deyir ki, bu il də buğdası yaxşı gəlib. Bərəkət başından yağır.*

Şah ata minib dedi:

- *Gedək, vəzir, öz gözümlə görməsəm, inanmaram.*

Onlar söhbətləşə-söhbətləşə Etibar kişinin həyatına çatdılar. Gördülər ki, həyatda oynayan uşaqların hər birinin boynundan ağ, təmiz parçadan tikilmiş kiçik bir torba asılıb. Uşaq lavaş-yuxa yemək istəyəndə ağzını torbaya tutub yeyir və qırıntılar da ora tökülür. Bunu görən vəzir dinlədi:

- *Gördünüzmü, hökmdarım? Bu evdən çörək əskik olmaz. Burda onun qədrini də bilirlər, hörmətini də. Onu ayaq altına düşməyə qoymurlar.*

Əsərlə tanışlıqdan sonra müəllim şagirdlərə məzmun üzrə suallarla müraciət edir:

1. Qıtlıq zamanı Etibar kişinin ailəsi necə dolanır?
2. Şah həyətdəki uşaqları görəndə nə üçün təəccüblənir?
3. Vəzir Etibar kişinin ailəsinin firavan dolanmasının səbəbini nə ilə izah etdi?

4. Şah saraya qayıdanda nə əmr etdi?

5. Etibar kişinin həyatına çatanda şah nəyin şahidi oldu?

Sonra şagirdlərin diqqəti aşağıdakı məsələlərə yönəldilir:

- *obrazların xarakterindəki başlıca cəhətlərin aşkara çıxarılması və münasibət bildirilməsi;*
- *obrazların davranış və əməllərindəki özünəməxsusluğun müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi;*
- *obrazilara yazıçının münasibətinin aydınlaşdırılması, mühakimədə nəzərə alınması;*
- *əsərdəki başlıca fikrə münasibət bildirilməsi;*
- *əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələrə diqqət yetirilməsi;*
- *əsərlə bağlı fikir və mülahizələrin əsaslandırılması.*

Şagirdlərə əsərin təhlili üzrə suallarla müraciət edilir:

1. Xalqımızın çörəklə bağlı hansı adətləri var?
2. Əsər hansı mövzuda yazılıb?
3. Etibar kişinin ailəsində çörəyə münasibət sizə necə təsir etdi?
4. Əsərdəki başlıca fikir nədən ibarətdir?

5. Əsər sizdə hansı fikirlər, düşüncələr yaratdı?
Cavablar dinlənilir və müzakirə olunur.

Müəllim üçün məlumat. Əslində, şagirdlərə verilən suallar rəy xarakterli essenin planının ümumi cizgiləridir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, essədə hamı üçün ümumi plan ola bilməz. Essenin planını hər şagird müstəqil olaraq, özü müəyyənləşdirməlidir. Müəllim şagirdlərin nəzərinə çatdırır ki, gələcəkdə bu suallardan çıxış edərək konkret mövzu üzrə essenin planını müstəqil tərtib etməli və yazının quruluşundakı sərbəstliyi nəzərə almalıdırlar.

Essenin planının yazılmaması şagirdin qiymətinin aşağı salınması üçün əsas ola bilməz. Başlıca cəhət essədə fikir aydınlığının, tamlığın gözlənilməsidir. Plan aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir: mövzuya uyğun olmalı, başlıca fikri ifadə etməli, hissələrin arasında əlaqə gözlənilməli, üslub dəqiqliyi təmin edilməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Nümayişetdirmə

Əlaqələndirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Mühakimə xarakterli esse – 2 saat
İkinci saat: Ə.Cəfərzadənin “Çörək” hekayəsində təsvir edilənlər məndə hansı düşüncələr yaratdı?” mövzusunda mühakimə xarakterli esse yazılması

Standartlar	Təlim nəticələri
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli esse yazır, mövqeyini əsaslandırır.

Dərsin gedişi

Motivasiya. Yığcam müsahibə aparılaraq şagirdlərin suallarına aydınlıq gətirilir. Ən yaxşı esselərin fənn kabinetindəki ədəbi guşədə nümayiş etdiriləcəyi qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Əsərdəki hadisəyə, obrazlara, başlıca fikrə, müəllif mövqeyinə, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin roluna müstəqil münasibət bildirmələrinin mümkünlüyü şagirdlərin diqqətinə çatdırılır. Essenin həcmi nəzərə alınaraq, hansı məsələlərə daha geniş yer verməyin lazım olması ilə bağlı şagirdlərin özlərinin müstəqil seçim etmələrinin zəruriliyi vurğulanır.

Mövzu ilə bağlı müsahibə, fikir mübadiləsi şagirdləri essenin yazılmasına hazırlayır.

Essenin yazılması prosesini müşahidə edən müəllimin şagirdlərə fərdi məsləhətlər, tövsiyələr verməsi, onları istiqamətləndirməsi məqsədəuyğundur. Şagird yaradıcılığının məhsulu olan yazı işində müstəqil mövqeyin ifadə olunmasına, və əsaslandırılmasına diqqət yetirilir. Ayrı-ayrı şagirdlərin yazısındakı uğurlu cümlələr, fikirlər qeyd edilir, mövzu ilə bağlı mülahizələrin, düşüncələrin geniş ifadə olunmasına dair məsləhət verilir.

Essenin öyrədici xarakter daşdığı nəzərə alınaraq, şagirdlərə esseni qiymətləndirmək (özünüqiymətləndirmə) bacarığının aşılınması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bu zaman aşağıdakı məsələlərə fikir vermək tövsiyə olunur:

- Esse mövzuya uyğundurmu?
- Essenin hissələri (giriş, əsas hissə, nəticə) arasında əlaqə gözlənilibmi?
- Hansı əlavə və düzəlişlərin aparılması zəruridir?
- Hökmlər, mülahizələr əsaslandırılıbmı?

Şagirdlərin öz yazılarının üslubunu təkmilləşdirmələri üzrə iş aparılır. Hər cümlə, ifadə diqqətlə oxunur, uğursuz sayılanlar dəyişdirilir, düzəlişlər edilir.

Yazdığı esseni şagirdin özünün qiymətləndirməsi çox əhəmiyyətlidir. Müəllimin qeydləri əsasında yazısını təkmilləşdirən şagird diqqətli olmağı, səhvlərə yol verməməyi öyrənir. Adətən, yazıda aşağıdakı səhvlərə yol verilir:

- mövzudan kənara çıxılması;
- müşahidə və təəssüratların qənaətləndirici olmaması;
- söylənilən fikirlərin bəsitliyi;
- essenin hissələri arasında əlaqənin pozulması;
- üslub səhvləri(söz və ifadələrin yerində işlədilməməsi və s.).

Dərsin sonunda şagirdlər yazı işlərini qiymətləndirmə və növbəti dərsdə müzakirə üçün təhvil verirlər. Yazı işlərinin yoxlanılması, formativ qiymətləndirilməsi dərsdən sonra aparılır, nəticələr növbəti dərsədək elan edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Əlaqələndirmə

Münasibətbildirmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.
Başlıca problemi müəyyənləşdirməkdə, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirməyə, əsaslandırılmış münasibət bildirməyə müəllimin köməyi ilə nail olur.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə bəzən qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirməyi, əsaslandırılmış münasibət bildirməyi ardıcıl, əhatəli həyata keçirir.
Mühakimə xarakterli esse yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli esseni müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə, xarakterli essədə qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli essədə ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim şagirdlərə yazdıqları esse ilə bağlı düşüncələrini valideynləri ilə bölüşməyi, onların da fikirlərini öyrənməyi tapşırır.

*Mövzu: Çingiz Aytmatov “Manqurt” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş*

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müsahibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini əsərdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyulması fərqli vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bunun üçün dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan da istifadə faydalıdır.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiyanın yaradılmasının bir variantı BQXK-nin “Dünya mənim, dünya sənin” şagird üçün dərs vəsaitində “Manqurt” əsəri üzrə çəkilmiş illüstrasiyalara baxış və rəy mübadiləsi ola bilər.*

Şagirdlər müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Tədqiqat sualı. Döyüşlərdə iştirak etməyən ananı müharibə qurbanı saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Şagirdlərin diqqəti dərslikdəki “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” tövsiyə-tapşırıqlara cəlb edilir. Müəllim qarşısına qoyduğu məqsəddən, şagirdlərin maraq və bələdlik səviyyəsindən çıxış edərək oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səsli oxunun dinlənməsi və c. müəyyənləşdirir. Əsərdən ilk üç parçanın oxunacağı, oxu zamanı dərslikdəki tapşırığın yerinə yetirilməsinin zəruriliyi xatırladılır. Mətnkənarı sualların oxu zamanı diqqət mərkəzində saxlanması, ilkin cavablarının hazırlanması məzmunun qavranılmasına əhəmiyyətli təsir edir.

Digər bir tövsiyə (“Aydın olmayan məqamların üstündən keçməyin, fikrinizi parta yoldaşınızla bölüşün”) şagirdlərin məsuliyyətini artırır. İlkin oxunun məhsuldar olmasını təmin edir.

Oxudan sonra məzmunun öyrənilməsi üzrə iş dərslikdə təklif edilmiş tapşırıq əsasında davam etdirilir.

Oxunmuş hissədəki mühüm hadisələrin, onlardakı başlıca fikirlərin müəyyənləşdirilməsi təhlilin səmərəli təşkilinə, ideyanın əhatəli izahına əlverişli imkan yaradır. Bu hadisələrdə ananın keçirdiyi təşviş hissi qabarıq əks olunub. Diqqətin buna cəlb olunması şagirdlərin obrazı dərk etməsinə əhəmiyyətli təsir edir. Növbəti sual da (“Nayman-Ana haqqında ilk təəssüratınız necə oldu?”) ana obrazı barədə əsaslandırılmış fikir söyləməyə zəmin yaradır.

Tapşırıqdakı dördüncü sual (“Juanjuanların qeyri-insani əməllərinə yazıçının münasibətini əks etdirən məqamları müəyyənləşdirin”) birbaşa ideyanın aydınlaşdırılmasına xidmət edir.

Oxu zamanı icra edilmiş işlər də daxil olmaqla, yerinə yetirilənlərin hamısının kiçik qruplarda müzakirə edilməsi faydalıdır. Bütün sualların cavabını qrup daxilində dəqiqləşdirən şagirdlər təqdimatlar əsasında fikir mübadiləsini davam etdirir, genişləndirirlər. Müəllim çalışmalıdır ki, şagirdlərin biliyindəki çatışmazlıqlar müzakirə prosesində aradan qalxsın, oxunmuş parçalar üzrə əsərin məzmununa dair dolğun təsəvvür yaransın. Müəllim bu məqamda sərbəst fikir mübadiləsini, fərqli mülahizələrin meydana çıxmasını təmin etməlidir. Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirilmənin aparılması məzmun üzrə iş tamamlandıqdan sonra – ikinci dərisdə həyata keçirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

İstifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Əsərlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Çingiz Aytmatov “Manqurt”– 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Mətnə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə izah edir.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Əsərdən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında geniş nağıl edir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Əsərdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Hekayənin evdə oxunmuş parçalarının məzmununun və tanış olmayan sözlərin mənasının necə qavranıldığı yığcam müsahibə ilə aydınlaşdırıla bilər.

Məzmun üzrə mənimsənilmiş məlumatın dərinləşdirilməsi tapşırıqlar əsasında davam etdirilir. Müstəqil oxunmuş 4 və 5-ci parçalara aid mətnkənarı sualların cavabları cümlük şəkildə müzakirə edilir.

İkinci tapşırıq (“İki epizod seçin. Ana obrazının davranışı, hərəkəti, nitqi, oğluna münasibəti ilə bağlı səciyyəvi hesab etdiklərinizi yığcam qeyd edin”) obrazın təhlilinə hazırlıq məqsədini güdür. Şagirdlərin tələb olunanlarla bağlı mətndən nümunələr seçməsi məqsəduyğundur.

Şifahi təqdimatın hazırlanması ilə bağlı suallar (“Əsərdə məni ən çox həyəcanlandıran epizod hansı oldu?”, “Əsərlə tanış olmayan dostunuza Nayman-Ana obrazını necə, hansı söz və ifadələrlə təqdim edərdiniz?”) münasibət, dəyərləndirmə tələb edir.

“Bilik və bacarıqlarınız tətbiq edin” başlıqlı tapşırıq fərdi olaraq yerinə yetrilir. Tapşırıqda şifahi nitqin inkişaf etdirilməsi (4-cü bənd), nəzəri anlayışla bağlı bacarığın tətbiqi (5-ci bənd), əsərin ideyasının müəyyənləşdirilməsinə zəmin yaradılması (6-cı bənd) nəzərdə tutulmuşdur.

Kiçik qruplarda birləşən şagirdlər qənaətlərini bölüşürlər. Hər bir şagirdin hazırladığı cavab qrup təqdimatına töhfə kimi dəyərləndirilir və nəzərə alınır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirə mərhələsində təqdimatların fəal dinlənilməsi, sualların verilməsi, müzakirənin diskussiya xarakterli olması təmin edilir.

Nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsində müəllimin istiqamətləndirici suallardan istifadə etməsi məqsəduyğundur. Bu, az vaxt sərf etməklə icra edilmiş bütün işlərin əsasında yekun qənaətlərin əldə olunmasına imkan yaradır.

Şagirdlərdə belə bir qənaət möhkəmlənir ki, analar müharibədə qanlı döyüşlərdə iştirak etməsə də, doğmalarının, yaxınlarını itirdikləri üçün günahsız müharibə qurbanları sayıla bilərlər. Amansız müharibə nəticəsində

ana həyatda hər şeydən məhrum olur, dünyalarca sevdiyi oğlunun, ərinin itkisi ona rahatlıq vermir, əzablara düçar edir.

Qiymətləndirmə.

Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Tərtib etmə, nağıletmə

Müəyyənləşdirmə

Nümayişətdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Əsərdən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, geniş nağıletmədə çətinlik çəkir.	Əsərdən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, geniş nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Əsərdən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, geniş nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Əsərdən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, geniş nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Çingiz Aytmatov “Manqurt”– 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müsahibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini əsərdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatlar, müzakirə əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Buna fərqli yollarla nail olmaq mümkündür. Müəllim bu məqsədlə dərslikdəki “Düşünün” başlıqlı sualı xatırladır: Soykökünə bağlı olmayan, ana dilində danışmaq istəməyən insanlar haqqında nə bilirsiniz? Onlara digər insanlar necə münasibət bəsləyir?

Müzakirə aparılır, söylənən fikirlər ümumiləşdirilərək tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya məqsədilə müəllim əsərin məzmunundan çıxış edərək internetdə (Youtube) yerləşdirilmiş “Manqurt” filmindən ana ilə oğulun görüşü səhnəsini də nümayiş etdirə bilər.*

Tədqiqat sualı. Manqurtla bağlı hadisənin təsvirində yazıçının başlıca niyyəti, sizcə, nədir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. İşin hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması məqsəduyğundur.

Kiçik qruplarda iş formasını seçən müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualları iş vərəqlərində əks etdirərək qruplara təqdim edir. Hər qrup bir sual üzrə işləyir. Qrupların işini müşahidə edən müəllim, ehtiyac yaranan məqamlarda istiqamətləndirici suallarla onlara kömək edir.

Tapşırıq əsərin məzmunu üzrə mənimsənilmiş məlumatlardan geniş istifadəni nəzərdə tutur. Obrazların hiss-həyəcanları, düşüncələri, xarakterlərindəki başlıca cəhətlər məzmunla bağlı aparılan işlər də ön plana çəkildiyindən təhlil üzrə tapşırığın yerinə yetirilməsi şagirdlər üçün maraqlı və gücətcən səviyyədə olur.

Obraz və hadisələrə müəllif münasibəti aydınlaşdırıldığından əsərdə qoyulmuş problemin izahı şagirdlər üçün çətin olmur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi kiçik qrupların təqdimatlarının dinlənilməsi, müsahibə, diskussiya şəraitində həyata keçirilir.

- Nəticə və ümumiləşdirmə** məqsədilə şagirdlərə suallarla müraciət edilə bilər:
- Manqurtluğun insan, cəmiyyət üçün hansı fəsadları, ağır nəticələri ola bilər?
 - Əsərdən hansı nəticəni çıxarmaq mümkündür?

Müzakirə nəticəsində deyilən fikirlər ümumi bir ideya halında formalaşdırılır, konkret nəticə çıxarılır. Bu ümumiləşdirmə, nəticə dərslin əvvəlində söylənilmiş fərziyyələrlə tutuşdurularaq yekun qənaət formalaşdırılır.

Sonra dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlığı altında verilmiş müəllif fikrinin kiçik qruplarda müzakirəsi keçirilir.

Fikirlərin dinlənilməsi, diskussiya aparılması qazanılmış biliklərin yaradıcı tətbiqi, şagirdlərin tənqidi təfəkkürünün inkişafı baxımından əhəmiyyətlidir.

Şagirdlərə əsərdə qaldırılmış problem üzrə qazanılmış bilikləri həyatdan faktlar götürməklə, öz təcrübələri, müşahidələri, təəssüratları ilə əlaqəli şərh etmək imkanı verilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə
Münasibətbildirmə
İstifadəetmə
Şərhetmə
Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Baş qəhrəmanı müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Əsərin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Əsərin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Əsərlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Əsərlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Hikmət Ziya. Kərgədan və qarışqa– 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Təmsildə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota müəyyənləşdirir.	Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini təmsildən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedışı

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi şifahi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi ilə həyata keçirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu mərhələsini fərqli variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan istifadə ola bilər. Sualların əsasında aparılan yığcam müsahibə tədqiqat sualının formalaşması ilə tamamlanır.

Tədqiqat sualı: “Tənbəl qınaqsız qalmaz” ifadəsində əksini tapmış fikri doğru saymaq olarmı?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər edilir.

Tədqiqatın aparılması. Dərslikdəki “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” tövsiyə-tapşırığının tələbinə uyğun olaraq, əsərin ilk oxusu həyata keçirilir. Bu, fərqli formalarda – fərdi səssiz oxu, yaxud səslə oxunu dinləməklə yerinə yetirilə bilər. Şagirdlərə oxu zamanı diqqətli olmaq, əsər üzrə mətnkənarı suallara ilkin cavablar hazırlamaq, tanış olmayan sözlərin mənasını aydınlaşdırmaq, bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirmək tövsiyə olunur.

Məzmun üzrə işin davamı kimi şagirdlər parta yoldaşları ilə birlikdə mətnkənarı sualların cavabları, icra etdikəri işlərlə bağlı qənaətlərini bölüşürlər. Kərgədan və Qarışqa obrazları haqqındakı ilkin təəssüratlarını qeyd edən şagirdlər şairin nə üçün məhz bu canlıları seçməsinin səbəbini aydınlaşdırırlar. Dərslikdə şagirdlərə ikihissəli gündəlikdə qeydlər aparılması tövsiyə edilmişdir. Gündəliyin fərdi olaraq yazılması, cütlük şəklində fikir mübadiləsi aparılması, işin kiçik qruplarda davam etdirilməsi daha faydalıdır.

Kiçik qruplarda birləşən şagirdlər oxu zamanı və sonra yerinə yetirilmiş sual və tapşırıqlarla bağlı fikir mübadiləsi aparır, təqdimat hazırlayırlar. Dərsin **məlumat mübadiləsi** mərhələsində kiçik qrupların təqdimatları dinlə-

nilir. Tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığına xüsusi diqqət yetirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili mərhələsində fikirlər nizama salınır, müqayisə edilir, qruplaşdırılır.

Aparılmış işə müəllimin sualları əsasında yekun vurulduqdan sonra dərslikdəki şifahi nitqlə bağlı tapşırığı yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır:

- a) Qarışqanın Kərgədana söylədiklərinə əlavələr etməklə danışıq;
- b) Şairin nə üçün məhz bu canlıları seçməsinin səbəbini aydınlaşdırın.

Tapşırıq təmsilin məzmununun daha əhatəli mənimsənilməsinə imkan yaratmaqla məhdudlaşmır. Tapşırıqdakı suallar şagirdlərdə məntiqi və yaradıcı təfəkkürün inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır.

Mövzulara seçmə yolla cavab hazırlanır, bir neçə təqdimatın dinlənilib bütün şagirdlərin iştirakı ilə müzakirə edilməsi məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma
Müəyyənləşdirmə
İstifadə etmə
Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təmsildə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Təmsildə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Təmsildə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda a bəzən çətinlik çəkir.	Təmsildə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Təmsillə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

“Evde iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Hikmət Ziya. Kərgədan və qarışqa– 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Təmsilin janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi şifahi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırığın yerinə yetirilməsi əsərin məzmununun qavranılmasını dərinləşdirməklə məhdudlaşmır. Tapşırıq, həmçinin şagirdlərə bilik və bacarıqlarını tətbiq və inkişaf etdirmək üçün geniş imkan yaradır. Tapşırığa daxil olan sualların icrası üçün iş formasının seçilməsi müəllimin məqsədindən asılıdır. Sualların əksəriyyətinə fərdi cavabların hazırlanması məqsədəuyğundur. Bu, şagirdlərin hər birinin işinin məzmunu, bilik və bacarıqlarının tətbiqindəki özəlliyi aydınlaşdırmağa imkan verir.

Yazılı cavabın hazırlanmasını tələb edən mövzuların işlənməsinə və müzakirəsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Eyni mövzuda nəslə kiçik təmsilin yazılması tələbi “Kərgədan və qarışqa” əsərində qaldırılmış problemin müəyyənləşdirilməsi və münasibət bildirilməsini tələb edir. Əsərin məzmununun mənimsənilməsi üzrə bu mərhələyə qədər aparılmış iş bunun öhdəsindən gəlməyə imkan verir.

Tapşırığın bütün suallarına hazırlanmış cavablara sinfin münasibət bildirməsi təmin olunur. Cavabların seçmə yolla səsləndirilməsi məqsədəuyğundur.

Cavabların hazırlanması prosesini müşahidə edən müəllim, ayrı-ayrı şagirdlərin işinin məzmunu barədə aydın təsəvvür qazanmış olur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müəyyənləşdirmə

Münasibətbildirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təmsil janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Təmsil janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Təmsil janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Təmsil janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirməkdə, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirməyə, əsaslandırılmış münasibət bildirməyə müəllimin köməyi ilə nail olur.	Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirməkdə bəzən qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Təmsildəki başlıca problemi müəyyənləşdirməyi, əsaslandırılmış münasibət bildirməyi ardıcıl, əhatəli həyata keçirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Hikmət Ziya. Kərgədan və qarışqa– 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müqayisə etməklə, yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Təmsilin ideyasını, onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini təmsildən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının (yazılı təqdimatın) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Təhlil üzrə dərs fərqli variantlarda təşkil edilə bilər. Variantlardan birinin aşağıdakı məzmununda olması məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərə “Təmsil janrında yazılmış əsərlərin maraqla oxunmasına səbəb nədir?” sualı üzərində fikirləşmək təklif olunur. Janr barədə məlumatları olan şagirdlərin söylədikləri fikirlər yığcam müsahibənin aparılması üçün əsas olur. Müsahibə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə yekunlaşır.

Tədqiqat sualı. Aşağıdakılardan hansı təmsildəki başlıca fikirlə daha yaxından səsleşir?

1. Tənbəllik pis vərdiş kimi pislənir.
2. Əmək hamı üçün vacib sayılır.

Tədqiqatın aparılması. Müxtəlif təlim metodları və iş formaları seçməklə araşdırmanı təşkil etmək olar. Bütün hallarda dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsəduyğundur.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılmasını planlaşdıran müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar iş vərəqlərində əks etdirir. Hər qrup bir sual üzərində işləməklə tədqiqatını davam etdirir. Zəruri hallarda şagirdlərə istiqamətləndirici suallarla kömək edən müəllim onların hər birinin fəaliyyəti barədə aydın təsəvvür qazanmağa çalışır.

Məlumat mübadiləsi, məlumatın müzakirəsi mərhələlərində şagirdlərin fikirlərini nümunələrlə əsaslandırmaqlarına, yeri gəldikcə, müqayisələrə əl atmalarına diqqət yetirilməlidir. Şagirdlərin fəallığının, müstəqilliyinin təmin olunduğu **nəticə, ümumiləşdirmə** mərhələsində nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsinə, tədqiqat sualı ilə səsleşmələrin aydınlaşdırılmasına önəm verilmişdir.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıqların icrasına vaxt ayrılır.

Cavablara sinfin münasibət bildirməsinə imkan yaradılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla çətinliklə müqayisə edir, müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Təmsildə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Təmsilin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Təmsilin mövzusunı, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Təmsilin mövzusunı, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Təmsilin mövzusunı, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Təmsillə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Təmsillə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
Fikrət Qoca. “Anamın sözləri” – 1saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazı səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artırılmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini məndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiklərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərslə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

1. Kiçik qruplarda müstəqil işləyin.

I qrup

Aşağıdakı bəndi yenidən diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Anamın gözləri şafadı, nurdur,
Qəlbimdə, yolumda işıq yandırır.
Anamın sözləri vüqar, qürurdur,
Zəhmimi, ruhumu işıqlandırır.

1. Oxuduğunuz parçada anamın gözləri necə mənalandırılır?
2. Son iki misrada ifadə olunmuş fikri aydınlaşdırın.
3. Bənddəki hansı sözlər, ifadələr sizin üçün yeni və maraqlı oldu, onlardan hansılarını nitqinizdə işlətməyə çalışacaqsınız?

II qrup

Aşağıdakı bəndi diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Bəzən hirsələnəndə, çətin anımda,
Əzizləyib məni köksünə sıxır.
Anam saçlarımı tumarlayanda
Bütün ağrılarımdan çıxır.

1. Bənddə diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu? Səbəbini izah edin.
2. Bənddə sizə tanış olan fikir, hiss varmı? Varsa, izah edin.
3. Bu misralar şeirdə tanış olduğunuz uşaq barədə təsəvvürünüzə yenidən əlavə etdi?

III qrup

Aşağıdakı bəndi yenidən diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Sözləri, süğalı şafah anam
Əzizdir hamıdan, dünyada təkdir.
Ana Vətən kimi vəfalı anam
Mənə həyat verən canlı mələkdir.

1. Bənddə diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu?
2. Bənddəki fikirlərdən hansı, sizcə, daha təsirlikdir? Səbəbini izah edin.
3. Bənddəki hansı fikir sizin üçün yeni və daha maraqlı oldu? Fikrinizi əsaslandırın.

IV qrup

Aşağıdakı bəndi yenidən diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Anam qurban deyib vətənə mənə,
Deyib ki, "ən əziz balamsan mənə.
Oğullar qoruyur ana vətəni,
Vətəni qoruyan qalamsan mənə".

1. Bənddə diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu?
2. Bənddəki hansı fikri daha parlaq sayırsınız? Səbəbini izah edin.
3. Bu bənd şeirin ən uğurlu parçası hesab edilə bilərmi?

V qrup

Aşağıdakı bəndi yenidən diqqətlə oxuyun və tapşırıqları yerinə yetirin.

Oxuyub mühəndis, hakim olsam da,
Mənə igid oğlum deyəcək anam.
Oxuyub müəllim, hər kim olsam da,
Ay ana, mən sənəin əsgər oğlunam.

1. Bənddə diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu?
2. Bu parçada övladın hansı arzuları ifadə edilib?
3. Misralardakı hansı fikir sizin üçün yeni və maraqlı oldu?

Dərsə hazırlıq dövründə fəal şagirdlərdən ibarət işçi qrupu yaradılır. İşçi qrupunun üzvləri dərsə hazırlıq dövründə və dərs zamanı görəcəkləri işlərlə bağlı təlimatlandırılır. Müəllim dərsdə reallaşdırılması nəzərdə tutulan təlim nəticələri üzrə qiymətləndirmə meyarlarını fənn kabinetində əsa bilər.

İşçi qrupunun iştirakı ilə kiçik qruplar təşkil olunur, dərsə hazırlıq dövründə qruplar tərəfindən müstəqil şəkildə görülməli işlər dəqiqləşdirilir.

Dərsin gedişi

Dərsin əvvəlində şagirdlərin müstəqil hazırlıq işlərinə baxış keçirilir. Kiçik qrupların sözcüləri öz işlərini təqdim edir. Şagirdlər ana mövzusunda kitab sərgisinə, divar qəzetinə, çəkilmiş şəkillərə, illüstrasiyalara baxış keçirir, bədi oxu ustasının səs yazısını, ana haqqında mahnıdan bir parçanı dinləyirlər. Bu, şagirdlərdə yeni mövzunun mənimsənilməsi üçün motivasiya, emosional ovqat yaradır. Şagirdlərin yaradıcılıq işləri üzrə söhbət, dəyərləndirmə nəticəsində tədqiqat sualı müəyyənləşdirilir.

Tədqiqat sualı. Əsərdə şairin anaya məhəbbəti hansı misralarda daha təsirli ifadə olunmuşdur?

Tədqiqat sualı ilə bağlı şagirdlərin söylədiyi ilkin mülahizələr, fərziyyələr işçi qrupu tərəfindən lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Dərslikdəki tapşırıqların yerinə yetirilməsi üçün vaxt ayrılır, iş vərəqləri paylanır.

Müəllim kiçik qrupların fəaliyyətini müşahidə edir. Çıxarılmış nəticələr üzrə təqdimatlar dinlənir, fikir mübadiləsi, müzakirə aparılır. Dərsin əvvəlində söylənilmiş fərziyyələr çıxarılmış nəticələrlə tutuşdurulur, diskussiya nəticəsində dəqiqləşdirmə aparılır. Müəllim zəruri hallarda işçi qrupuna və şagirdlərin tədqiqatçılıq fəaliyyətinə istiqamət verir.

Əsərin məzmunu üzrə işin məntiqi davamı kimi mətnin təhlili üçün tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı iş aparılır. Müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualı dəqiqləşdirilir.

Təqdimatların dinlənməsi, qazanılmış biliklərin mübadiləsi və müzakirəsi üzrə işlər işçi qrupunun üzvlərinin fəal iştirakı ilə təşkil edilir. Müəllim bu prosesə ən zəruri hallarda istiqamətləndirici suallarla qoşulur.

Müəllim dərslikdəki 5-ci tapşırığı şagirdlərə müstəqil iş kimi tapşırır.

Sinifdənxaric oxu dərsi
Yaşayan dəyərlər, unudulmayan hikmətlər – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Müqayisə etməklə təmsilin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Hekayədə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa, esse yazır.

Sinifdənxaric oxu dərsi şagirdlərin “Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər” bölməsinə aid müstəqil oxuduqları əsərlər (M.Hüseynin “Kərəm əfsanəsi” hekayəsi, H.Ziyanın “Höcətləşən barmaqlar” təmsili) üzrə keçilir. Bölmə üzrə qazanılmış biliklərin müstəqil oxunmuş əsərlərlə əlaqələndirilməsi, dərinləşdirilməsi və bacarıqların inkişaf etdirilməsi ön plana çəkilir. Dərsə bir saat ayrıldığı nəzərə alınaraq əvvəlcədən hazırlıq işləri aparılır. Kiçik qrupların “Mənəvi dəyərlər, həmişəyaşar hikmətlər” bölməsi üzrə tövsiyə olunan əsərləri müstəqil oxuması və təklif olunan tapşırıqları yerinə yetirməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərsə hazırlıq dövründə qruplar Mehdi Hüseyn və Hikmət Ziyanın əsərlərindən ibarət kitab sərgisi təşkil edir, bu sənətkarlara həsr olunmuş divar qəzeti hazırlayır, onların şəxsiyyəti və yaradıcılığına verilən yüksək qiyməti əks etdirən fikirləri toplayıb ədəbi guşə hazırlayırlar.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərsin əvvəlində kitab sərgisi, hər iki sənətkara həsr olunmuş divar qəzeti, onların şəxsiyyəti və yaradıcılığına verilən yüksək qiyməti əks etdirən fikirlərin toplandığı ədəbi guşəyə baxış keçirilir. Yığcam müsahibə tədrisən tədqiqat sualının formalaşmasına səbəb olur.

Tədqiqat sualı. Oxuduğunuz bədii əsərlərdə diqqət daha çox hansı problemlərə cəlb edilmişdir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Kiçik qruplar yaradılır və onların hamısına eyni tapşırığın yazıldığı iş vərəqləri təqdim olunur:

- Yazıçının qaçaq Kərəmə münasibətini aydınlaşdırmaqla onu səciyələndirin.
- Qaçaq Kərəmlə İsrafil ağanı müqayisə edin. Yazıçı daha çox kimə rəğbət bəsləyir? Nə üçün?
- “Kərəm əfsanəsi” hekayəsində yazıçı diqqəti hansı problemə çəkmək istəmişdir? Niyə belə düşünürsünüz?
- “Kərəm əfsanəsi” hekayəsində bədii təsvir və ifadə vasitələrini, fikrin təsir gücünün artırılmasında onların rolunu müəyyənləşdirin.
- “Höcətləşən barmaqlar” əsərindəki başlıca problem və ideya, sizcə, nədir?
- “Höcətləşən barmaqlar” əsəri ilə “Kərgədan və qarışqa” təmsilini hansı cəhətlərinə görə müqayisə etmək olar?

Müəllim üçün məlumat. *Tapşırığı qrupların arasında bölməklə də icra etdirmək olar. Bütün qrupların eyni tapşırıq üzərində işləməsi vaxta qənaət baxımından məqsədəuyğundur. Bu, dərstdə yığcam yazı işinin icrasına da imkan yaradır.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi mərhələsində təqdimatlar əsasında məlumat mübadiləsi dinlənilir, müzakirə aparılır.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsində şagirdlərin fəallığı təmin edilir. Müəllimin bu mərhələ üçün əvvəlcədən suallar hazırlaması məqsədəuyğundur.

“Söz sənətimiz müdriklik xəzinəsidir” mövzusunda yığcam mühakimə xarakterli inşa və ya essenin yazılmasına vaxt ayrılır. Vaxt başa çatdıqdan sonra bir neçə şagirdin təqdimatı dinlənilir və rəy mübadiləsi aparılır.

Sınıfdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

Dərsin sonunda müəllim şagirdlərə hər iki sənətkarın yaradıcılığı barədə məlumat toplamağı tapşırır.

ÜÇÜNCÜ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QİYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə A.Şaiqin “Usta Bəxtiyar” hekayəsi üzrə aparıla bilər.

Abdulla Şaiq
Usta Bəxtiyar
(ixtisarla)

Bir gün zalım bir padşah əyanları arasında oturub onun haqqında deyilən təriflərə fərəhlə qulaq asırdı. O, vəzirindən soruşdu:

– Vəzir, dünyada məndən daha bəxtiyar adam varmı?

Saray adamları vəzirin susduğunu görüb, yer-yerdən dedilər:

– Padşahım, yer üzündə sizdən xoşbəxt kim ola bilər? Sizdə olan bu calal, bu dəbdəbə kimdə var?

Vəzirin susmağından şah qəzəbləndi. Qaşlarını çataraq, acıqlı səslə:

– Vəzir, mənim sualıma niyə cavab vermirsən? – deyərək soruşdu.

Vəzir baş əyib cavab verdi:

– Padşahım, həqiqəti söyləməkdən qorxuram. Bəxtiyarlıq haqqında mənim fikrim başqadır. Onu calal və dəbdəbə ilə ölçmək olmaz!

Bu sözlər padşahı daha da qəzəbləndirdi:

– Qoca, yoxsa məndən daha bəxtiyar adam tanıyırsan?

Qoca vəzir baş əyib cavab verdi:

– Bizim bu şəhərdə bir dəmirçi var, adı Əhməddir. Bu adam dünyada dərd nədir, qəm nədir bilməz. O qədər gözəl və xoşbəxt həyat sürür ki, hamı onun adını “Bəxtiyar” çağırır.

Padşah istehza ilə gülərək soruşdu:

– Onun bəxtiyarlığı nədən ibarətdir? Dəmirçilik hara, bəxtiyarlıq hara?

– Yox, padşahım, mən də birinci dəfə eşitdiyim zaman inanmadım. Dükənə getdim, evinə getdim, axırda onun çox bəxtiyar bir adam olduğunu inandım.

Padşah hövsələdən çıxdı, elə o saatca taxtdan enərək:

– Yaxşı, qalx gedək, onu mənə göstər, görüm səhərdən axşamacan çəkilən vuran bu kasıb dəmirçinin məndən nəyi artıqdır, – dedi.

Vəzir qalxdı, hər ikisi dərviş paltarları geyib yola düşdü. Bazara çatdıqda, vəzir dəmirçi Əhmədin dükənini göstərərək, özü qayıtdı. Padşah dərviş paltarında gedib Usta Əhmədin dükənini ağzında dayandı. Usta Bəxtiyarın gözü qapıda dayanmış dərvişə sataşdı, çəkici əlindən yerə qoyub:

– Ağa dərviş, günortanız xeyir olsun, mənə görə qulluq?

Dərviş gözlərini Usta Bəxtiyarın üzünə dikərək:

– Mənim səninlə işim yoxdur, – deyərək geri çəkildi.

Usta Bəxtiyarın bütün ailə üzvləri süfrə başına oturub, deyir-gülür, danışdılar. Bu zaman qapı döyüldü. Qapını açan usta Bəxtiyar bazarda gördüyü dərvişi dərhal tanıdı. Usta Bəxtiyar qonağı məşğul etmək üçün şirin-şirin danışdı. Süfrəyə çay gəldi. Usta Bəxtiyar stəkani qaldıraraq baxdıqdan sonra:

– Pəh, pəh, nə gözəl dəm çəkib, padşah da ömründə belə çay içməyib, – dedi.

Bir az sonra süfrəyə piti gəldi. O, böyük bir iştaha ilə yeməyə başladı. Xörək ona o qədər xoş gəldi ki, özünü saxlaya bilməyib:

– Ağa dərviş, həvəslə ye, belə pitini padşah da ömründə heç yeməyib, – dedi.

Səhər oldu. Dəmirçi bazara gəldi, dükanı açdı. Bu zaman şahın carçısı bazar başında uca səslə bağırırdı:

– Şahın əmri ilə bütün dəmirçi dükanları bağlanmalıdır. Dəmirçilik qadağandır!

Bu səs Usta Bəxtiyarın qolunu taqətsiz buraxdı. Əlindəki dəmir parçasını dükanın bir tərəfinə atdı, ocağı söndürdü, dükanı bağlayıb getdi. İki gün sonra padşah Usta Bəxtiyarın halını soruşmaq üçün dərviş paltarında saraydan çıxdı. Şəhərin küçələrini gəzə-gəzə yeni tikilməkdə olan bir bina qarşısına yetişdi. Gördü ki, bir bənnə çox həvəslə işləyir. Dərviş ürəyində gülərək:

– Hərif dəmirçilikdən bənnalığa keçibdir, – dedi.

Ertəsi gün Usta Bəxtiyarı padşahın hüsuruna gətirdilər. Padşah dedi:

– Usta Bəxtiyar, eşitmişəm ki, sən çox qoçaq adamsan, ona görə də səni sarayda fərraş təyin edirəm.

Bu sözləri eşidincə Usta Bəxtiyar padşahın təklifini rədd etmək istədi. Ancaq padşah: “Sözüm sözdür”, – deyə inadından dönmədi, onu tövləyə saldırdı, ac-susuz saxladı. Üç gün sonra yenə onu hüsuruna çağıraraq soruşdu:

– Hə, necəsən? Fərraşlığı qəbul edirsən, ya yox?

Usta Bəxtiyar:

– Yox, mən öz sənətimi istəyirəm, – dedi.

Padşah hirsini boğaraq soruşdu:

– Sən bu dəmirçilikdən niyə əl çəkmək istəmirsən? Burada yəqin bir sirr var. O sirri gərək mənə açasan.

– Məni azad edib öz sənətimi işlətməyə razı olsanız, deyərəm.

Padşah söz verdi. Usta Bəxtiyar belə başladı:

– Atam kasıb bir kişi idi. Mən uşaqlıqdan işləməyi sevmirdim. Düz iki il yazıq atam məni hansı sənətə qoydu, hər birinə bir bəhanə gətirib qaçdım. Bizimlə qapı-qapıya bir dəmirçi olurdu. Onun bir qızı vardı, adı Ceyran idi. Hər gün həyətdə bir yerdə oynayırıdım. Tənbəliyimi görüb o, məni hər gün danlayırdı: “Sən yaxşı oğlansan, hayıf ki, tənbəlsən. Tənbəl adam xoşbəxt olmaz, mənim sənə yazığımı gəlir”.

Elə bil, başıma bir qazan qaynar su tökdülər. Bu söz məni çox bərk gətirdi. Atam məni qonşumuz Həsən dayının dükanında şagird qoydu. O gündən usta Həsən nə əmr elədi, o saat yerinə yetirdim. Beş-altı ayda dəmirçiliyi öyrəndim. Bunun sayəsində dəmirçilikdə şöhrət qazandım. Məni xoşbəxt yaşadan bu iki şeydir: biri sənətim, biri də məhəbbətim.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Hekayənin çərçivəyə alınmış hissəsinin planını tərtib edin.

2. Usta Bəxtiyarın xasiyyətindəki başlıca cəhət hansıdır?

- A) Qayğıkeşlik
- B) Qəhrəmanlıq
- C) Vətənpərvərlik
- D) Əməksevərlik

3. Hansı fikri vəzirə aid etmək olar?

- A) Əyanların padşah haqqında dedikləri ilə razılaşıır.
- B) Öz fikrini deməkdən çəkinmir.
- C) Hökmdarı hamıdan bəxtiyar hesab edir.
- D) Usta Bəxtiyarın peşəsini bəyənmir.

4. Cümlədəki fikir ifadəli oxu zamanı hansı intonasiya ilə çatdırılmalıdır? Şərti işarələrdən istifadə etməklə cümlədə fasilələrin yerini müəyyənləşdirin.

Bu zaman şahın carçısı bazar başında uca səslə bağırırdı:

– Şahın əmri ilə bütün dəmirçi dükənləri bağlanmalıdır. Dəmirçilik qadağandır!

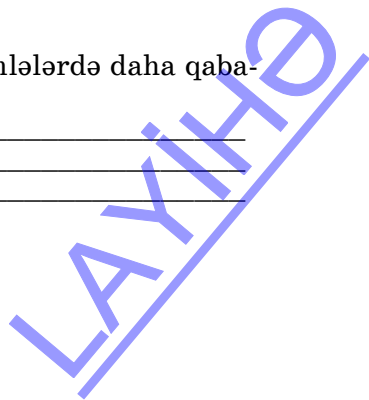
5. Hekayə hansı mövzuda yazılıb?

- A) Qəhrəmanlıq
- B) Əmək
- C) Təbiət
- D) Vətən

6. Hansı fikri padşaha aid etmək olmaz?

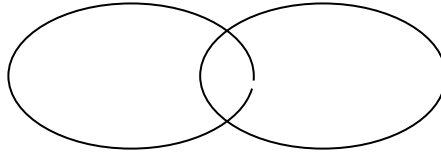
- A) Səbirsizidir.
- B) Qayğıkeşdir.
- C) Ədalətsizdir.
- D) İnadkardır.

7. Usta Bəxtiyarın öz peşəsinə münasibəti hansı cümlələrdə daha qabarıq ifadə olunub?

8. Yazıçının usta Bəxtiyara münasibəti hansı cümlələrdə ifadə olunub?

9. Oxuduğunuz parça əsasında hekayə ilə xalq nağılını müqayisə edin. Venn diaqramından istifadə edin.

10. Əsərdə qaldırılmış başlıca problem və əsas ideya nədir?

4.

UŞAQ ALƏMİ, UŞAQ TALEYİ

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yığcam nağıl edir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, nağıletmədə istifadə edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Sınıfın səviyyəsinə, şagirdlərin marağına uyğun olan variant seçməklə bu mərhələdəki işi təşkil etmək olar. Variantlardan biri dərslikdəki suallardan istifadə olunmasıdır.

Bu suallar üzrə aparılan müsahibə əsasında tədqiqat sualını müəyyənləşdirmək mümkündür.

Tədqiqat sualı. Yamanlığın – pisliyin qarşılığında yaxşılıq etməklə nəyə nail olmaq mümkündür?

Fərziyyələr dinlənilir və təkrara yol vermədən qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Hekayədən ilk beş parçanın sinifdə oxusunu təşkil etmək məqsədəuyğundur. Oxunu fərqli yollarla həyata keçirmək mümkündür. Vaxta qənaət baxımından fərdi səssiz oxunun üzərində dayanmaq olar. Bütün hallarda dərslikdəki “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” tapşırığının yerinə yetirilməsinin zəruriliyi şagirdlərə xatırladılır.

Mətnkənarı suallara cavabların hazırlanması cütlük şəklində yerinə yetirilir. Mətnkənarı sualların oxu zamanı diqqət mərkəzində saxlanması əsərin məzmununun daha dərinə qavranılmasına, hadisələr, obrazlar barədə ilkin təəssüratın formalaşmasına imkan yaradır.

Suallardan bəziləri (məsələn, “Gülüstən” kitabı haqqında nə bilərsiniz?”) əlavə mənbələrə (imkan varsa, internetə) müraciət etməyə istiqamətləndirir. Bu, əvvəlcədən nəzərə alınmalıdır.

Əsərdən sinifdə oxunması planlaşdırılan hissənin ikinci və beşinci parçalarına aid sualların tərtib edilməsi də cütlük şəklində həyata keçirilə bilər. Bu qəbildən sualların hazırlanması məzmunun mənimsənilməsi nəticəsində mümkündür. Belə tapşırıqlar məntiqi təfəkkürün inkişafına da əlverişli şərait yaradır.

Oxudan sonra məzmunun öyrədilməsi üzrə iş dərslində təklif edilmiş tapşırıq əsasında davam etdirilir. Hekayənin oxunmuş hissələrindəki hadisələrin, onlardakı başlıca fikirlərin müəyyənləşdirilib qısaca qeyd edilməsi üzrə iş təşkil edilir. Eyni zamanda diqqətin mətnkənarı suallara yönəldilməsi, şagirdlərin Hacı Nəsinin xeyirxah təbiəti, övladına münasibəti, Əmiraslan və Gülpərinin səciyyələndirən cəhətlər haqqında düşünməyə sövq edilməsi, bu obrazların səciyyələndirilməsi ilə bağlı ilkin cavabların hazırlanması əsərin təhlili üzrə aparılacaq işlərin səmərəliliyi üçün zəmin yaradır.

Məlumat mübadiləsi. İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra kiçik qruplar yaradılır və bütün suallarla bağlı fikir mübadiləsi aparılır. Qrupların təqdimatı əsasında aparılan məlumat mübadiləsi yalnız bir-birinin işinin məzmunu ilə tanışlıq səciyyəsi daşımır. Sualların verilməsi əsasında cavabların dəqiqləşdirilməsi, əlavələrin edilməsi və s. həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Cavabların müqayisə edilməsi, əlaqələndirilməsi, qruplaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bütün bunlar fikirlərə aydınlıq gətirməklə yanaşı, əsərin məzmununun öyrənilməsinə də dərinləşdirir.

Görülmüş işə yekun (əsərin məzmununun öyrənilməsi başa çatmadığına görə dərsin “nəticə, ümumiləşdirmə” mərhələsinin tələbləri tam halda ikinci dərstdə həyata keçirilir) vurulduqdan sonra şagirdlər müəllimin təklifi ilə dərslərdəki tapşırığın üzərində fərdi işləyirlər.

Seçilmiş formanın (yığcam nağıletmə) tələblərinə çıxış edənlərin necə əməl etdiklərinə bütün sinfin münasibət bildirməsi təmin olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Plan tərtib etmə, nağıletmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yığcam nağıletmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yığcam nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yığcam nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yığcam nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.

Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
--	---	---	--

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: S.S.Axundov. Nürəddin – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə də aydınlaşdırır.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi. Hekayənin ardının müstəqil (evdə) oxusundan sonra məzmunun, eləcə də yeni sözlərin necə qavranıldığını yığcam müsahibə ilə aydınlaşdırmaq olar. Bu, vaxta qənaət baxımından (digər variantların seçilməsi də mümkündür) faydalıdır.

Oxunmuş parçaların məzmununun mənimsənilməsi üzrə biliklərin dərinləşdirilməsi tapşırıqlar əsasında davam etdirilir. Müstəqil oxunmuş parçaları (6, 7, 8, 9) bir daha nəzərdən keçirən şagirdlərə mətnə aid suallara cütlük şəklində cavab hazırlamaq təklif olunur. Cavabları bir-birinə yaxın olan şagirdlər kiçik qruplarda birləşərək fikir mübadiləsi aparırlar.

İkinci tapşırıq (hekayədəki obrazlar haqqında daha zəngin təsəvvür yaradan iki epizod seçin. Hər bir obrazın davranışı, hərəkəti, nitqi, başqalarına münasibəti ilə bağlı epizodlardan öyrəndiyiniz məlumatı yığcam qeyd edin.) obrazların təhlilinə hazırlıq baxımından çox əhəmiyyətli. Şagirdlərin obrazları səciyyələndirən müxtəlif xüsusiyyətlərlə bağlı yığcam qeydlər aparması təhlil zamanı öz mülahizələrini əsaslandırmasına zəmin yaradır.

Bilik və bacarıqların tətbiq edilməsi ilə bağlı tapşırıqların (“Əsərdəki hadisələrin ardıcılığını cədvəldə əks etdirin”, “Əsərin məzmunu ilə səsleşən atalar sözlərini xatırlayıb yazın”, “Əsərin hekayə janrında olduğunu təsdiq edən üç cəhət yazın”, “Hekayədən seçilmiş cümlələrə epitet və bənzətmə əlavə edin,” “Hansı cümlədəki fikri səhv hesab edirsiniz? Səbəbini izah edin”) icrasına vaxt ayrılır.

Tapşırığın icrası fərdi qaydada həyata keçirilir. Bu, şagirdlərin hər birinin işinin məzmunu, keyfiyyəti barədə müəllimin dolğun təsəvvür qazanması baxımından məqsədəuyğundur. Vaxt çatışmazlığı yaranarsa, tapşırıq kiçik qruplarda yerinə yetirilə bilər. Belə halda müəllim hər bir şagirdin fəaliyyətini diqqətlə izləməlidir.

Bu, dərsin **tədqiqatın aparılması** mərhələsi kimi qiymətləndirilə bilər.

Sonra qrupların təqdimatı əsasında **məlumat mübadiləsi** və **məlumatın müzakirəsi** həyata keçirilir. Bunlar, əslində, çox vaxt qovuşmuş şəkildə baş verir. Qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olur, müqayisələr aparır, əlavələr edir, əlaqələrin yaradılmasına, ümumiləşdirmənin aparılmasına diqqət yetirir.

Nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsində bütün fikirlərin bir ideya şəklinə salınmasına söz göstərilir. Əldə olunmuş yekun fikir şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nəğillə müqayisə əsasında hekayənin janr xüsusiyyətini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müqayisə etməklə, yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayədəki başlıca problemi və ideyanı şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduşğundur.

Təhlilə həsr olunmuş dərsin bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlər, müəllimin təklifi ilə xeyirxahlıq, yaxşıqla əlaqədar bildikləri atalar sözlərini xatırlayırlar. Diqqət “Yaxşıqla yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq hər kişinin işidir” atalar sözüne və hekayədə Rəhimin Nurəddinə dediklərinə (“Mən səni oğulluğa götürməklə böyük hünər etmədim, çünki mən ancaq yaxşıqla yaxşılıq etdim. Bu, hər kişinin işidir. Amma sən yamanlığa yaxşılıq etdin. Bu isə ancaq sənin kimi hər kişinin işidir”) cəlb olunur. Müsahibə tədricən tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Sizcə, yazıçı nə üçün “yalnız xeyirxahlığın deyil, pisliyin, yamanlığın qarşılığında da yaxşılıq etmək lazımdır” fikrini doğru hesab edir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol vermədən qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqatın aparılması üçün fərqli yollar seçilə bilər. Hansı yolun seçilməsindən asılı olmayaraq, dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab yazın” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət etmək faydalıdır.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılması əvvəlcədən iş vərəqlərinin hazırlanmasını tələb edir. “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualları iş vərəqlərində əks etdirib qruplara təqdim etmək olar. Müəllimin suallara yaradıcı yanaşması məqsəduşğundur. O, məqsəddən, sinfin səviyyəsindən, qrupun sayından və s. asılı olaraq, suallarda dəyişiklik edə bilər.

Tapşırıq əsərin məzmunu üzrə mənimsənilmiş biliklərdən istifadəni nəzərdə tutur. Obraz və hadisələrə müəllifin münasibəti aydınlaşdırıldığından əsərdə qoyulmuş problemin izahı ilə bağlı tapşırıq şagirdlər üçün gücətan çətinlik səviyyəsində olur.

Obrazların hiss-həyəcanları, düşüncələri, xarakterlərindəki başlıca cəhətlər, davranış və hərəkətləri də əsərin məzmunu ilə bağlı aparılan işlərdə ön plana

çəkilməmişdir. Bu, təhlil üzrə tapşırığın yerinə yetirilməsi zamanı qrupdaxili müzakirəsinin səmərəliliyinə, qənaətlərin əsaslandırılmasına zəmin yaradılmış olur.

İşin icrası prosesində qruplarda vəzifə bölgüsünün aparılmasına diqqət yetirən müəllim ehtiyac yaranan məqamlarda istiqamətləndirici suallardan istifadə etməklə tədqiqatın səmərəliliyinə yardımçı olur. Tapşırıqlardakı başlıca tələbin nə olduğu, daha səmərəli metodların seçilməsi və s. müəllimin yönləndirici suallarla qruplara çatdırdığı məsələlərdəndir. Tapşırıqdakı sual ("Hekayədə diqqəti cəlb edən mühüm problem nədir? Müəllif həmin problemin həllində nəyə üstünlük verir?") tədqiqat sualının aydınlaşdırılması baxımından daha əhəmiyyətlidir.

Müəllim nəzərə almalıdır ki, S.S.Axundov "Qorxulu nağıllar"da xeyirlə şərin mübarizəsini ön plana çəkmiş, pisliklərin, şərin aradan qaldırılmasına maarifçilik mövqeyindən və ideyalarından çıxış edərək münasibət bildirmişdir. Bu yanaşmanın digər səbəbləri də unudulmamalıdır. Daha dəqiq deyilsə, xalq nağıllarının, Tolstoyçuluq ideyalarının S.S.Axundov yaradıcılığında iz buraxdığı yaddan çıxarılmamalıdır. Pisliklərin bağışlanması mənfi nəticələr verə biləcəyi fikrini oxucuya aşılamaq yazıçı problemin bu yolla həllinə üstünlük verirdi.

S.S.Axundovun maarifçi dünyagörüşü yaratdığı bir sıra obrazların xarakterində, davranış və əməllərində özünü qabarıq göstərirdi. "Nurəddin"dəki Əmiraslanın faciəsi məktəbdən, təhsildən qaçaq düşməsi ilə izah olunur. Gülpərinin dayazdüşüncəli olması, həyatda ciddi səhvlərə yol verməsinin səbəbi də bu mövqedən əsaslandırılır. Tapşırıqdakı növbəti sual ("Əmiraslanla Gülpərinin oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır? Bu obrazları yaratmaqda müəllifin niyyəti nə olmuşdur?") məsələyə bu baxımdan yanaşmağı tələb edir. Sualın cavabı ilə əlaqədar hekayədə tutarlı faktlar vardır.

Hekayənin nağıl janrı ilə oxşar və fərqli cəhətlərinin müəyyənləşdirilməsini nəzərdə tutan tapşırığın icrası şagirdlərin bu janrlar üzrə nəzəri biliklərinin xatırladılması, müqayisə aparılması zəminində reallaşdırılır. Təhlil üzrə yerinə yetirilmiş sual və tapşırıqlar nəticə etibarilə hekayədəki ideyanın müəyyənləşdirilməsinə, söylənilən fikirlərin əsaslandırılmasına imkan yaradır.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olmalarına imkan yaradılır. Cədvəllərin, sxemlərin nümayiş etdirilməsinə, əhatəli izahların verilməsinə diqqət yetirilir. Qeydlər edilmiş cədvəllərin lövhədən asılması məqsəduyğundur. Bu, şagirdlərin digər qrupların işi ilə daha ətraflı tanış olmalarına imkan yaradır. Eləcə də sualların verilməsi, əlavələrin edilməsi, digər dərslərdə olduğu kimi, burada da əhəmiyyətli yer tutmalıdır. İşin səmərəli təşkili dərsin növbəti mərhələsinin uğurlu olmasına təsir edir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müəllim müzakirənin səmərəli keçməsi üçün əvvəlcədən suallar hazırlaya bilər. Bu suallar müzakirənin, belə demək olarsa, planauyğun aparılmasına şərait yaradır. Ayrı-ayrı faktların, pərakəndə məlumat toplusunun əlaqələndirilməsinə və sistemə salınmasına müzakirədə xüsusi önəm verilir. Məhz bundan sonra ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılmasını həyata keçirmək olur.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Deyilmiş fikirlərin ümumiləşdirilməsi, bir ideya halında ifadə edilməsi bu mərhələdə diqqət yetirilən başlıca məsələlərdəndir. Müəllim istiqamətləndirici suallardan istifadə etsə də, nəticələrin çıxarılması şagirdlərin öhdəsinə düşməlidir.

Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsi, tədqiqat sualı ilə əlaqəsi diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Yazıçının "yamanlığa yaxşıqla cavab vermək"

mövqeyinin nədən qaynaqlandığı, əxlaqi-tərbiyəvi fikrə söykənən maarifçilik ideyalarının bu məsələdə rolu və s. nəticədə əksini tapmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə

Səciyyələndirmə

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Obrazları müqayisə etməklə və müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Obrazları çətinliklə müqayisə edir, müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Obrazları müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Obrazları müqayisə etməklə, müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Hekayənin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Ənvər Məmmədخانلی. Qızıl qönçələr – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (inşa yazılardan nümunələrin oxunması, müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu mərhələsində işi müxtəlif variantlarda təşkil etmək olar. Bunlardan biri dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı sualların əsasında müsahibənin aparılmasıdır. Cənub mövzusunda yazılmış əsərlərdə uşaqların ağır əməyə qatlaşdığının ön plana çekildiyi xatırladılır. Tədqiqat sualı tədricən formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: İnsanın əməksevər olması bütün hallarda onun xoşbəxtliyini təmin edə bilirmi?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Şagirdlər ilk növbədə “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” başlığı altında verilənlərlə tanış olurlar. Bu tövsiyə-tapşırıqlarda oxunun necə reallaşdırılması, mətnkənarı sualların üzərində düşünməyin əhəmiyyəti, aydın olmayan məqamların aradan qaldırılması yolları və s. barədə istiqamət verilmişdir.

Əsərin məzmununun öyrənilməsi üzrə iş oxudan sonra konkret tapşırıqların yerinə yetirilməsi ilə davam etdirilir. Başlıca diqqət əsərdəki mühüm hadisələrdə ifadə olunmuş fikirlərin başa düşülməsinə, həmin hadisələrin iştirakçıları – obrazların davranış, əməl və nitqləri üçün səciyyəvi olanların müəyyənləşdirilməsinə yönəldirilir.

Oxu prosesində və sonrakı mərhələdə icra olunmuş işlərin kiçik qruplarda müzakirə edilməsinə, təqdimatların hazırlanmasına vaxt ayrılır.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində kiçik qruplar təqdimatlar əsasında bir-birinin işi ilə tanış olur. Bu mərhələ əsərin məzmununun əhatəli mənimsənilməsində əhəmiyyətli rol oynayır.

Növbəti – **məlumatın müzakirəsi** mərhələsində əsərlə bağlı qazanılmış təəssüratın təhliləsinə nail olunur.

Aparılmış iş yekunlaşdırılır, nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsinin mühüm tələbləri məzmunun bütövlükdə öyrənilməsi başa çatdıqda – ikinci dərs saatında reallaşdırılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Əlaqələndirmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminədən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətnədən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətnədən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Ənvər Məmmədخانlı. Qızıl qönçələr – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və təqdimatlarda istifadə edir
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.
3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Təsvir xarakterli inşa, mühakimə xarakterli esse yazır.

Dərsin gedişi

Evdə oxunmuş parçaların məzmununun ilkin qavranılma səviyyəsi, tanış olmayan sözlərin necə mənimsənilməsi yığcam müsahibə ilə aşkara çıxarıla bilər. Şagirdlər evdə oxuduqları parçaları bir daha nəzərdən keçirir, mətn-kənarı sualların cavablarını parta yoldaşları ilə müzakirə edirlər.

Növbəti tapşırıq (“İki epizod seçin. Sürəyyanın davranışı, babasına münasibəti ilə bağlı səciyyəvi hesab etdiklərinizi yığcam qeyd edin”) şagirdləri əsərin məzmununa dərinlən nüfuz etməyə, obrazlara ilkin münasibət bildirməyə sövq edir.

Növbəti tapşırıqlar şagirdlərin bilik və bacarıqlarının tətbiqini nəzərdə tutur. Əsərdəki hadisələrin ardıcılığının, hadisələrin ən gərgin nöqtəsinin müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı tapşırıqlar şagirdləri əsərdəki hadisələr arasında əlaqələrin və məntiqi nəticəsinin mahiyyətinə nüfuz etməyə istiqamətləndirir. Bunlar, eləcə də əsərdən seçdikləri iki cümləyə bədii təsvir vasitəsi əlavə edilməsi tapşırığının icrası şagirdləri nəzəri biliklərini tətbiq etməyə imkan yaradır.

İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra şagirdlər kiçik qruplarda birləşib fikir mübadiləsi aparır, təqdimat hazırlayırlar. Cavabların qrup daxilində dəqiqləşdirilməsi məzmunun daha əhatəli mənimsənilməsinə imkan yaradır. Növbəti mərhələdə – **məlumat mübadiləsində** qruplar bir-birinin işinin – cavabının məzmunu ilə tanış olur.

Sonrakı – **məlumatın müzakirəsi və təşkili** mərhələsində deyilmiş fikirlərin əlaqələndirilməsi, dəqiqləşdirilməsi həyata keçirilir. Əsərin məzmunu ilə bağlı mətləblərə aydınlıq gətirilən bu mərhələnin səmərəli keçməsi nəticənin çıxarılmasında, ümumiləşdirmənin aparılmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsi, tədqiqat sualı ilə səsələşməsinə diqqət yetirilməsi vacibdir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadəetmə

Şərhetmə

Təsviretmə

Mühakiməyürütmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Ənvər Məmmədخانلی. Qızıl qönçələr – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını və onda qaldırılmış başlıca problemi şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının (yazı işlərinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Əsasında “Ağır uşaq əməyi, talesiz uşaqların həyatı barədə bildikləriniz sizdə hansı hiss və düşüncə yaradır?” sualı dayanan yığcam müzakirə aparılır. Müsahibə tədqiqat sualının formalaşdırılmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Sürəyyanın və onun kimi yüzlərlə uşağın faciəsinin səbəbini yazıçı nədə görür?

Sualla bağlı fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən lövhədə yazılır.

Tədqiqatın aparılması. Bu, fərqli texnologiyaların, müxtəlif iş formalarının tətbiqi ilə həyata keçirilir. Bütün hallarda dərslərdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsəduyğundur.

Kiçik qruplarda iş formasını seçən müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualları qrupların arasında bölür və iş vərəqlərində əks etdirir. Məqsəddən, sinfin səviyyəsindən, ayrılmış vaxtdan və s. asılı olaraq, müəllim suallara yaradıcı yanaşa bilər. O, həmçinin qrupdaxili vəzifə bölgüsünün aparılmasına da nail olmalıdır. İstiqamətləndirici suallardan istifadə edən müəllim cədvəllərlə iş zamanı ehtiyac yarandığı hallarda qruplara kömək edir.

Tapşırıq əsərin məzmunu üzrə mənimsənilmiş biliklərdən geniş istifadəni nəzərdə tutur. Sürəyyanın xarakterindəki mühüm cəhətlər, Firuz baba obrazının xarakterindəki başlıca cəhətlər, müxtəlif vəziyyətlərdə davranışı, hiss və düşüncələri, nəvəsinə münasibəti ilə bağlı tapşırıqlar məhz hekayənin məzmunu üzrə qazanılmış biliklər zəminində yerinə yetirilir. Eləcə də yazıçının baba və nəvə obrazlarına münasibətinin, əsərin maraqlı olmasına necə nail olmasının aydınlaşdırılması ilə bağlı tapşırıqlar bilavasitə əsərdən nümunələr seçməklə icra edilir. Beləliklə, şagirdlərin əsərdə qoyulmuş problemi, ideyanı müstəqil müəyyənləşdirməsi üçün zəmin yaranır.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində qruplar əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Bu, artıq qeyd edildiyi kimi, hesabat səciyyəli olmur, qruplar həmin mərhələdə

bir-birinin işinin məzmunu barədə aydın təsəvvür qazanmaq məqsədilə suallar da verir.

Məlumat mübadiləsi zamanı meydana çıxan birtərəfli, yaxud yanlış mülahizələrin aradan qalxmasında dərsin növbəti mərhələsi əhəmiyyətli rol oynayır.

Məlumatın müzakirəsi mərhələsində cavablar müqayisə edilir, hansı qrupun daha səmərəli işlədiyi aşkara çıxarılır. Müzakirədə hər bir şagirdə sual vermək, mövqeyini açıqlamaq imkanı yaradılır.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır. Əsərin öyrənilməsi ilə bağlı aparılmış işlər, müəllimin yekun sözü dərsin sonuncu mərhələsində şagirdlərin əsaslandırılmış nəticə çıxarmalarına imkan yaradır. Nəticənin əsasında belə fikir dayanmalıdır ki, Sürəyya kimi yüzlərlə, minlərlə uşağın faciəsinin əsas səbəbi Cənubi Azərbaycanı həmin dövrdə hökm sürən ədalətsizlik, quruluşun yaramazlığı, soydaşlarımıza ögey münasibətdir.

Dərslərdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırığın icrasına vaxt ayrılır. Şagirdlərə hələ hekayənin tədrisinə ayrılmış birinci dərslərdə mövzu ilə bağlı məlumat toplamaq üçün tapşırıq verilməlidir. Bu, müzakirənin səmərəli keçməsi və az vaxt aparması baxımından vacibdir.

Müzakirədə şagirdlərin fərqli fikirlərə dözümlü, ədalətli və obyektiv münasibət bəsləmələrinə imkan verən şərait yaradılmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Səciyyəvləndirmə

Aydınlaşdırma

Şərhetmə, münasibətbildirmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Obrazları müəllif münasibətinə əsaslanmaqla səciyyəvləndirməkdə çətinlik çəkir.	Obrazları müəllif münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyəvləndirir.	Obrazları müəllif münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyəvləndirir.	Obrazları müəllif münasibətinə əsaslanmaqla səciyyəvləndirir.
Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Hekayənin ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə,	Hekayənin ideyasını və problemini müəllimin	Hekayənin ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq mü-	Hekayənin ideyasını və problemini əhatəli şərh edir,

münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	nasibət bildirir.	əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Elçin Hüseynbəyli. Nəvə – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və təqdimatlarda istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi şifahi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirə edilməsi ilə həyata keçirilə bilər.

Motivasiya, problemin qoyulması mərhələsinin bir variantı suallardan istifadə yolu ola bilər.

Şagirdlərin diqqəti müxtəlif əsərlərdə yaradılmış nəvə, uşaq obrazlarının səciyyəvi xüsusiyyətlərinə cəlb olunur. V sinifdə öyrənilmiş “Fərasətli oğlan” əsərini xatırlatmaq, “Dəcəl, dalaşqan Tomun öz hərəkətlərindən pəşman olması sizdə hansı hisslər yaradardı?” sualının üzərində düşünmək təklif oluna bilər. Yığcam müsahibə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə yekunlaşır.

Tədqiqat sualı: Dəcəl, dalaşqan uşağın öz əməlindən əl çəkməsi mümkündürmü?

Fərziyyələr dinlənilir və qeydlər aparılır.

Tədqiqatın aparılması. Şagirdlərin diqqəti dərslikdəki “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” tapşırığına cəlb edilir. Sinifdə oxunması

nəzərdə tutulan ilk dörd parçanın fərdi səssiz oxusu vaxta qənaət baxımından məqsədəuyğundur. Mətnkənarı sualların oxu zamanı diqqət mərkəzində saxlanması, ilkin cavabların hazırlanması məzmunun qavranılması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Digər tapşırıqların – tanış olmayan sözlərin mənasının lüğətlərin, sorğu kitablarının köməyi ilə aydınlaşdırılması, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi əsərin ilkin qavranılmasına əhəmiyyətli təsir edir.

Sagirdlər cütlük şəklində ilk dörd parçadakı hadisələrin bir-biri ilə əlaqəsini aydınlaşdırır, həmin hadisələrdəki başlıca fikirləri, seçdikləri epizodlar əsasında Kamal obrazı haqqında ilkin təəssüratlarını müəyyənləşdirib müvafiq qeydlər aparırlar.

Oxu prosesində və sonrakı mərhələdə icra olunmuş işlərin kiçik qruplarda müzakirə edilməsinə, təqdimatların hazırlanmasına vaxt ayrılır.

Dərsin **məlumat mübadiləsi** mərhələsində kiçik qrupların təqdimatları dinlənir. Qruplar bir-birinin cavabları ilə ətraflı tanış olurlar. Tanış olmayan sözlərin necə qavranıldığına diqqət yetirilir.

Məlumatın müzakirəsi mərhələsində isə fikirlərə münasibətin bildirilməsinə, cavabların arasında əlaqələrin aşkara çıxarılmasına, müqayisə və qruplaşdırılmalara diqqət yetirilir.

Aparılmış işə yekun (nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsinin tələbləri ikinci dərəcəli əsərin məzmunu bütövlükdə mənimsəniləndikdən sonra həyata keçirilir) vurulduqdan sonra sagirdlərin diqqəti şifahi nitqlə bağlı tapşırıq cəlb olunur. Təqdim edilmiş mövzular üzrə hazırlanmış bir neçə şifahi təqdimat dinlənir və müzakirə edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.

Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətn-dən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətn-dən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
---	--	--	---

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Elçin Hüseynbəyli. Növə – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yaradıcı nağıl edir.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.

Dərsin gedişi

Əsərin evdə oxunmuş parçalarının məzmununun ilkin qavranılma səviyyəsi, tanış olmayan sözlərin mənasının necə aydınlaşdırıldığı yığcam müsahibə ilə aşkara çıxarıla bilər. Məzmun üzrə mənimsənilmiş biliklərin dərinləşdirilməsi məqsədilə tapşırıqlar üzrə iş təşkil edilir. Müstəqil oxunmuş parçalara aid mətnkənarı sualların cavabları cütlük şəklində müzakirə edilir.

İkinci tapşırıq (“Oxuduğunuz parçalardakı Kamal haqqında təəssüratınıza yeni nə əlavə etdi? Fikrinizi təsdiq edən nümunələr göstərin”) növbəti dərsdə Kamal obrazının təhlili üçün zəmin yaradır.

Şagirdlərin Kamal obrazı ilə bağlı ayrı-ayrı epizodlar üzrə nümunələr seçməsinə diqqət yetirilir. Bilik və bacarıqların tətbiqini nəzərdə tutan tapşırıqlar (“Hadisələrdə iştirak edən nənə, nəvə, uşaqların davranışına diqqət edin. Onlar barədə sizdə hansı təəssürat yarandı?” “Əsərin hekayə janrında olduğunu təsdiq edən üç cəhət yazın”) fərdi olaraq yerinə yetirilir. Bu tapşırıqlar şagirdlərin obrazlar haqqındakı təəvvürlərini zənginləşdirir.

Kiçik qruplarda birləşən şagirdlər cavabların dəqiqləşdirilməsi, zənginləşdirilməsi üzrə işi davam etdirir, fikir mübadiləsi aparırlar. Kiçik qrupların təqdimatları əsasında məlumat mübadiləsi genişləndirilir, bütün sinfi əhatə edir.

Məlumatın müzakirəsi mərhələsində isə cavabların əlaqələndirilməsi, müqayisə edilməsi, sistemə salınıb formalaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bütün bunlar **nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması** mərhələsinin səmərəliliyinə əhəmiyyətli təsir edir. Müəllimin yığcam yekun sözü, istiqamətləndirici sualları da şagirdlərin əsaslandırılmış nəticə çıxarmalarında az rol oynamır.

Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsinə, tədqiqat sualı ilə necə səsleşməsinə diqqət yetirilməsi də həmin mərhələdə önəm verilən məsələlərdir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəda uyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Plantərtibətmə, nağıletmə

Müəyyənləşdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yaradıcı nağıletmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus bəzi xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri əhatəli müəyyənləşdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Elçin Hüseynbəyli. Nəvə – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Digər obrazla müqayisə etməklə ədəbi qəhrəmanı səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayənin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.3. 1,5–2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazılır.	İnşada əsaslandırılmış mühakimələrə geniş yer verir. Essədə əsaslandırılmış təsvirə geniş yer verir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının (yazı işlərinin) yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Fərqli yollardan istifadə etməklə motivasiyanı yaratmaq mümkündür. Bu yollardan biri suallardan istifadə ola bilər. İlk sual (“İnsan öz xasiyyətindəki nöqsanları necə müəyyənləşdirə bilər?”) yığcam müsahibənin aparılmasına yol açır. Şagirdlərin fikirlərini sərbəst ifadə etmələrinə imkan yaradılır. Müsahibənin sonunda tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: Kamalın xasiyyət və əməllərində dəyişikliyin yaranmasının əsl səbəbi, sizcə, nədir?

Fərziyələrin dinlənilməsinə və qeyd olunmasına vaxt ayrılır.

Tədqiqatın aparılması. Bu mərhələdə işin hansı məzmununda təşkilindən asılı olmayaraq, dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənbə kimi müraciət olunması məqsəduyğundur.

Tədqiqat sualının xarakteri elədir ki, müxtəlif təlim metodlarının və iş formalarının tətbiqi mümkündür. Problemin həlli metodunu seçən müəllim kiçik qruplarda iş formasına müraciət edə bilər. Müəllimin “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı sual və tapşırıqlardan yaradıcılıqla istifadə etməklə iş və-rəqləri hazırlaması məqsəduyğundur. Tədqiqat prosesində, ehtiyac yaranan hallarda, müəllim istiqamətləndirici suallarla şagirdlərə kömək edir. Hekayənin mükəmməl qavranılması bu tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün mühüm şərtidir. Məhz buna görə də cavabların fəal dinlənilməsinə, müzakirədə daha çox şagirdin iştirak etməsinə diqqət yetirilməlidir.

Tapşırıqdakı 2-ci və 3-cü suallar (“Hekayədə diqqətinizi daha çox çəkən nə oldu?” “Səbəbini aydınlaşdırın”, “Kamalın xarakterindəki başlıca cəhətlər hansılardır? Müxtəlif epizodlardakı davranış və əməllərini nəzərə alaraq cavab hazırlayın”) əsərin məzmunu üzrə üzrə mənimsənilmiş biliklərdən istifadəni nəzərdə tutur.

4-cü tapşırıq (“Kamalı oxuduğunuz hansı əsərin qəhrəmanı ilə müqayisə edə bilərsiniz?”) şagirdləri müqayisə cədvəlindən və ya Venn diaqramından istifadə etməklə Kamalın öz yaşadları ilə oxşar və fərqli cəhətlərinin müəyyənləşdirilməsinə istiqamətləndirir. Əsərdəki bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunun aydınlaşdırılması üzrə iş də hekayənin məzmunu üzrə dərslərdə məcazlarla bağlı mənimsənilmiş nəzəri biliklər zəminində həyata keçirilir.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində hər qrupdan bir nəfər gördükləri işin məzmunu barədə məlumat verir. Qrupların bir-birinin işinin məgzi barədə aydın təsəvvür qazanmasına nail olunur. Bu mərhələdə birtərəfli, hələ for-

malaşmamış fikir və mülahizələrin səsləndirilməsinə təbii baxılmalıdır. Bütün bunların aradan qalxmasında dərsin növbəti mərhələsi əhəmiyyətli rol oynayır.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Pərakəndə şəkildə olan və səsləndirilən məlumatın formalaşdırılıb sistemə salınması məhz bu mərhələdə həyata keçirilir. Bu mərhələnin daha səmərəli olması üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır.

Qazanılmış biliklərin tətbiqini, yaradıcı işi nəzərdə tutan, fərdi olaraq yerinə yetirilən tapşırıq (“Əsərdəki hadisələrlə səsleşən bir epizod fikirləşin. Onu əsərdəki hansı hadisədən sonra mətnə əlavə etməyin mümkün olduğunu əsaslandırın”) müzakirə olunur.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması. Ehtiyac duyularsa, müəllim yekun sözü söyləyə bilər. İstiqamətləndirici suallardan da istifadə edilməsi məqsəduşğundur. Dərsdə təhlil üzrə görülmüş işlərin məntiqi nəticəsi kimi şagirdlər əsərdəki mühüm epizodları, onlarda əksini tapmış başlıca fikirləri xatırlayırlar. Əldə edilmiş nəticə əsasında ideyanı müəyyənləşdirilməsi mümkün olur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduşğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə, səciyyələndirmə

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

Mühakiməyürütmə

Təsviretmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müəllimin köməyi ilə müqayisə etməklə səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla bəzi cəhətlərinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla mühüm cəhətlər üzrə müqayisə etməklə səciyyələndirir.
Hekayənin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin mövzusunu, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunu, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunu, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Mühakimə, təsvir xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşada (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə, təsvir xarakterli inşada (essedə) ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
Mir Cəlal. Bahar ("Bir gəncin manifesti" əsərindən) – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Əsərdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Əsərdən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında formalardan birini tətbiq etməklə nağıl edir.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Əsərdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemi şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını şərh edir, münasibət bildirir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslərə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiqlərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərslərdə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi summativ qiymətləndirmədən sonrakı dərslərdə həyata keçirilir.

Müəllim üçün məlumat. *Sinfin səviyyəsindən, müəllimin məqsədindən asılı olaraq, standartlara əlavələr etmək olar. Məsələn, tapşırıqda suallar artırmaqla dərslərdə 1.1.4, 1.2.3 və s. standartların tələbləri üzrə iş aparmaq mümkündür.*

Dərs motivasiyanın yaradılması ilə başlanır. Şagirdlərin şəxsi təəssüratına əsaslanmaqla motivasiyanın yaradılması daha maraqlı olar. Köməyə ehtiyacı olan insanlar, ata-ana qayğısından məhrum uşaqlar barədə suallar yığcam müsahibəyə

imkan yaradır. Belə insanlara mərhəmət və qayğı göstərilməsinin vacib olması barədə fikirlər səsləndirilir. Tədrisən tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: Ehtiyacı olanlara hansı səbəbdən kömək göstərilməyə bilər?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir. Dərslərdəki tövsiyələr şagirdlərin fəaliyyətlərinə istiqamət verir.

Müəllim üçün məlumat. *Sinifdəki şagirdlərin sayından asılı olaraq qruplar az və ya çox ola bilər. Sualların sayında dəyişiklik etməklə bunu tənzimləmək mümkündür.*

Tədqiqatın aparılması mərhələsində hər bir şagirdin fəaliyyətini diqqətlə müşahidə edən müəllim qrupların səmərəli işləməsi üçün əlverişli şəraitin yaranmasını təmin edir. Qruplar bir-birinə mane olmadan işləyir, qrup daxili geniş fikir mübadiləsi həyata keçirilir. Dərsin **məlumat mübadiləsi, məlumatın müzakirəsi** mərhələləri qovuşmuş şəkildə reallaşır. Hər bir sual üzrə təqdimat dinlənilərkən ona münasibət bildirilir, fərqli mövqelər açıqlanır, müzakirə aparılır.

Məzmun və təhlillə bağlı araşdırma bir tədqiqat sualı əsasında aparıldığından **ümumiləşdirmə, nəticə** dərsin sonunda həyata keçirilir.

Tapşırığın **təhlillə** bağlı suallarına da kiçik qruplarda cavab hazırlanır. Qrupların sayının az olması vaxta qənaət etməyə imkan verir.

Müəllim tapşırığa cavab hazırlayan kiçik qrupların işini diqqətlə müşahidə edir. Tapşırığın birinci bəndi şagirdlər üçün həm maraqlı, həm də yenidir. Məhz buna görə də şagirdlərin təhlil xarakterli suallara necə münasibət bəslədiklərini işin gedişində aşkara çıxaran müəllim, zərurət yarananda, onlara istiqamət verir.

Məlumat mübadiləsi, müzakirə şagirdlərin maksimum fəallığı ilə həyata keçirilir. İşçi qrupunun yaradılması, bu mərhələlərdə idarəolunmaya cəlb edilməsi şagirdlərdə müstəqilliyin inkişafı və dərsin maraqlı keçməsi üçün əhəmiyyətlidir.

Ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılması da şagirdlərin fəallığı, mövqelərini sərbəst ifadə etmələri şəraitində həyata keçirilir. Çıxarılmış nəticələr fərziyyələrlə müqayisə edilir, tədqiqat sualına gətirilən aydınlıq xüsusi olaraq nəzərə carpdırılır.

Sinifdən xaric oxu dərsi
Uşaq həyatı, uşaq taleyi bədii ədəbiyyatda – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Digər qəhrəmanlarla müqayisə etməklə obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Hekayədə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.

Sinifdən xaric oxu dərsi şagirdlərin “Uşaq aləmi, uşaq taleyi” bölməsi üzrə müstəqil oxuduqları əsərlər – A.Şaiqin “Murad” və İ.Əfəndiyevin “İz ilə” hekayəsi üzrə keçilir. Dərsə əvvəlcədən hazırlıq işləri aparılır. Bu dərsdə bölmə üzrə qazanılmış bilik və bacarıqların müstəqil oxunmuş əsərlərlə bağlı tətbiqi, dərinləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Sinifdən xaric oxu dərsinə qədər şagirdlərin “Uşaq aləmi, uşaq taleyi” bölməsi üzrə tövsiyə olunan əsərləri müstəqil oxuması, tapşırıqları yerinə yetirməsi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərsə hazırlıq dövründə şagirdlər A.Şaiq və İ.Əfəndiyev haqqında yığcam təqdimat hazırlayır, fənn kabinetində hər iki sənətkarın portreti, həyat yolu və ibrətamiz fikirlərini əks etdirən güşə təşkil edirlər.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərsin əvvəlində hər iki sənətkarla bağlı təşkil edilmiş güşəyə baxış keçirilir. Şagirdlərin təqdimatları dinlənir.

Təqdimatlar üzrə təəssüratların mübadiləsi tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Müstəqil oxuduğunuz bədii əsərlərdə uşaq obrazları hansı cəhətləri ilə diqqəti cəlb edir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Kiçik qruplar iş vərəqlərindəki sual və tapşırıqlara cavab hazırlayırlar.

I qrup	– A.Şaiqin “Murad” hekayəsində Murad obrazı hansı cəhətləri ilə diqqəti cəlb edir? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın. – Hekayədəki Bilqeyis obrazını səciyyələndirən cəhətləri müəyyənləşdirin. Əsərdən nümunələr göstərin. – Muradla Bilqeyisi müqayisəli səciyyələndirin. Müqayisə cədvəlindən istifadə edin.
II qrup	– İ.Əfəndiyevin “İz ilə” hekayəsindəki əsas ideya nədən ibarətdir? – Hekayədəki Cəfər və Nadir obrazlarını müqayisə edin. Müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diaqramından istifadə edin. – Hekayədən çıxan nəticəni hansı atalar sözləri ilə ifadə etmək olar? <i>Dostla dağı tez aşmaq olar.</i> <i>Dostu dar gündə sınayarlar.</i> <i>Dost dostu tən gərək, tən olmasa gen gərək.</i> <i>Dost sirrini dostu deyər.</i> <i>Doğruluq dost qalasındır.</i>

III qrup	– A.Şaiqin “Murad” hekayəsinin qəhrəmanı Muradı İ.Əfəndiyevin “İz ilə” hekayəsinin qəhrəmanı Cəfər obrazı ilə müqayisə edin. Müqayisə cədvəlindən istifadə edin. – Hekayədə işlənmiş bədii təsvir vasitələrini və onların rolunu aydınlaşdırın. – “Murad” hekayəsinin ideyasını, orada qaldırılan başlıca problemi aydınlaşdırın.
IV qrup	– “İz ilə” hekayəsində Nadir obrazının davranış və əməllərindəki mühüm cəhətləri müəyyənləşdirin. Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın. – Cəfər obrazı sizə “Nurəddin” hekayəsinin hansı qəhrəmanını xatırlatdı? Nə üçün? Müqayisə cədvəlindən istifadə edin. – “İz ilə” hekayəsində başlıca fikir nədir? Fikrinizi əsaslandırın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirə mərhələsində təqdimatlar əsasında məlumat mübadiləsi və müzakirə aparılır.

Təqdimatların fəal dinlənilməsi təmin olunur. Qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olur, sual vermək imkanından yararlanırlar.

Nəticənin çıxarılması, ümumiləşdirmənin aparılması mərhələsində müəllimin istiqamətləndirici suallardan istifadə etməsi faydalıdır. Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisəsinə xüsusi diqqət yetirilir.

Sinifdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

Müəllim uşaqlara həsr olunmuş əsərləri müstəqil oxumağı şagirdlərə tapşırır.

DÖRDÜNCÜ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə V.Hüqonun “Qavroş” əsəri üzrə aparıla bilər.

Viktor Hüqo

Qavroş

(“Səfillər” əsərindən parça)

Soyuq aprel axşamlarından birində Qavroş adamlarla dolu bir küçədə, böyük bir dəllək dükanı qarşısında soyuqdan büzüşərək dayanmışdı. Onun boynunda haradansa əldə etdiyi bir şal yaylıq var idi. Qavroş özündən balaca iki uşağın dəllək dükanına girdiyini gördü. Bunlardan birinin yeddi, o birinin isə beş yaşı olardı. Onların geyimləri çox köhnə idi, nə istədiklərini ayırd etmək olmurdu. İkisi də birdən danışdı. Kiçik hey ağlayırdı, böyüyünün isə soyuqdan dişləri bir-birinə dəyib şaqqıldaırdı. Dəllək acıqlı-acıqlı onlara tərəf çevrildi, sözlərinə qulaq asmayaraq, uşaqları itələyib küçəyə saldı və dallarınca dedi:

– Boş-boş veyllənib, içərini də soyudurlar!

Uşaqlar ağlaya-ağlaya yollarına davam etdilər. Bu vaxt göyün üzünü qara buludlar örtüdü və yağış səpələməyə başladı. Qavroş özünü onlara yetirib soruşdu:

– Ay uşaqlar, niyə ağlayırsınız?

– Gecə yatmağa yerimiz yoxdur, – deyə böyük uşaq cavab verdi.

Qavroş dedi:

– Eh, elə bu? Heç adam da belə boş şey üçün ağlar? Ay sizi, səfehler!

Qavroş onların qayğısına qalan bir adam kimi mehribancasına əlavə etdi:

– Balaca cırtıdanlar, dalınca gəlin!

Uşaqlar ağlamaqlarını kəsib inamla Qavroşun arxasınca getdilər.

Gedə-gedə Qavroş dəllək dükanına baxdı: “Daşürəkli heyvan! Zəhər tuluğu!” – deyə mızıldandı və dəlləyi hədələdi.

Bir darvazanın yanından keçəndə soyuqdan titrəyən on üç-on dörd yaşlı dilənçi bir qız gördü.

– Yazıq tamam çılpəqdır. Al, götür! – deyə o, boynundakı yun yaylığı açıb.

Dilənçi qızın arıq çiynlərinə saldı.

Qız təəccüblə ona baxdı və dinməzcə hədiyyəni qəbul etdi. Qavroş isə soyuqdan daha çox büzüşdü. Elə bu zaman yağış yenə də səpələməyə başladı.

– Bu nədir, yenə də yağış yağır, – deyə Qavroş dilləndi.

O, dilənçi qızın yaylığa bərk-bərk büründüyünü görüb əlavə etdi:

– Heç olmasa ona isti olar. Lap elə bil kürk geyinib.

Uşaqlar xırda addımlarla yeyin-yeyin Qavroşun dalınca gedirdilər. Çörək dükanının yanından keçəndə Qavroş üzünü uşaqlara çevirib soruşdu:

– Uşaqlar, bu gün çörək yemisiniz?

– Səhərdən heç nə yeməmişik, – deyə böyük uşaq cavab verdi.

– Görünür, ata-ananız yoxdur, – deyə Qavroş soruşdu.

– Atamız da, anamız da var. Ancaq onların harada olduqlarını bilmirik.

– Demək, ata-ananızı itirmişsiniz? Bəs bilmirsiniz hara gediblər? Bu, yaxşı deyil, uşaqlar! Başsız qalmaq axmaqlıqdır. Nə isə, hər halda bir şey yemək lazımdır.

O artıq heç bir söz soruşmadı. Yurdsuzluq küçə uşağı üçün adi bir hal idi. Qavroş dayandı və səylə şalvarının ciblərini axtarmağa başladı. Nəhayət, sevinclə başını qaldırıb dedi:

– Uşaqlar, sakit olun, bu saat yaxşıca şam edəcəyik.

O, pulu cibindən çıxartdı və uşaqları itələyib, çörək dükanına saldı. Pulu dükançıya verib ağır-ağır dedi:

– Çörək ver, üç yerə böl! Axı biz üç nəfərik!

Dükançı uşaqlara nəzər salıb istədi ki, onlara qara çörək versin. Ancaq Qavroş acıqla dedi:

– Ağ çörəkdən, ən yaxşısından kəsin. Mən onları qonaq edirəm!

Dükançı gülümsədi və maraqla uşaqlara baxmağa başladı. Qavroş incimiş halda ona dedi:

– Niyə gözlərinizi bizə zilləmisiniz? Elə bilirsiniz balacayıq?

Elə ki çörək kəsildi, Qavroş uşaqlara dedi:

– Hə, indi yeyin!

Qavroş uşaqların böyüyünü ürəkləndirmək üçün çörəyin böyük parçasını ona verdi. Özünə isə ən kiçik parçanı götürdü. Hər üçü ac idi, qapının qabağında dayanıb acgözlüklə çörəyi yeyirdilər. Çörəkçi də acıqlı-acıqlı onlara baxırdı, çünki uşaqlar qapının qabağını kəsmişdilər. Qavroş dükançının narazılığını duyaraq dedi:

– Gəlin küçəyə çıxmaq!

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Mətnə cərcivəyə alınmış hissənin planını tərtib edin.

2. Əsərdə Qavroşun xasiyyətindəki hansı cəhətlər üzə çıxır?

A) Əməksevərlik B) Qəhrəmanlıq C) Vətənpərvərlik D) Qayğıkeşlik

3. Hansı cümlədə bədii sual işlənib?

A) Ay uşaqlar, niyə ağlayırsınız?

B) Bəs bilmirsiniz, hara gediblər?

C) Uşaqlar, bu gün çörək yemisiniz?

D) Eh, elə bu? Heç adam da belə boş şey üçün ağlar?

4. Şərti işarələrdən istifadə etməklə cümlədə fasilələrin yerini, məntiqi vurğulu sözü göstərin.

– Uşaqlar, sakit olun, bu saat yaxşıca şam edəcəyik.

5. Mətnə hansı problem qoyulub?

A) Çörəyin əvəzsiz nemət olması

B) Qış fəslinin yaratdığı çətinliklər

C) Qavroşun dükançılara münasibəti

D) Yurdsuz uşaqlara münasibət

6. “Yurdsuzluq küçə uşağı üçün adi bir hal idi” cümləsində “yurdsuzluq” sözü hansı mənada işlənib?

A) Ev-eşiyi olmamaq B) Vətəndən ayrı düşmək

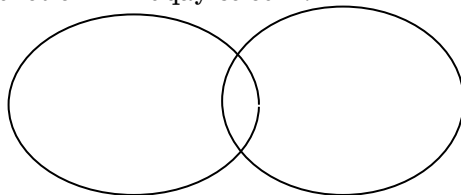
C) Evdən qaçmaq D) Yolu azmaq

7. Oxuduğunuz mətnə hansı fikri dələyə aid etmək olar?

A) Ağılıdır B) Xeyirxahdır C) Kobuddur D) Qayğıkeşdir.

8. Qavroşun uşaqlara münasibəti hansı cümlələrdə daha qabarıq ifadə olunub?

9. Qavroş və Bahar surətlərini müqayisə edin.

10. Hadisələrin davamını necə görmək istərdiniz? Bir neçə cümlə ilə yazın.

5.

TƏBİƏTƏ VURĞUNLUQ, TƏBİƏTƏ QAYĞI

Mövzu: M.Müşfiq. “Yağış yağarkən” – 2 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müsahibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Yeni mövzunun öyrənilməsinə maraq yaradılması, idraki fəallıq müxtəlif vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bu məqsədlə dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı suallardan da istifadə faydalıdır.

Şagirdlər müsahibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunur.

Tədqiqat sualı. Əsərdə yağışın yağmasının şairin qəlbində doğurduğu hansı hisslərdən, düşüncələrdən söz açılıb?

Fərziyyələr dinlənilir və ümumiləşdirilərək lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sinifdə şeirin oxusu ilə başlanır. Şeirin həcmcə böyük olmaması nəzərə alınaraq müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu məqsədəuyğundur. Müəllim qarşıya qoyduğu məqsəddən asılı olaraq, oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi və c. müəyyənləşdirir. Oxunun hansı formada reallaşdırılmasından asılı olmayaraq, dərslikdəki “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” başlıqlı tövsiyə-tapşırıq

diqqətli olmağın zəruriliyi şagirdlərə xatırladılır. Bu, oxu zamanı şagirdlərin daha diqqətli olmaları üçün vacibdir.

Şeirdə təbiətlə bağlı şagirdlərə tanış olan hiss, düşüncə və təsvirlərin aşkara çıxarılması, mətnkənarı suallara ilkin cavabların hazırlanması əsərdə təbiət hadisəsinin sənətkarda doğurduğu hiss və duyğuların qavranılmasına zəmin yaradır.

Məzmunun öyrənilməsi üzrə iş oxudan sonra tapşırıq əsasında davam etdirilir. Cütlər oxuda icra olunmuş işlərlə bağlı qənaətlərini bölüşürlər. Şeirlə bağlı təəssüratlarını qeyd edən, ayrı-ayrı misralarda ifadə olunmuş fikirləri izah edən şagirdlər ikihissəli gündəlik hazırlayırlar.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində qruplar tapşırığın yerinə yetirilməsi prosesində əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Kiçik qruplar bir-birinə məzmunu barədə aydın təsəvvür qazanmaq məqsədilə suallar da verirlər.

Tədqiqat prosesində toplanmış məlumatın mübadiləsi ümumi mənzərə barədə təsəvvür yaratmaqla bərabər, həm də müəyyən nöqsanların olduğunu aşkara çıxarır. Bunun aradan qaldırılması növbəti mərhələdə həyata keçirilir.

Məlumat müzakirəsi mərhələsində kiçik qrupların təqdimatları dinlənir. Müzakirə zamanı təqdimatlarla bağlı suallara verilən cavabların əsaslandırılması, fikirlərə ədalətli, dözümlü münasibət bəslənilməsinə diqqət yetirilir.

Şifahi təqdimatların hazırlanması fərdi olaraq yerinə yetirilir. Çıxışlara digər şagirdlərin münasibət bildirməsi təmin olunur.

Qazanılmış biliklərin tətbiqi məqsədilə dərslərdə tapşırığın icrasına vaxt ayrılır. Tapşırıq fərdi olaraq yerinə yetirilsə də, müzakirə bütün siniflə birgə aparılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

İstifadətmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətn-	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müva-	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl

məklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	dən nümunələr gətirməklə şərh edir.	fiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
------------------------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	--

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: M.Müşfiq. “Yağış yağarkən” – 2 saat
İkinci saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr gətirməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarına müraciət etməsi vacibdir.

Təhlilə həsr olunmuş dərsi müxtəlif variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Motivasiyanın yaradılması məqsədilə şagirdlərə belə bir sualla müraciət edilir: Təbiət hadisələrini əks etdirən əsərlərin maraqlı olmasını təmin edən cəhətlərə nəyi aid edirsiniz? Fərqli fikirlər, fərziyyələr dinlənilir, cavablar ümumiləşdirilərək lövhədə qeyd edilir.

Motivasiyanın yaradılması üçün başqa yol da tətbiq oluna bilər. Təbiətə həsr olunmuş mahnıdan bir parça səsləndirilir. İnternetdən (YouTube) M.Müşfiqin yaradıcılığı (təbiət şeirləri) ilə bağlı materiallar proyektor vasitəsilə (bu, mümkün deyilsə, planşet vasitəsilə) nümayiş etdirilir. Müəllimin istiqamətləndirici sualları əsasında şairin təbiət mövzusunda şeirlərinə marağın güclü olması fikri formalaşır. Bu, nəticə etibarilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Yazıldığı vaxtdan uzun illər keçsə də, “Yağış yağarkən” şeirinə oxucu marağının səbəbi, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər aparılır.

Tədqiqatın aparılması.

Şagirdlər kiçik qruplar şəklində dərslikdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətni ilə tanış olur, ondan mənbə kimi faydalanırlar.

“Araşdırın. Fikirleşin. Cavab verin” başlığı altında verilmiş tapşırıq üzərində işləyən qrupların fəaliyyətini müəllim müşahidə edir, yeri gəldikcə istiqamətləndirici suallar vasitəsilə onlara kömək edir.

“Yağış yağarkən” şeirinin şagirdlərin təbiət mövzusunda oxuduqları başqa bir əsərlə müqayisə edilməsi, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin əsərə gətirdiyi gözəlliyin, bədii təsir gücünün artırılmasında rolunun izah olunması, şeirlə mənaca səsleşən atalar sözlərinin seçilməsi əsərdəki ideyanın – başlıca fikrin müəyyənləşdirilməsində mühüm rol oynayır.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıq bütün siniflə birgə iş formasının tətbiqi ilə yerinə yetirilir. Müzakirədə daha çox şagirdin iştirakı təmin olunur.

Kiçik qruplara **məlumat mübadiləsi** və **müzakirə** zamanı öz mülahizələrini əsaslandırmağın vacibliyi xatırladılır. Müzakirəni fərqli formalarda təşkil etmək olar. Bütün hallarda şagirdlərin hamısının fəallığına səy göstərmək lazımdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Şərhetmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Şeirin ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirin ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bayram Həsənov. “İki bala”– 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən mü sahibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini məndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi, yığcam sorğu və s.) müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Yeni mövzunun öyrənilməsinə maraq yaratmaq, idraki fəallıq müxtəlif vasitələrdən istifadə ilə həyata keçirilə bilər. Bu məqsədlə dərslidəki “Yada salın” başlıqlı suallardan da istifadə faydalıdır.

Şagirdlər həmin sualların əsasında aparılan mü sahibə vasitəsilə tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə cəlb olunurlar.

Tədqiqat sualı. Öz balalarına münasibətdə heyvanlarda insanlara xas olan hansı xüsusiyyətlər var?

Fərziyyələr dinlənir və lövhədə qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılmasına hekayədən birinci və ikinci parçaların oxunması ilə başlanılır. Müəllim qarşısına qoyduğu məqsəddən, şagirdlərin maraq və bələdlik səviyyəsindən çıxış edərək oxunun növünü – fərdi səssiz oxu, səslili oxunun dinlənilməsi və s. müəyyənləşdirir. Dərslidəki “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” tapşırığının yerinə yetirilməsinin zəruriliyi şagirdlərə xatırladılır. Mətnkənarı sualların oxu zamanı diqqət mərkəzində saxlanılması, ilkin cavabların hazırlanması, məzmunun qavranılmasına əhəmiyyətli təsir göstərir.

Oxudan sonra məzmunun öyrənilməsi üzrə iş dərslidə təklif edilmiş tapşırıq əsasında davam etdirilir. Oxunmuş parçalardakı mühüm hadisələrin, başlıca fikirlərin müəyyənləşdirilməsi əsərin təhlilinin səmərəliliyinə nail olmaq baxımından əhəmiyyətlidir. Hadisələrin gedişində Murad obrazının hərəkətləri, ana ayının övladlarına münasibəti ilə bağlı şagirdlərin ilkin təəssüratının öyrənilməsi də təhlil üzrə dərslərdə bu obrazların səciyyəsi ilə bağlı əsaslandırılmış fikir söylənilməsi üçün zəmin yaradır.

Kiçik qruplarda birləşən şagirdlər oxuda, eləcə də sonuncu icra etdikləri işlərlə bağlı qənaətlərini bölüşürlər. Qrupların təqdimatı əsasında **məlumat mübadiləsi** və **müzakirə** aparılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirə mərhələsində təqdimatlarla bağlı suallara verilən cavabların əsaslandırılmasına, fikirlərə ədalətli, dözümlü münasibət bəslənilməsinə diqqət yetirilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadəetmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bayram Həsənov. “İki bala”– 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi parçanın planını tərtib edir, məzmununu yaradıcı nağıl edir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən mü sahibə və müzakirələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnə nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini hekayədən nümunələr göstər-məklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Tədqiqatın davamı üçün şagirdlərə evdə oxuduqları parçanı cütlük şəklində bir daha nəzərdən keçirmək, mətnkənarı sualların cavablarını müzakirə etmək tapşırılır. Məzmun üzrə mənimsənilmiş biliklərin dərinləşdirilməsi tapşırıqlar əsasında davam etdirilir.

Növbəti tapşırıq (“Ayının inadı, fəryadı və ölümü sizdə hansı təəssürat yaradı?” “Fikrinizi təsdiq edən nümunələr göstərin”) təhlil prosesində yazıçı niyyətinin başa düşülməsi məqsədini güdür. Şagirdlərin öz mülahizələrini əsaslandırmaq üçün əsərdən seçdikləri nümunələrin uğurlu olub-olmamasına diqqət yetirilir. Şifahi təqdimat hazırlanması, hadisələrin inkişaf mərhələlərinin ardıcılığının müəyyənləşdirilməsi, hekayədə təsvir edilən hadisəyə uyğun atalar sözlərinin seçilməsi ilə bağlı tapşırıqlar da məzmunun dərinə mənimsənilməsi, təhlilə hazırlıq işləri kimi əhəmiyyətlidir.

Sonra şagirdlər kiçik qruplarda birləşərək fikir mübadiləsi aparır, təqdimat hazırlayırlar.

Kiçik qrupların **məlumat mübadiləsi və müzakirə** təşkil olunur. Qazanılmış biliklər üzrə məlumatlar dinlənir, qruplar bir-birinin işinin nəticələri ilə tanış olur, müzakirə aparır, rəy bildirirlər. **Nəticə** və **ümumiləşdirmə** müəlimin yekunlaşdırıcı sualları əsasında aparıla bilər. Şagirdlər nəticələri fərziyyələrlə tutuşdurur, tədqiqat sualı ilə səsleşmələri aşkara çıxarırlar.

Dərslikdəki şifahi təqdimat və “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırıq fərdi olaraq yerinə yetirilir. Bütün hallarda sinifdə fəal dinləmə və müzakirə təmin olunmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsədəuyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Plan tərtib etmə, nağıletmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib etməkdə, yaradıcı nağıletmədə çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, planı müəllimin köməyi ilə tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Hekayədən bitkin hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletmədə bəzən çətinlik çəkir.	Hekayədən bitkin, səciyyəvi hissə seçir, plan tərtib edir, yaradıcı nağıletməni dəqiqliklə yerinə yetirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Hekayə ilə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Bayram Həsənov. “İki bala”– 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Təbiət mövzusunda yazılmış digər bir əsərlə müqayisə əsasında hekayənin janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Digər ədəbi qəhrəmanlarla müqayisə etməklə obrazı səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Hekayədə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını şərh edir, münasibət bildirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşada (essədə) ardıcılıq gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi seçmə yolla təqdimatların dinlənilməsi və müsahibə vasitəsilə aydınlaşdırıla bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarından istifadə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı sualların əsasında yığcam müsahibə aparılır.

Şagirdlərin müstəqil fikirləri tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsi ilə nəticələnir.

Tədqiqat sualı. Bu əsərdə yazıçının başlıca məqsədi nədir?

Tədqiqatın aparılması mərhələsində müəllim qeyd edir ki, tapşırıqların yerinə yetirilməsində mənbə kimi əhəmiyyətli olan “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətni ilə tanışlıq zəruridir.

Dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı tapşırığın sualları iş vərəqlərində kiçik qruplara təqdim olunur. Hər qrup bir sual üzərində işləyir. Onların işini müşahidə edən müəllim ehtiyac yaranan məqamlarda istiqamətləndirici suallarla onlara kömək edir.

Təhlillə bağlı tapşırıq əsərin məzmunu üzrə mənimsənilmiş biliklərdən istifadəni nəzərdə tutur.

Murad obrazının xarakterindəki mühüm cəhətlərin şəxələndirmədən istifadə ilə aydınlaşdırılması, şagirdlərin oxuduğu digər əsərin qəhrəmanı ilə müqayisə edilməsi, hekayənin təbiət mövzusunda başqa əsərlə oxşar və fərqli cəhətlərinin müəyyənləşdirilməsi, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hekayənin təsir gücünün artmasında rolunun izah edilməsi üzrə tapşırıqların icrası müəllif niyyəti barədə dolğun qənaət hasil edilməsinə xidmət edir.

İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra **məlumat mübadiləsi** və **müzakirəsi** təşkil edilir. Kiçik qrupların təqdimatları dinlənilir, müzakirə olunur. Müzakirə zamanı şagirdlərin suallar verməsi, öz fikirlərini əsaslandırması diqqət mərkəzində saxlanılır. Müzakirədə əsərin ideya-bədii xüsusiyyətləri, hekayədə öz əksini tapmış başlıca fikir barədə mülahizələrin əsaslandırılması diqqət mərkəzində saxlanılır.

Dərslərdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıq fərqli iş formalarının tətbiqi ilə yerinə yetirilə bilər. Bütün hallarda sinifdə fəal dinləmə və müzakirə təmin olunmalıdır.

Nəticə və ümumiləşdirmə mərhələsində müəllim istiqamətləndirici suallardan istifadə edə bilər:

- Murad nə üçün baş vermiş hadisəni unuda bilmir.
- Hekayədən heyvanların həyatı haqqında yeni nə öyrəndiniz?
- İnsanın həyatı ilə təbiət arasında nə bağlılıq var?

Şagirdlərdə belə bir qənaət möhkəmlənir ki, təbiətlə insan arasında qarşılıqlı əlaqə var. Yazıçı yalnız ana ayının və balalarının başına gələnləri təsvir etmir, baş verənlərə insanın münasibətini də əks etdirir. İnsanla təbiət bir-birini tamamlayır. Təbiət səxavətlidir, öz nemətlərini insana verməkdə xəsislik etmir. İnsan isə təbiətə daim qayğı göstərməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Müqayisəetmə, səciyyələndirmə

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Nümayişetdirmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	Hekayə ilə nağılı müəllimin və yoldaşlarının köməyi ilə janr baxımından müqayisə edir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından müqayisədə bəzən səhvlərə yol verir.	Hekayə ilə nağılı janr baxımından əhatəli müqayisə edir.
Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müəllimin köməyi ilə müqayisə etməklə səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla bəzi cəhətlərinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla mühüm cəhətlər üzrə müqayisə etməklə səciyyələndirir.
Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Hekayədə bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.

Hekayənin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Hekayənin mövzusunı, ideyasını və problemini əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Fərqli fikirlərə münasibətdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirməkdə çətinlik çəkir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə bəzən ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə əksər məqamlarda ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə münasibətdə ardıcıl olaraq ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.
Mühakimə xarakterli inşa (esse) yazmaqda çətinlik çəkir.	Mühakimə xarakterli inşanı (esseni) müəllimin köməyi ilə yazır.	Mühakimə xarakterli inşa (essedə) qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Mühakimə xarakterli inşa (essedə) ardıcılığını gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Əliağa Kürçaylı. “Qaranquş” – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirə və mübahisələrdə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi, fərqli yollarla (təqdimatların dinlənilməsi, müzakirəsi, müsahibə və s.) müəyyənləşdirilə bilər.

Motivasiya. Problemin qoyuluşu. Bu, fərqli variantlarda həyata keçirilə bilər. Variantlardan biri dərslərdəki “Yada salın” başlıqlı suallar üzrə müsahibənin aparılması ola bilər.

Müəllim üçün məlumat. *Motivasiya yaratmaq məqsədilə vətənimizin təbiətinin gözəlliklərinə həsr olunmuş, eləcə də, heyvanlar, quşlar haqqında mahnılar da (məsələn, “Qaranquş” mahnısı) səsləndirilə bilər.*

Şagirdlərlə aparılan yığcam müsahibə, rəy mübadiləsi tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı. Qaranquşa həsr etdiyi şeirdə müəllif diqqəti, sizcə, daha çox nəyə cəlb edir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Dərslərin “Əsəri oxuyarkən tövsiyələrə əməl etməyə çalışın” tövsiyə-tapşırıqı uyğun olaraq, şeirin oxusu həyata keçirilir. Bu, fərdi səssiz oxu, ayrı-ayrı şagirdlərin ucadan oxusunun dinlənilməsi və s. şəklində təşkil oluna bilər. Oxu zamanı mətnin qavranılması üçün mətnkənarı suallara ilkin cavabların hazırlanması faydalıdır. Oxu zamanı, həmçinin, digər tövsiyələrin (tanış olmayan sözlərin mənasının aydınlaşdırılması, bədii təsvir vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi) nəzərə alınması vacibdir

Oxunun səmərəliliyinə nail olmaq üçün aşağıdakı fikrin şagirdlərə çatdırılması faydalıdır: *Öyrənəcəyiniz şeir sizə tanış mövzuda yazılıb. Onda daha qabarıq ifadə olunmuş fikirləri oxuda aydınlaşdırmağa çalışın. Eləcə də şeirdə sizə yaxın olan hissələrin və fikirlərin üzərində düşünün. Bu yaxınlığın səbəbini müəyyənləşdirməyə çalışın.*

Mətn fərdi qaydada oxunduqdan sonra şagirdlər cütlük şəklində tapşırıq üzrə (mənası aydın olmayan sözlərin izahı, bədii təsvir vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi) fikir mübadiləsi aparırlar.

Məlum qaydalardan biri tətbiq edilməklə 5 kiçik qrup (hər qrup iki bənd üzərində işləməklə) yaradılır. Qruplar öz fikirlərini ikihissəli gündəlikdə qeyd edirlər. Kiçik qruplar üçün tapşırıqların bir variantı da aşağıdakı qaydada ola bilər.

I qrup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> Görürəm, yaz yağışı Yağır hiddətlə yenə. İldırımlar şaxıyır Göydə dəhşətlə yenə. Söykənib pəncərəyə Baxıram hər yana mən. Yenə yollar kəsilib, Nə gələn var, nə gedən. Tapşırıq 1. Oxuduğunuz parçada yaz yağışı necə təsvir olunub? 2. Bu misralarda sizə tanış olan hiss, fikir varmı? Varsa, izah edin.
---------------	--

	3. Hansı sözlər, ifadələr sizin üçün yeni və maraqlı oldu, onlardan hansılarını nitqinizdə işlətməyə çalışacaqsınız?
II grup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> Göydə karvan çəkərək Sıx buludlar dolanır. Hərə bir yer taparaq Sığınıb daldalanır. Belə leysanda fəqət Bir qaranquş görürəm. Yağış altında onu Qanad açmış görürəm. Tapşırıq 1. Bu parçada diqqətinizi daha çox çəkən nə oldu? Səbəbini izah edin. 2. Parçada sizə tanış olan fikir, hiss varmı? İzah edin. 3. Oxuduğunuz parçanın məzmununa uyğun şəkil çəkin. Nə üçün məhz bu vəziyyəti əks etdirdiyinizin səbəbini aydınlaşdırın.
III grup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> Bədənindən su damır, İslanıbdır o tamam, Düzü, heyran kəsilir Ona baxdıqca adam. Nə əsən güclü külək, Nə yağan güclü yağış O zərif quşcuğazı Bircə an saxlamamış. Tapşırıq 1. Bu parçada diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu? 2. Qaranquş haqqında deyilmiş fikirlərdən hansı, sizcə, daha təsirlidir? Səbəbini izah edin. 3. Parçadakı hansı fikir sizin üçün yeni və daha maraqlı oldu? Fikrinizi əsaslandırın.
IV grup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> Elə bil lap bu saat Gəlsə qış, yağsa da qar, O dayanmaz yenə də, Daha sürətlə uçar. Alaraq dimdiyinə Quşcuğaz yem aparır. Bax, bununçün havanı İldırımtək o yarıır.

	Tapşırıq 1. Bu parçada diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu? 2. Qaranquşun yağışlı havada uçmasına səbəb nədir? Bu parçada hansı təsvir vasitəsi işlənilib? Fikrinizi əsaslandırın.
V qrup	<i>Aşağıdakı parçanı diqqətlə oxuyun və tapşırığı yerinə yetirin.</i> İndi yəqin yolunu Gözləyir ağ balalar. Dözməyir qəlbi onun Körpələr ac qalalar. Baxıram, yaz yağışı Yağır hiddətlə yenə. O qaranquşa uçur Göydə sürətlə yenə... Tapşırıq 1. Bu parçada diqqətinizi daha çox cəlb edən nə oldu? 2. Buradakı hansı fikri daha təsirli sayırsınız? Səbəbini izah edin. 3. Qaranquşla bağlı hansı fikir daha qabarıq ifadə olunub?

Tapşırıqları icra edən qrupların işi diqqətlə müşahidə olunur, hər bir şagirdin ümumi işə töhfə verməsinə səy göstərilir. Bunun üçün qrupdaxili vəzifə bölgüsünə nəzarət edilməsi məqsəduyğundur. Müəllimin dəqiqləşdirici əlavə suallar vasitəsilə şagirdləri şeirin məzmununu dərinlən mənimsəməyə istiqamətləndirməsi faydalıdır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirəsi. Hər qrup tapşırığın icrasında əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Təqdimatların diqqətlə dinlənilməsi təmin edilir. Başlıca məqsəd hər qrupun işinin məğzi barədə təsəvvürün qazanılmasıdır. Birtərəfli mülahizələrin, yanlış nəticələrin aradan qaldırılması dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir. Qruplar bu mərhələdə bir-birinin tapşırığı, eləcə də cavabları ilə əhatəli tanış olmaq imkanı qazanırlar.

Müzakirənin diskussiya səciyyəli olmasına çalışmaq lazımdır. Bu, cavabların dəqiqləşdirilməsinə, əsaslandırılmış nəticənin çıxarılmasına səbəb olur. Müzakirənin səmərəliliyi müəllimin istiqamətləndirici suallardan istifadə etməsindən də asılıdır. Müəllim hələ dərsə hazırlaşarkən bu sualları tərtib etməli, iş vərəqində əks olunmuş tapşırığın tələbləri ilə uzlaşdırmalıdır. Müzakirənin uğurla aparılması qazanılmış biliklərin bir tam halında formalaşmasına, sistemə salınmasına imkan verir.

Şifahi təqdimat hazırlanması ilə bağlı tapşırığın icrası ilə bağlı fikir mübadiləsi və yığcam müzakirə aparılması diqqətdə saxlanılır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları

Aydınlaşdırma

Müəyyənləşdirmə

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə aydınlaşdırmaqda çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən müəllimin köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mətnə uyğun mənasını lüğətlərdən aydınlaşdırmaqda bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən istifadə etməklə dəqiq aydınlaşdırır.
Şeirdə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini suallar verməklə müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirməkdə bəzən çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrini tam əhatə etməklə müəyyənləşdirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qisminədən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Əliağa Kürçaylı. “Qaranquş” – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müsahibədə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı fikirləri əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Təsvir xarakterli esse yazır.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilmə səviyyəsi, təqdimatların dinlənilməsi və rəy mübadiləsi əsasında müəyyənləşdirilə bilər.

Əvvəlki dərstdə əsərin məzmunu üzrə aparılmış iş dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” başlıqlı tapşırıq əsasında davam etdirilir. Tapşırıqdakı bütün bəndlərin fərdi olaraq yerinə yetirilməsi, nəticələrin bütün sinfin iştirakı ilə müzakirə edilməsi məqsəduygündür. Əsərin bir daha nəzərdən keçirilməsi, bəndlərdə ifadə olunmuş fikirləri və aralarındakı əlaqələri ardıcılıqla aydınlaşdırılması ilə bağlı tapşırıq şagirdləri şəirin məzmununun dərin-dən qavranılmasına istiqamətləndirir.

Şeirə başqa ad verilməsi və seçimin əsaslandırılması tapşırığı şagirdləri yaradıcı fəaliyyətə sövq edir. Eləcə də şəirin quruluşu, məzmunu ilə bağlı testin cavabının tapılması, əsərdəki fikirlərlə səsleşən atalar sözlərinin seçilməsi ilə bağlı tapşırığın icrası zamanı mövqeyin əsaslandırılması məqsəduygündür. Şeirdən bir bənd seçilməsi, oradakı həm qafiyə sözlərin müəyyənləşdirilməsi nəzəri biliklərin tətbiqi baxımından əhəmiyyətlidir.

Quilər, heyvanlar, təbiətlə bağlı hadisənin yazılı təsviri, baharın gəlişi ilə bağlı yığcam esse yazılması tapşırığının icrasına və müzakirəsinə vaxt ayrılır.

Əsərin məzmunu üzrə qazanılmış bilikləri yekunlaşdırmağa sövq edən sual-lardan istifadə etməklə nəticə çıxarılması, ümumiləşdirmə aparılması fayda-lıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduygündür.

Qiymətləndirmə meyarları

Yeni sözlərdən istifadə etmə

Şərhetmə

Mühakiməyürütmə, təsviretmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.
Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməkdə, yazısında istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-dəqiqliklə həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadəni qeyri-ardıcılıqla həyata keçirir.	Əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirməyi, yazısında istifadəni ardıcıl həyata keçirir.

Təsvir xarakterli esse yazmaqda çətinlik çəkir.	Təsvir xarakterli essenə müəllimin köməyi ilə yazır.	Təsvir xarakterli essədə qeyri-dəqiqliyə yol verir, mövzunu qismən əhatə edir.	Təsvir xarakterli essədə ardıcılığı gözləməklə mövzunu dolğun əhatə edir.
---	--	--	---

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Əliağa Kürçaylı. “Qaranquş” – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıcının münasibətinə əsaslanmaqla obrazı səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirərin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müsahibədə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətnə nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (müzakirə, təqdimatların dinlənilməsi və s.) müəyyən edilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlərin təbiətlə bağlı xeyli əsərlə tanış olduqları, bu barədə digər fənlərdən də biliklərə yiyələndikləri xatırladılır. Dərslikdəki “Yada salın” başlıqlı sualların əsasında yığcam müsahibə aparılır. Nəticədə tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı. “Qaranquş” şeirində başlıca fikir nədən ibarətdir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər aparılır.

Müəllim üçün məlumat. *Təhlilə başlamazdan əvvəl müəyyən hazırlıq işlərinin aparılması faydalıdır. Təbiət mövzusunda lirik şeirlərin təhlili ilə əlaqədar qazanılmış bilik və bacarıqların yada salınması və tətbiqinə istiqamət verilməsi vacibdir. Şagirdlər artıq özlərinə məlum olan aşağıdakı qaydaları istiqamətləndirici suallar əsasında xatırladır və onlara əməl etməyin əhəmiyyətini qeyd edirlər:*

- şeirin onlarda yaratdığı təəssüratın, hiss və düşüncənin açıqlanması;
- şeirdəki obraz barədəki ilkin təəssüratın şərh edilməsi;

– əsərin bədii təsir gücünü artırان vasitələr (bədii təsvir vasitələri və s.) haqqında ilkin nəticənin çıxarılması.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sualının aydınlaşdırılması üzrə iş fərqli variantlarda həyata keçirilə bilər. Lakin bütün hallarda dərslərdəki “Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə edilməsi, eləcə də “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə mənəvi kimi müraciət olunması məqsəduyğundur.

Məlum qaydalardan biri tətbiq edilməklə şagirdlər kiçik qruplara bölünür. Hər qrupa iş vərəqləri təqdim olunur. İş vərəqlərində “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar (şeyrin oxucuya güclü təsir etməsinin səbəbi, əsərdə təsvir olunanların təbiət mövzusunda oxuduqları hansı əsəri xatırlatması, şairin işlətdiyi bədii təsvir vasitələrinin rolunun aydınlaşdırılması) əks olunur. Qrupun sayından asılı olaraq müəllim sualları birləşdirə bilər. Eləcə də suallarda müəyyən dəyişikliyin aparılması, onlara əlavələrin edilməsi və s. mümkündür. Qrupların işi diqqətlə müşahidə edilir. Ehtiyac yarandıqda istiqamətləndirici suallarla kömək göstərilir.

Məlumat mübadiləsi mərhələsində qruplar apardıqları tədqiqatın nəticələrini şərh edirlər. Çıxış edənlərə sualların verilməsi təmin olunur. Bu mərhələdə qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olur. Amma qazanılmış biliklərin sistemə salınması, formalaşdırılması dərslərin növbəti mərhələsində həyata keçirilir.

Müzakirə mərhələsinin səmərəli keçməsi üçün diskussiya şəraitinin yaradılması vacibdir. Hər bir şagird sual vermək, onu düşündürən məsələ barədə danışmaq imkanına malik olmalıdır. Müzakirəni istiqamətləndirmək üçün əvvəlcədən əlavə sualların da hazırlanması məqsəduyğundur.

“Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlığı altında verilmiş tapşırıqların (şeyrin təbiət mövzusunda əsərlə müqayisəsi, əsərdə təbiətlə bağlı fikirlərə münasibət bildirilməsi) cavabları təqdimatlar əsasında müzakirə edilir. Dərsdə əsərin təhlili üzrə aparılan işlər nəticə etibarilə oradakı başlıca fikrin-ideyanın müəyyənləşdirilməsi ilə yekunlaşdırılır.

Nəticə və ümumiləşdirmə. Müzakirə başa çatdıqdan sonra ümumiləşdirmənin aparılmasına, nəticənin çıxarılmasına ehtiyac duyulur. Şagirdlərin müstəqilliyinin səviyyəsi bu mərhələyə qədər görülmüş işlərin keyfiyyətindən asılı olur. Lakin müəllimin istiqamətləndirici fəaliyyətinə, bu və ya digər dərəcədə həmişə ehtiyac duyulur. Çıxarılmış nəticələrdə belə bir cəhət xüsusi vurğulanır ki, əsərdə ananın öz balasına münasibəti yüksək sənətkarlıqla, inandırıcı, təbii ifadə olunmuşdur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirməni müəyyənləşdirilmiş meyarlar əsasında aparmaq məqsəduyğundur.

Qiymətləndirmə meyarları:

Səciyyələndirmə

Aydınlaşdırma

Münasibətbildirmə

Yeni sözlərdən istifadəetmə

Şərhetmə

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Obrazı müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirməkdə çətinlik çəkir.	Obrazı müəllifin münasibətindəki bəzi cəhətlərə əsaslandırmaqla səciyyələndirir.	Obrazı müəllifin münasibətinə qismən əsaslanmaqla səciyyələndirir.	Obrazı müəllifin münasibətinə əsaslanmaqla səciyyələndirir.
Şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırmaqla çətinlik çəkir.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rolunu suallar verməklə, müəllimin, yoldaşlarının köməyi ilə aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rolunu əsasən aydınlaşdırır.	Şeirdə bədii təsvir vasitələrinin rolunu əhatəli aydınlaşdırır.
Şeirnin ideyasını şərh etməkdə, münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Şeirnin ideyasını müəllimin köməyi ilə şərh edir, münasibət bildirir.	Şeirnin ideyasını şərh edir, qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Şeirnin ideyası əhatəli şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
Yeni sözlərdən müzakirə və müsahibədə istifadə etməkdə çətinlik çəkir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərin bir qismindən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən əsasən istifadə edir.	Müzakirə və müsahibədə yeni sözlərdən məqamında, dolğun istifadə edir.
Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Şeirlə bağlı fikirlərini müəllimin köməyi ilə mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən bəzi məqamlarda müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.	Şeirlə bağlı fikirlərini mətndən ardıcıl olaraq müvafiq nümunələr gətirməklə şərh edir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Tətbiq və ümumiləşdirmə
Mövzu: İlyas Əfəndiyev. “Şəhərdən gələn ovçu” – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla obrazı səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, onda diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirələrdə, müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli münasibət bildirir.

Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin əsas məqsədi bölmə üzrə mövzuların tədrisi zamanı əldə edilən bilik və bacarıqların sistemləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsidir. Belə dərslər biliklərin dərinləşdirilməsində, bacarıqların inkişafında mühüm rol oynayır. Müəllim bu dərslərə qədər bölmə üzrə hansı mövzularda şagirdlərin çətinlik çəkdiklərini, nisbətən zəif reallaşdırılmış standartları müəyyənləşdirmiş olur. Məhz buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərsləri həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması istiqamətində qurulmalıdır.

Dərslərdə mühüm anlayışlar təkrar edilməli, standartların reallaşma səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə müxtəlif tapşırıqlar verilməlidir. Tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərinin bir məqsədi də kiçik summativ qiymətləndirməyə hazırlıqdır. Buna görə də tətbiq və ümumiləşdirmə dərslərində formativ qiymətləndirmə aparılır.

Dərsin gedişi

Şagirdlərin əsərin məzmunu ilə tanışlığı dərslərdə təmin edilmiş olur. Bu, dərsi fərqli variantlarda təşkil etməyə imkan verir. Dərslərdəki tapşırıqlar bütün şagirdlərin iştirakını və fəallığını təmin edən diskussiyanın tətbiqi üçün məqsədəuyğundur. Dərsi diskussiyanın tətbiqi ilə keçməyi planlaşdıran müəllim şagirdlərin diqqətini dərslərdəki suala cəlb edir: Əsər təbiət, onun nadir canlılarının qorunması barədə sizdə hansı düşüncə yaratdı?

Şagirdlərin öz fikirlərini sərbəst ifadə etmələrinə imkan yaradılır. Söylənmiş fikirlərə münasibət bildirilmir. Şagirdlər müəllimin təklifi ilə dərslərdə tapşırığın üzərində işləyirlər.

Mövzulardan yalnız biri seçilir və onun əsasında tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Mövzu və tədqiqat sualı üzərində düşünən şagirdlər müxtəlif mənbələrə, digər fənlərdən qazandıqları bilik və məlumatlara əsaslanmaqla fərdi olaraq qeydlər edir, dəqiqləşdirmələrə nail olurlar. Fikirləri üst-üstə düşən (eyni mövqedə olan) şagirdlər cütlük şəklində birləşərək dəlillərini bir-birinə əlavə edir, fikir müba-

diləsi apararaq qərar qəbul edirlər. Yalnız bundan sonra eyni, uyğun mövqedə olan cütlər kiçik qruplarda birləşərək dəlillərini bir daha dəqiqləşdirirlər. Qrupların mövqeyi (bu, təqdimatlar, qrup üzvlərini çıxışı şəklində ola bilər) dinlənir və bütün sinif müzakirəyə qoşulur. Sonda ümumiləşdirmə apararaq hansı fikrin daha əhatəli və doğru olması barədə qərar qəbul edilir.

Müzakirənin sonunda “Əsər təbiət, onun nadir canlılarının qorunması barədə sizdə hansı düşüncə yaratdı?” sualının üzərinə qayıdılır. Müəllimin aşağıdakı sualları həmin mərhələdəki müzakirənin səmərəli keçməsinə şərait yaradır:

- Şəhərdən gələn ovçu yerli ovçudan – Pirdən fərqlənirmi?
- Yazıçının şəhərli ovçuya münasibətini necə izah edərsiniz? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın.
- Hekayədə qaldırılmış problemin həlli yolu nədə görünür? Fikrinizi əsaslandırın.

Sinifdən xaric oxu dərsi: Təbiət bədii ədəbiyyatda – 1 saat

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.3. . Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərdə fikrin təsir gücünün artmasında bədii təsvir vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzunu, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Əsərin ideyasını, diqqətə çatdırılan başlıca problemi şərh edir, münasibət bildirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif nümunələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.
3.1.2. Bədii nümunələrdəki başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Başlıca problemi müəyyənləşdirir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.

Sinifdən xaric oxu dərsi şagirdlərin “Təbiətə vurğunluq, təbiətə qayğı” bölməsi üzrə müstəqil oxuduqları əsərlər üzrə (M.Arazın “Qaranquş” şeiri, Elçinin “İki qız və sərcə” hekayəsi) keçilir. Bu əsərlərin dərse qədər müstəqil oxunması təmin edilir.

Dərse hazırlıq dövründə kiçik qruplar M.Arazın “Qaranquş” şeiri, Elçinin “İki qız və sərcə” hekayəsinin məzmunu ilə bağlı təqdimat hazırlayır, fənn kabinetində kiçik təbiət guşəsi, təbiətə həsr olunmuş şəkillərdən ibarət stend təşkil edir.

Dərsin gedişi

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Dərsin əvvəlində fənn kabinetində təşkil olunmuş kiçik təbiət guşəsi, təbiətə həsr olunmuş şəkillərdən ibarət stend barədə rəy mübadiləsi aparılır, qrupların sinifdən xaric oxu üçün tövsiyə olunmuş əsərlərin məzmunu üzrə təqdimatları dinlənir.

Təqdimatlar üzrə rəy mübadiləsi və müzakirə nəticəsində tədqiqat sualı müəyyənləşdirilir.

Tədqiqat sualı. Təbiətə həsr olunmuş əsərlərdə daha çox hansı ideyalar və problemlər əks olunur?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və lövhədə qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Kiçik qruplar iş vərəqlərindəki tapşırıqlara cavab hazırlayırlar.

I qrup	– M.Arazın “Qaranquş” şeirində peşmanlıq hissini daha qabarıq əks etdirən söz və ifadələri müəyyənləşdirin. – Şeirdəki başlıca fikir nədir? – Elçinin “İki qız və sərçə” hekayəsinin qəhrəmanlarını – qızları səciyyələndirən başlıca cəhətləri müəyyənləşdirin. Fikrinizi əsaslandırın.
II qrup	– M.Arazın “Qaranquş” şeirində başlıca fikir nədən ibarətdir? – Şeirdə işlənmiş bədii ifadə vasitəsini müəyyənləşdirin, əsərin təsir gücünün artırılmasında rolunu aydınlaşdırın. – M.Arazın və Ə.Kürçaylının “Qaranquş” şeirlərinin oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirin. Müqayisə cədvəlindən, yaxud Venn diaqramından istifadə edin.
III qrup	– Elçinin “İki qız və sərçə” hekayəsində qoyulmuş başlıca problemi müəyyənləşdirin. Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın. – “İki qız və sərçə” hekayəsi ilə B.Həsənovun “İki bala” əsərini hansı cəhətlərə görə müqayisə etmək olar? Venn diaqramından istifadə edin. – M.Arazın “Qaranquş” şeiri ilə İ.Əfəndiyevin “Şəhərdən gələn ovçu” hekayəsini birləşdirən və fərqləndirən cəhətləri müəyyənləşdirin.
IV qrup	– Təbiət mövzusunda oxuduğunuz əsərləri birləşdirən başlıca cəhətlər hansılardır? – Yazıçı və şairlərin təbiətə həssas münasibət bəsləmələrinin səbəbini necə izah edərsiniz? – Təbiəti – quşları, heyvanları qorumaq üçün nələri vacib sayırsınız?

Məlumat mübadiləsi və müzakirə. İşin icrasına ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra təqdimatlar əsasında məlumat mübadiləsi və müzakirə aparılır.

Dərsin nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsində fərziyyələrə nəzər salınır, nəticələrlə müqayisəsinə diqqət yetirilir.

Dərsdə “Təbiəti qorumaq borcumuzdur” mövzusunda yığcam mühakimə xarakterli inşa və ya essenin yazılmasına vaxt ayrılır. Ayrılmış vaxt başa çatdıqdan sonra bir neçə şagirdin təqdimatı dinlənilir və rəy mübadiləsi aparılır.

Sınıfdən xaric oxu dərslərində formativ qiymətləndirmə təlim nəticələrinə müvafiq meyarlar əsasında aparılır.

Müəllim şagirdlərə layihə üzrə təqdimatlara son hazırlıqla bağlı tapşırıqlar verir.

BEŞİNCİ BÖLMƏ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə H.Arifin “Yaşıl işıq” şeiri üzrə aparıla bilər.

Hüseyn Arif Yaşıl işıq

Təbiət vurğunu, torpaq oğluyam
İlk dəfə əlimi ağaclar sıxıb.
Dağlarda meşəyə düşən yanğının
Tüstüsü evimdə başımdan çıxıb.

Düzdə seyr etdikcə məğrur çınarı
Qartal balası-tək qanadlanmışam.
Yaşını kimsədən öyrənməsəm də,
Babam Koroğluya yaşıl sanmışam.

Hər dən bir sünbüldür, hər toxum bir tağ,
Hər şitil bir nemət, bir yaraşıqdır.
Baharda açılan hər yaşıl düymə,
Bir yaşıl şölədir, yaşıl işıqdır.

Bir ağac əksəydi hərə həyatda
Torpaq quraqlıqdan verməzdi xəbər,
Çoxdan Abşeronun boz yaxasını
İlmələr bəzərdi, yaşıl ilmələr.

Ağaclar əksəydik, nəhəng ağaclar
Doğma Abşeronun torpaqlarında;
Susub çəkilərdi qınına xəzri,
Kəsərdi hay-küyü gilavarın da.

Torpağın sinəsi cadarlamazdı,
Torpaq müqəddəsdir, torpaq əzizdir.
Axı “Ana torpaq!” demişik ona.
Ananı qorumaq vəzifəmizdir.

Kəklilər ötürkən daşda, qayada
Xoşdur ötənləri gətirmək yada.
Bir ipək çəməndə, bir göy talada
Sakitcə dincəlib gələndən soruş.

Bir yaşıl ümmandır açıb qoynunu
Görünməz sahili, bilinməz sonu.
Bir deyil, beş deyil onun vurğunu,
Demirəm meşəni tək məndən soruş.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ ÜÇÜN TÖVSIYƏ OLUNAN SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Bənddə hansı bədii ifadə vasitəsi işlənilib?

Təbiət vurğunu, torpaq oğluyam
İlk dəfə əlimi ağaclar sıxıb.
Dağlarda meşəyə düşən yangının
Tüstüsü evimdə başımdan çıxıb.

A) Epitet B) Bənzətmə C) Mübaliğə D) Bədii sual

2. Bənddə hansı bədii ifadə vasitəsi işlənilib?

Baharda açılan hər yaşıl düymə,
Bir yaşıl şölədir, yaşıl işıqdır.

A) Epitet B) Mübaliğə C) Təkrir D) Litota

3. Şeir mövzu, məzmun baxımından hansı əsəri xatırladır?

1. S.Vurğunun “Azərbaycan” şeiri
2. İ.Əfəndiyevin “Şəhərdən gələn ovçu” hekayəsi
3. “Xəzinəqaya əfsanəsi”
4. H.Ziyanın “Höcətləşən barmaqlar” təmsili

4. Misalların ifadəli oxusunda səsdə hansı çalar duyulmalıdır?

Dağlarda meşəyə düşən yangının
Tüstüsü evimdə başımdan çıxıb.

A) Laqeyd, soyuqqanlı B) Kədər, təəssüf C) Sevinc, fərəh D) Heyrət, qəzəb

5. Şerti işarələrdən istifadə etməklə bənddə fasilələrin yerini, məntiqi vurğulu sözləri göstərin.

Bir yaşıl ümmandır açıb qoynunu
Görünməz sahili, bilinməz sonu.
Bir deyil, beş deyil onun vurğunu,
Demirəm meşəni tək məndən soruş.

6. Əsərdə şeirə xas olan hansı xüsusiyyətlər vardır?

7. “Tala” sözünün mənası hansı variantda düzgün verilib?

- A) Meşədə ağacsız yer
B) Meşədə ağac çox olan yer

- C) Yaylaqda bulaq olan yer
- D) Dağın zirvəsi

8. Şeirin əsas ideyası hansı misralarda əksini tapıb?

- A) Hər dən bir sünbüldür, hər toxum bir tağ,
Hər şitil bir nemət, bir yaraşıqdır.
- B) Düzdə seyr etdikcə məğrur çinarı
Qartal balası tək qanadlanmışam.
- C) Çoxdan Abşeronun boz yaxasını
İlmələr bəzərdi, yaşıl ilmələr.
- D) Axı “Ana torpaq!” demişik ona.
Ananı qorumaq vəzifəmizdir.

9. Əsərdə qaldırılan başlıca problem nədir?

10. Əsər sizdə hansı hiss və düşüncə yaratdı? Kişik esse yazın.

LAYİHƏLƏR ÜZRƏ İŞ

I yarımil

Layihə – 1

Mövzu: “Yaşayan əfsanələr” (tamaşa-viktorina)

Tapşırıqlar:

1. Kiçik parçaların dinlənilməsi əsasında əfsanənin adının, ondakı mühüm əhvalatların xatırlanması.
2. Surətlərin adının çəkilməsi ilə əfsanənin adının və qısa məzmununun xatırladılması.
3. Adı çəkilən əfsanə qəhrəmanlarının digər əfsanə qəhrəmanları ilə müqayisəsi.
4. Səciyyəvi epizodların səhnələşdirilməsi.
5. Aparıcıların sayının müəyyənləşdirilməsi və çıxış üçün mətnlər hazırlanması.
6. Tamaşa-viktorina proqramının hazırlanması.

Layihə – 2

Mövzu: “Vətən öz qəhrəmanlarını unutmur”
(Şəhid qəhrəmanlara həsr olunmuş ədəbi-bədii gecə)

Tapşırıqlar:

1. Bədii əsərlərin (şeir və nəsr əsərlərindən parçaların) seçilməsi
2. Məruzəçilərin müəyyənləşdirilməsi
3. İfadəli oxu bacarığına malik iştirakçıların seçilməsi
4. Bədii nümunələrdən parçaların səhnələşdirilməsi, müvafiq musiqi əsərlərinin müəyyənləşdirilməsi
5. Aparıcıların seçilməsi, proqramın hazırlanması

II yarım il

Layihə – 1

Mövzu: “İpə-sapa düzülməmiş incilər”

(Mənəvi dəyərlərə, hikmətli sözlərə həsr olunmuş müsabiqə)

Tapşırıqlar:

1. “Dini-mənəvi dəyərlərimiz” mövzusunda ədəbi-bədii kompozisiya hazırlanması, müzakirəsi
2. “Atalar sözü –ağlın gözü” mövzusunda ədəbi viktorina
3. Görkəmli şəxsiyyətlərin elm, bilik haqqında aforizmlərinin təqdimatı
4. “Nizaminin hikmət və nəsihətləri” mövzusunda səhnələşdirmə
5. Aparıcıların seçilməsi, qruplar arasında iş bölgüsü, planlaşdırma

Layihə – 2.

Mövzu: “Uşaqlar həyatın çiçəkləridir” mövzusunda sərgi

Tapşırıqlar:

1. Uşaq mövzusunda əsərlərdən nümunələr seçilməsi.
2. Uşaq mövzusunda şəkillərin toplanılması.
3. Uşaqlara həsr olunmuş musiqi əsərlərindən nümunələr seçilməsi.
4. Şagirdlərin hazırladığı video-süjetlərin, slaydların seçilməsi.
5. Aparıcıların (sərgi bələdçilərinin) seçilməsi.
6. Sərginin təqdimatının planının tərtibi.

Layihə – 3

Mövzu: “Təbiət anadır- qoruyaq onu” mövzusunda təqdimatlar

Tapşırıqlar:

1. “Ekologiya nədir?” mövzusunda elektron təqdimat hazırlanması, müzakirəsi
2. “Azərbaycanın təbiəti” mövzusunda video- süjetə baxış, rəy mübadiləsi
3. “Təbiətə ziyan vuranlar” mövzusunda karikatura müsabiqəsi, təkliflər
4. “Təbiətin qorunması haqqında görkəmli şəxsiyyətlərin fikirləri” mövzusunda təqdimat
5. Aparıcıların seçilməsi, qruplar arasında iş bölgüsü, planlaşdırma

GÜNDƏLİK PLANLAŞDIRMAYA AİD NÜMUNƏLƏR

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini nağıldan nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş

Metod və priyomlar: əqli hücum, müsahibə, təqdimat

Təchizat: dərslik, nağılın məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi müxtəlif yollarla (təqdimatların dinlənilməsi, müzakirənin təşkili, müsahibə və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu, fərqli variantlarda təşkil oluna bilər. Onlardan biri dərslikdəki suallar əsasında işin təşkilidir.

Bu suallar üzrə fikir mübadiləsinin aparılması şagirdlərdə mövzuya maraq oyanmasına, tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsində fəallıq göstərmələrinə səbəb olur.

Tədqiqat sualı: Qarşısına qoyduğu məqsədə çatmaq üçün insandan daha çox nə tələb olunur?

Fərqli fikirlər – fərziyyələr dinlənilir və qeyd edilir.

Müəllim əlavə edir ki, fərziyyələri yoxlamaq, hansının doğru olduğunu aşkara çıxarmaq üçün “Dərzi şagirdi Əhməd” nağılının ətraflı öyrənilməsi, araşdırılması məqsəduyğundur.

Tədqiqatın aparılması. İlk növbədə nağılın oxunması, məzmunu barədə mükəmməl təsəvvürün qazanılması vacibdir. Şagirdlər fərdi səssiz oxumaqla əsərin ilk dörd parçasının məzmunu ilə tanış olurlar. Oxuya başlamazdan əvvəl dərslikdəki tapşırığın (“Oxuda aydınlaşdırın”) yerinə yetirilməsinin vacib olduğu xatırladılır.

Müəllimin təklifi ilə cütlük şəklində (hər şagird parta yoldaşı ilə də işləyə bilər) mətnlə bağlı suallara cavab hazırlayırlar. Həmin suallara uyğun olaraq dördüncü parçaya aid suallar tərtib edirlər. Sualların düşündürücü olmasına, yalnız məzmunu xatırlatmamasına diqqət yetirilir. Məlum üsullardan biri tətbiq edilməklə kiçik qruplar yaradılır və bütün sualların cavabı qrup daxilində aparılan fikir mübadiləsi əsasında dəqiqləşdirilir. Çıxarılmış nəticə-

lər barədə qrupların təqdimatları dinlənilir və bütün sinif müzakirəyə qoşulur. Tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı səviyyədə aydınlaşdırıldığı aşkara çıxarılır.

Müəllim üçün məlumat. *Oxu müxtəlif forma və növlərin (fərdi səssiz oxu, səslə oxunun dinlənilməsi, fasilələrlə oxu, proqnozlaşdırılmış oxu və s.) tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər. Müəllim sinifdə oxunacaq hissəni (nağlin həcmi onun bir dərs saatında oxunmasına imkan vermir) əvvəlcədən müəyyənləşdirməlidir. Tətbiq olunan oxu növünün tələbləri nəzərə alınaraq hazırlıq işi aparılmalıdır. Məsələn, fasilələrlə oxunu tətbiq etməyi planlaşdıran müəllim fasilələrin ediləcəyi məqamları, fasilələrdə veriləcək sualları müəyyənləşdirməlidir.*

Bütün bunlarla yanaşı, nəsr əsərlərinin oxusu üzrə bacarıqların xatırladılması və tətbiqinə istiqamət verilməsi faydalıdır. Bu mərhələdə ayrı-ayrı təsvirlərə, mühüm ştrixlərə, obrazların davranış və əməllərinə, xarici görünüşlərinin təqdiminə diqqət yetirməyin vacib olduğunu şagirdlərin özlərinin xatırlatmalarına nail olunmalıdır.

Dərsdə şifahi nitqin inkişafı üzrə işin təşkili xüsusi diqqət tələb edir. Bu iş əsərin məzmununun daha dərinə qavranılmasına da əhəmiyyətli təsir göstərir. Şifahi təqdimatlar hazırlanarkən yeni öyrənilmiş sözlərdən, əsərdən seçilmiş nümunələrdən istifadə etməyin əhəmiyyəti və yolları yığcam şəkildə xatırladılmalıdır.

Arzu edən şagird başqa mövzuda təqdimat hazırlaya bilər. Bütün hallarda təqdimatlardan nümunələrin fəal dinlənilməsinin və müzakirə edilməsinin təşkili vacibdir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki "Evdə iş" başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Nağılda tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaligə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Nağılda bədii təsvir vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, müsahibədə istifadə edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, cütlik şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş

Metod və priyomlar: müsahibə, müzakirə, təqdimat

Təchizat: dərslik, əsərin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Nağılın ardını müstəqil (evdə) oxuyan şagirdlərin məzmunu hansı səviyyədə mənimsədiklərini (müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur) fərqli yollarla aşkara çıxarmaq olar. Bunu müsahibənin aparılması, təqdimatların dinlənilib müzakirə edilməsi və s. şəkildə həyata keçirmək mümkündür. Həmin prosesdə əsərdəki yeni sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığının aşkara çıxarılması, zəruri dəqiqləşdirmələrin aparılması diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Müstəqil oxunmuş parçalarda mühüm ştrixlərə, təsvirlərə və s. şagirdlərin necə, hansı həssaslıqla yanaşdıqları da ön plana çəkilməli, sonrakı mərhələlər üçün vacib olanların aydınlaşdırılması zəruridir.

Evdə oxunmuş parçalara aid sualların aydınlaşdırılması üzrə işə ayrılan vaxt elan olunur. Cütliklər suallara cavablar hazırlayırlar, sonra kiçik qruplarda birləşib fikir mübadiləsi aparırlar. Dəqiqləşdirilmiş cavablar kiçik qrupların təqdimatları əsasında müzakirə edilir.

Dərslikdəki **“Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin”** başlıqlı tapşırığın icrasına vaxt ayrılır və elan edilir.

Tapşırıq fərdi yerinə yetirilsə də, sonda dinləmələr əsasında sinif üzrə müzakirə aparılır. Bu, bütün şagirdlərin tapşırığa hansı səviyyədə cavab hazırladıqlarını müəyyənləşdirməyə şərait yaradır.

Nağılın məzmununun bütövlükdə mənimsənilməsi nəticənin çıxarılmasına imkan verir. Həmin mərhələdə şagirdlərin yüksək fəallıq göstərmələri üçün istiqamətləndirici suallardan istifadə etmək faydalıdır. Sonda nəticələr şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Dərzi şagirdi Əhməd (nağıl) – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılı janr baxımından hekayə ilə müqayisə edir.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Baş qəhrəmanı digər obrazlarla müqayisə etməklə səciyyələndirir.
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunı, ideyasını və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Nağılın mövzusunı, ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
1.1.2. Heca vəznli şeirləri, süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) ideya-məzmununa uyğun ifadəli oxuyur.	Nağılın ideya məzmununu ifadəli oxu ilə çatdırır.
3.1.3. 1,5-2 səhifə həcmində mühakimə və təsvir xarakterli mətnlər (inşa, esse) yazır.	Mühakimə xarakterli inşa, təsvir xarakterli esse yazır.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş

Metod və priyomlar: müsahibə, müzakirə, təqdimat, problemin həlli

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri

Dərsin gedişi

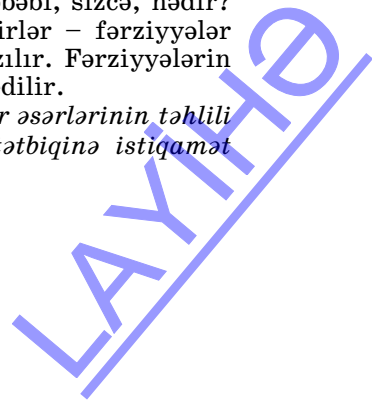
Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Müəllim aşağıdakı sual üzərində düşünməyi təklif edir: Dərzi şagirdi Əhmədin öz arzusuna çatması təsadüfidirmi?

Sualla bağlı müsahibə davam etdirilir, şagirdlər tədricən tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə yönəldilir.

Tədqiqat sualı: Əhmədin öz arzusuna çatmasının əsil səbəbi, sizcə, nədir? Sualla əlaqədar mövqelərini açıqlayan şagirdlər fərqli fikirlər – fərziyyələr söyləyirlər. Fərziyyələr təkrara yol verilmədən lövhədə yazılır. Fərziyyələrin yoxlanılması üçün tədqiqatın aparılmasının zəruriliyi qeyd edilir.

Müəllim üçün məlumat. *Hələ tədqiqat başlanmamış nəsr əsərlərinin təhlili üzrə qazanılmış bilik və bacarıqların xatırladılması və tətbiqinə istiqamət verilməsi məqsədəuyğundur.*

- obrazların xarakterindəki başlıca cəhətlərin aşkara çıxarılması və münasibət bildirilməsi;
 - obrazların davranış və əməllərindəki özünəməxsusluğun müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi;
 - obrazlara yazıçının münasibətinin aydınlaşdırılması, təhlildə nəzərə alınması;
 - əsərin mövzusunun, ideyasının, onda qaldırılmış başlıca problemin aydınlaşdırılması, münasibət bildirilməsi;
 - əsərin bədii təsir gücünü artıran vasitələrin təhlilə cəlb olunması;
- Şagird tədqiqatının hansı formada təşkilindən asılı olmayaraq, yuxarıda göstərilənlərlə bağlı qazanılmış bilik və bacarıqların tətbiqinə ciddi diqqət yetirilməlidir.

Tədqiqatın aparılması. Bu, fərqli texnologiyaların, müxtəlif iş formalarının tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər. Lakin bütün hallarda dərslərdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığına, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi vacibdir.

Tədqiqatın kiçik qruplarla aparılmasını planlaşdıran müəllim tapşırığı iş vərəqlərində əks etdirib, hər qrupa bir sual təqdim edir. Məqsəddən, sinfin səviyyəsindən, qrupun sayından, ayrılmış vaxtdan asılı olaraq müəllim tapşırığa yaradıcı yanaşa bilər. Bu zaman şagirdlərin təhlillə bağlı qazanmış olduqları bilik və bacarıqların səviyyəsi nəzərə alınmalıdır. Qruplarda vəzifə bölgüsünün aparılmasına diqqətlə yanaşılmalı, tapşırıqla əlaqədar yaranan suallara aydınlıq gətirilməlidir. Tədqiqatın aparılmasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərslərin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qruplar tapşırığın yerinə yetirilməsi prosesində əldə etdiyi nəticəni təqdim edir. Bu, hesabat səciyyəli olmur, qruplar həmin mərhələdə bir-birlərini işinin məzmununu barədə aydın təsəvvür qazanmaq məqsədilə suallar da verir.

Tədqiqat prosesində toplanmış məlumatın mübadiləsi ümumi mənzərə barədə təsəvvür yaratmaqla bərabər, həm də nöqsanların olduğunu aşkara çıxarır. Bunun aradan qaldırılması növbəti mərhələdə həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müəllim bu mərhələdə işi elə qurmalıdır ki, çatışmazlıqlar tədricən aradan qalxsın, qaranlıq qalmış məsələlərə aydınlıq gətirilsin. Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması faydalıdır. O, pərakəndə fikirlərin sistemə salınmasını, qrup işlərinin uzlaşmasını, faktların arasında əlaqələrin yaranmasını, bir sözlə, tədqiqat prosesində mənimsənilənlərin bir tam halına düşməsinə təşkil edərək tədqiqat sualına dolğun cavabın ərsəyə gəlməsini təmin etməlidir. Müəllim bu məqamda şagirdlərin diskussiya aparmalarını, öz mülahizələrini sərbəst söyləmələrini, özlərini müzakirənin bərabərhüquqlu iştirakçısı kimi hiss etmələrini təmin etməli, onların əvəzinə danışmamalıdır.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Müzakirə başa çatdıqdan sonra ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılması həyata keçirilir. Müəllim yığcam yekun sözü ilə şagirdləri son nəticələrə istiqamətləndirə bilər: Nağılda təsvir olunan hadisələrin əsasında qəhrəmanın yuxu görməsi və yuxunun yozulması durur. Dərzi şagirdi Əhməd öz ağılı, fərasəti ilə çətin sınaqlardan üzüağ çıxır. Nağılda Əhmədin fiziki gücündən, pəhləvanlarla döyüşdə qəhrəmanlığından deyil, tapmaca-sualların cavabını ağıllıq gücü ilə tapmasından bəhs olunur. Bu, təsadüfi deyildir. Tapmaca-suallara şah, vəzir, vəkil, varlı tacir övladları-

nın deyil, sadə bir adamın – dərzi şagirdinin doğru cavab verməsində bir məna vardır.

Nəticənin əsasında belə bir fikir dayanmalıdır ki, nağıl adı bir insanın, dərzi şagirdinin öz zəkası, fərasəti, hazırcavablığı sayəsində məqsədinə çatmasının mümkünliyinə xalqın inamını ifadə edir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

İfadəli oxu ilə bağlı aşağı siniflərdə qazanılmış bilik və bacarıqlar dərslikdəki **“İfadəli oxuya hazırlaşın”** mətninin başa düşülməsinə və tapşırığın asan yerinə yetirilməsinə imkan verir.

Bir neçə ifanın dinlənilib müzakirə edilməsi faydalıdır.

Dərslikdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıqlara şifahi cavabların verilməsi və onlara münasibət bildirilməsi vaxta qənaət baxımından məqsəduyğundur.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

*Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş*

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1 Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi.

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş.

Metod və priyomlar: müsahibə, əqli hücum, təqdimatlar, ikihissəli gündəlik.

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri, şeirin məzmununa uyğun şəkillər.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (yazılı cavabların müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına mübarizə etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Bu mərhələdəki işi fərqli variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri dərslikdəki suallardan istifadə ola bilər.

Həmin suallar əsasında aparılan müsahibə tədqiqat sualının formalaşması ilə tamamlanır.

Tədqiqat sualı: Vətənlə bağlı əsərlərdə daha çox hansı hiss və düşüncələr öz əksini tapır?

Fərziyyələr dinlənilir və qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Bədii oxu ustasının ifasında (müəllimin nümunəvi ifadəli oxusu ilə də əvəz oluna bilər) şeirin bir neçə bəndinin dinlənilməsi faydalıdır. Bu, sinifdə əsərin ideya-məzmununa uyğun ovqatın yaranmasına səbəb olur.

Şagirdlərin diqqəti dərslikdəki tapşırığa cəlb olunur:

Müəllim üçün məlumat. *Oxunun səmərəliliyinə nail olmaq üçün aşağıdakı fikrin şagirdlərə çatdırılması faydalıdır.*

Öyrəndiyiniz şeir sizə tanış mövzuda yazılıb. Onda daha qabarıq ifadə olunmuş fikri oxuda aydınlaşdırmağa çalışın. Eləcə də şeirdə sizə yaxın olan hisslərin və fikirlərin üzərində düşünün. Bu yaxınlığın səbəbini müəyyənləşdirməyə çalışın.

Şeirin ilk səkkiz bəndinin oxusu həyata keçirilir. Bu, fərdi səssiz oxu, ayrı-ayrı şagirdlərin ucadan oxusunun dinlənilməsi və s. şəkildə təşkil oluna bilər. Oxu tamamlandıqdan sonra tanış olmayan sözlərin, eləcə də bədii təsvir və ifadə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsinə vaxt ayrılır. Fərdi səssiz oxu tətbiq edilərsə, bu iş oxu prosesində də reallaşdırıla bilər. Bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı növdə (epitet, təşbeh, bədii sual və s.) olduğunu da şagirdlərin qeyd etmələri vacibdir.

Sonra şagirdlər dörd qrupda birləşib (hər qrup iki bənd üzərində işləməklə) fikirlərini ikihissəli gündəlikdə yazırlar.

Şagirdlərə bir daha xatırladılır ki, gündəliyin birinci sütununda ("Əsərdə diqqətimizi daha çox cəlb edənlər") müstəqil aydınlaşdırma bilmədikləri sualları, misrələrin, bəndlərin onlarda yaratdığı təəssürat və s. qeyd oluna bilər. Unudulmamalıdır ki, ikihissəli gündəliyin tətbiqi əsərin məzmununun əhəmiyyətli dərəcədə qavranılmasını təmin etməlidir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatları əsasında fikir mübadiləsi aparılır. Bütün qruplar bir-birlərini öz işlərinin məzmunu ilə tanış edir. Bu mərhələdə tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin hansı səviyyədə qavranıldığının üzərinə qayıtmaq faydalıdır.

Bu mərhələnin səmərəli keçməsi üçün qrupların bir-birlərinə suallar verməsinə nail olunmalıdır.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Məlumatların əlaqələndirilməsi, bir tam halına salınması diqqət mərkəzində saxlanılır. Müəllim əvvəlcədən hazırladığı suallardan istifadə etməklə müzakirənin səmərəli, diskussiya səciyyəli olmasını təmin etməlidir.

Bu mərhələdə əsərin (oxunmuş bəndlərin) məzmunu ilə bağlı bütün məsələlərə aydınlıq gətirilməlidir.

Əsərin məzmunu bütövlükdə mənimsənilmədiyindən dərsin “nəticə, ümumiləşdirmə” mərhələsinin tələbləri bütünlüklə həyata keçirilmir, görülmüş işlərə yekun vurulmaqla kifayətlənilir. Ardınca şifahi nitqin inkişafı üzrə nəzərdə tutulmuş işə ayrılan vaxt elan edilir, şagirdlərin diqqəti mövzulara cəlb olunmur.

Hər iki mövzu şeirin məzmunu ilə bağlı qazanılmış məlumatın zənginləşməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Bir neçə təqdimatın dinlənilib müzakirə edilməsi bu baxımdan faydalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Şeirdə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.5. Heca vəznli şeirlərdə, süjetli bədii nümunələrdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) müəyyənləşdirir.	Şeirdə bədii təsvir və ifadə vasitələrini müəyyənləşdirir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, müsahibədə istifadə edir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini məntədən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikrini şeirdən nümunələr göstərməklə şərh edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi.

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş, bütün siniflə birgə iş.

Metod və priyomlar: müsahibə, təqdimatlar, ikihissəli gündəlik.

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri, şeirin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Evdə oxunmuş bəndləri bir daha nəzərdən keçirən şagirdlər müəllimin təklifi ilə fikirlərini fərdi olaraq ikihissəli gündəlikdə yazırlar. Şagirdlərin kiçik qruplarda birləşib fikir mübadiləsi aparmalarını təşkil edən müəllim bunun üçün vaxt ayırır. Bunun ardınca qrupların təqdimatı əsasında müzakirə aparılır. Müzakirədə, həmçinin mənası tanış olmayan sözlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin necə qavranıldığı aşkara çıxarılır.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının yerinə yetirilməsinə vaxt ayrılır.

Tapşırıqların fərdi olaraq yerinə yetirilməsi məqsədəuyğundur. Bu, şagirdlərin hər birinin bilik və bacarığı barədə təsəvvürün qazanılması baxımından faydalıdır.

Tapşırıqların yerinə yetirilməsi prosesini diqqətlə izləyən müəllim şagirdlərin işinin məzmunu barədə təsəvvür əldə edir. Müəllimin bu prosesdə müşahidə etdiklərini qısaca yazması – qeydlər götürməsi faydalıdır.

Ayrı-ayrı şagirdlərin cavabının dinlənilməsində fikir mübadiləsinə, diskussiya səciyyəli müzakirənin keçirilməsinə şərait yaradılır. Çoxlu şagirdin dinlənilməsi yox, bir neçə cavabın əhatəli müzakirəsi daha faydalı olar.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: Səməd Vurğun. Azərbaycan – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.3. Bədii nümunələrdə təsvir və ifadə vasitələrinin (epitet, təşbeh, mübaliğə, bədii sual, təkrir, litota) rolunu aydınlaşdırır.	Əsərin təsir gücünün artmasında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolunu aydınlaşdırır.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasının və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Şeirin ideyasını şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.
3.1.1. Mövzu ilə bağlı əlavə mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirir, yazısında istifadə edir.	Müxtəlif mənbələrdən topladığı materialları əlaqələndirib istifadə edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi.

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş.

Metod və priyomlar: müsahibə, problemin həlli, təqdimatlar.

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların (inşa nümunələrinin) dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarına müraciət etməsi vacibdir.

Təhlilə həsr olunmuş dərsi müxtəlif variantlarda təşkil etmək mümkündür. Onlardan biri aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. “Azərbaycan” şeirinə yazılmış mahnıdan bir parça səsləndirilir. Şeir haqqında tanınmış alimlərin, yazıçıların fikirləri proyektor vasitəsilə (bu, mümkün deyilsə, yazılmış şəkildə) nümayiş etdirilir. Müəllimin istiqamətləndirici sualları əsasında şeirin geniş yayıldığı, ona marağın güclü olması fikri formalaşır. Bu, tədricən tədqiqat sualının müəyyənləşdirilməsinə imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: “Azərbaycan” şeirinin maraqla oxunmasına, sevilməsinə səbəb, sizcə, nədir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol verilmədən qeydlər aparılır.

Müəllim üçün məlumat. Təhlilə başlamazdan əvvəl müəyyən hazırlıq işlərinin aparılması faydalıdır. Başqa sözlə, lirik şeirlərin təhlili ilə əlaqədar qazanılmış bilik və bacarıqların yada salınması və tətbiqinə istiqamət verilməsi vacibdir. Şagirdlər artıq özlərinə məlum olan aşağıdakı qaydaları istiqamətləndirici sualların əsasında xatırlayır və onlara əməl etməyin əhəmiyyətini qeyd edirlər:

– yaratdığı təəssüratın, hiss və düşüncənin açıqlanması;

- müəllifin *şeyrdə diqqəti cəlb etmək istədiyi başlıca problemin müəyyənləşdirilməsi*;
- *əsrin bədii təsir gücünü artıran vasitələrin (bədii təsvir vasitələrinin və s.) rolunun aydınlaşdırılması.*

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sualının aydınlaşdırılması fərqli variantlarda (metodların, iş formalarının və növlərinin seçilməsi baxımından) həyata keçirilə bilər.

Bütün hallarda dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” başlıqlı tapşırıqdan istifadə, “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət edilməsi məqsədəuyğundur.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılmasını planlaşdıran müəllim “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı suallar əsasında iş vərəqləri hazırlayır.

Qarşıya qoyduğu məqsəddən, qrupun sayından və s. asılı olaraq müəllim suallara yaradıcı yanaşa bilər. Suallarda müəyyən dəyişikliyin aparılması, onlara əlavələrin edilməsi və s. mümkündür.

Tapşırığın icrasına ayrılan vaxtı elan edən müəllim dərslikdəki “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətnindən, eləcə də əlavə mənbələrdən istifadənin məqsədəuyğun olduğunu xatırladır.

Qrupların işini diqqətlə müşahidə edən müəllim, ehtiyac yarandığı məqamlarda, istiqamətləndirici suallarla kömək göstərir.

Tapşırığın birinci sualında “Azərbaycan” şeirinin digər bir əsərlə müqayisəsi tələb olunur. Müəllim Ə. Cavadın “Azərbaycan! Azərbaycan!” şeirinin, yaxud sinifdən xaric oxu materiallarından bir nümunənin seçilməsini təklif edə bilər.

VII sinif şagirdləri xalq şairi S. Vurğun haqqında məlumatlı olurlar. 3-cü sual (“Müəllif haqqındakı təsəvvürümə şeir nələr əlavə etdi? Fikrinizi nümunələrlə əsaslandırın) üzərində işləyən qrupa, aşağı siniflərdə öyrəndiklərini, müxtəlif mənbələrdən mənimsediklərini xatırlamaları üçün istiqamət vermək faydalı olar.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatları dinlənilir. Çıxış edənlərə sualların verilməsi təmin olunur. Bu mərhələdə qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olur. Əldə edilmiş məlumatların əlaqələndirilməsi, sistemə salınması dərsin növbəti mərhələsində həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün sərbəst diskussiya şəraitinin yaradılması vacibdir. Hər bir şagird sual vermək, onu düşündürən məsələ barədə danışmaq imkanına malik olmalıdır. Qruplara bir-birinin cavabına yerinə düşən əlavələr etmək üçün şərait yaradılmalıdır.

Müzakirənin səmərəli keçməsi üçün müəllimin əvvəlcədən suallar hazırlaması məqsədəuyğundur.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Bu mərhələdə şagirdlərin maksimum fəallığına, müstəqilliyinə çalışmaq lazımdır. Müəllim yığcam yekun sözündə şagirdləri “Azərbaycan” şeirinə xalqımızın marağı nəzərə alınaraq qrupların yaradılması, hər üç sahə (musiqi, rəssamlıq, kino) üzrə məlumatların toplanması işi həyata keçirilməlidir. Bu, müzakirənin səmərəli keçməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir

göstərir. Müzakirəni fərqli formalarda təşkil etmək olar. Bütün hallarda şagirdlərin hamısının fəallığına səy göstərmək lazımdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirilmə mövzu üzrə iş texnologiyalarının şərhində verilmişdir.

Evdə iş

İfadəli oxuya hazırlaşın.

Şeirin ilk üç bəndinin oxusuna hazırlıq.

– Əvvəlcə ifadəli vəzifəsini dinləyicilərə nə çatdıracağınızı aydınlaşdırın.

– Sonra hər bəndin oxusunda səsinizin aldığı çalarları dəftərinizdə (şeirin mətninin kənarında) yazın.

– Fasilələrin yerini, səsin ucılığı, sürətini və s. müəyyənləşdirib nümunədə olduğu kimi şərti işarələrlə göstərin.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat

Birinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə aydınlaşdırır.
1.1.3. Süjetli bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) hissələrə ayırır, plan tərtib edir, məzmununu müxtəlif formalarda nağıl edir.	Hekayədən seçdiyi hissənin məzmununu hazırladığı plan əsasında yığcam nağıl edir.
2.1.1. Öyrəndiyi yeni sözlərdən bədii nümunələrlə bağlı müzakirələrdə və müxtəlif ünsiyyət məqamlarında istifadə edir.	Yeni sözlərdən müzakirədə, nağıletmədə istifadə edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş

Metod və priyomlar: müsahibə, əqli hücum, təqdimatlar

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri, hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının yerinə yetirilməsi səviyyəsi fərqli yollarla (təqdimatların müzakirəsi və s.) müəyyənləşdirilə bilər. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraziət etməsi məqsədəuyğundur.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Sınıfın səviyyəsinə, şagirdlərin marağına uyğun olan variant seçməklə bu mərhələdəki işi təşkil etmək olar. Variantlardan biri dərslikdəki suallardan istifadə olunmasıdır.

Bu suallar üzrə aparılan müsahibə əsasında tədqiqat sualını müəyyənləşdirmək mümkündür.

Tədqiqat sualı. Yamanlığın – pisliyin qarşılığında yaxşılıq etməklə nəyə nail olmaq mümkündür?

Fərziyyələr dinlənilir və təkrara yol vermədən qeyd olunur.

Tədqiqatın aparılması. Hekayədən ilk beş parçanın sinifdə oxusunu təşkil etmək məqsədəuyğundur. Oxunu fərqli yollarla həyata keçirmək mümkündür. Vaxta qənaət baxımından fərdi səssiz oxunun üzərində dayanmaq olar. Bütün

hallarda dərslikdəki tapşırıqın yerinə yetirilməsinin zəruriliyi şagirdlərin diqqətinə çatdırılır.

Mətnin kənarındakı suallara cavabların hazırlanması cütlük şəklində yerinə yetirilir. Suallar əsərin məzmununun daha dərindən qavranılmasını, hadisələr, obrazlar barədə ilkin təəssüratın formalaşmasına imkan yaradır.

Suallardan bəziləri (məsələn, “Gülüstan” kitabı haqqında nə bilərsiniz?) əlavə mənbələrə (imkan varsa, internetə) müraciət etməyə istiqamətləndirir. Bu, əvvəlcədən nəzərə alınmalıdır.

Əsərdən sinifdə oxunması planlaşdırılan hissənin ikinci və beşinci parçalarına aid sualların tərtib edilməsi də cütlük şəklində həyata keçirilə bilər. Bu qəbildən sualların hazırlanması məzmunun mənimsənilməsi nəticəsində mümkündür. Belə tapşırıqlar məntiqi təfəkkürün inkişafına da əlverişli şərait yaradır.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra kiçik qruplar yaradılır və bütün suallarla bağlı fikir mübadiləsi aparılır. Bu, dərsin növbəti mərhələsində davam etdirilə bilər.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların təqdimatı əsasında aparılan məlumat mübadiləsi yalnız bir-birinin işinin məzmunu ilə tanışlıq səciyyəsi daşıyır. Sualların verilməsi əsasında cavabların dəqiqləşdirilməsi, əlavələrin edilməsi və s. həyata keçirilir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Cavabların müqayisə edilməsi, əlaqələndirilməsi, qruplaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılır. Bütün bunlar fikirlərə aydınlıq gətirməklə yanaşı, əsərin məzmununun öyrənilməsinə də dərinləşdirir.

Görülmüş işə yekun (əsərin məzmununun öyrənilməsi başa çatmadığına görə dərsin “nəticə, ümumiləşdirmə” mərhələsinin tələbləri tam halda ikinci dərşdə həyata keçirilir) vurulduqdan sonra şagirdlər müəllimin təklifi ilə dərşlikdəki tapşırıqın üzərində fərdi işləyirlər.

Seçilmiş formanın (yığcam nağıletmə) tələblərinə çıxış edənlərin necə əməl etdiklərinə bütün sinfin münasibət bildirməsi təmin olunur.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərşlikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırıqın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat
İkinci saat: Əsərin məzmunu üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.1.1. Heca vəznli şeirlərdə və süjetli bədii nümunələrdə (dastan, hekayə, mənzum hekayə) tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərdən, sorğu kitablarından istifadə etməklə aydınlaşdırır.	Hekayədə tanış olmayan sözlərin mənasını lüğətlərin köməyi ilə də aydınlaşdırır.
1.1.4. Bədii nümunələrin (dastan, hekayə, mənzum hekayə) janr xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.	Hekayə janrına məxsus xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müzakirələrdə ədalətlik və obyektivlik nümayiş etdirir.	Fərqli fikirlərə ədalətli, obyektiv münasibət nümayiş etdirir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, cütlük şəklində iş, kiçik qruplarda iş

Metod və priyomlar: əqli hücum, müsahibə, təqdimatlar

Təchizat: dərslik, hekayənin məzmununa uyğun şəkillər, iş vərəqləri, lüğətlər.

Dərsin gedişi

Hekayənin ardını müstəqil (evdə) oxusundan sonra məzmunun, eləcə də yeni sözlərin necə qavranıldığını yığcam müsahibə ilə aydınlaşdırmaq olar. Bu, vaxta qənaət baxımından (digər variantların seçilməsi də mümkündür) faydalıdır.

Müstəqil oxunmuş parçaları (6, 7, 8, 9) bir daha nəzərdən keçirən şagirdlərə mətnə aid suallara cütlük şəklində cavab hazırlamaq təklif olunur. Cavabları bir-birinə yaxın olan şagirdlər kiçik qruplarda birləşərək fikir mübadiləsi aparırlar. Bu, dərsin **tədqiqatın aparılması** mərhələsi kimi qiymətləndirilə bilər.

Sonra qrupların təqdimatı əsasında **məlumat mübadiləsi** və **məlumatın müzakirəsi** həyata keçirilir. Bunlar, əslində, çox vaxt qovuşmuş şəkildə baş verir. Qruplar bir-birinin işinin məzmunu ilə tanış olur, müqayisələr aparır, əlavələr edir, əlaqələrin yaradılmasına, qruplaşdırmaların aparılmasına diqqət yetirir.

Nəticə, ümumiləşdirmə mərhələsində bütün fikirlərin bir ideya şəklinə salınmasına səy göstərilir. Əldə olunmuş yekun fikir şagirdlərin irəli sürmüş olduqları fərziyyələrlə müqayisə edilir.

Dərslikdəki “Bilik və bacarıqlarınızı tətbiq edin” tapşırığının icrasına vaxt ayrılır.

Tapşırığın icrası fərdi qaydada həyata keçirilir.

Bu, şagirdlərin hər birinin işinin məzmunu, keyfiyyəti barədə müəllimin dolğun təsəvvür qazanması baxımından məqsədəuyğundur. Vaxt çatışmazlığı yaranarsa, tapşırıq kiçik qruplarda yerinə yetirilə bilər. Belə halda müəllim hər bir şagirdin fəaliyyətini diqqətlə izləməlidir.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

Mövzu: S.S.Axundov. Nurəddin – 3 saat
Üçüncü saat: Təhlil üzrə iş

Standartlar	Təlim nəticələri
1.2.1. Bədii nümunələri (dastan, hekayə, mənzum hekayə) növ və janr baxımından müqayisə edir.	Nağılla müqayisə əsasında hekayənin janr xüsusiyyətini aydınlaşdırır.
1.2.2. Digər obrazlarla müqayisə etməklə və yazıçının münasibətinə əsaslanmaqla ədəbi qəhrəmanları səciyyələndirir.	Müqayisə etməklə, yazıçı münasibətinə əsaslanmaqla obrazları səciyyələndirir.
1.2.4. Bədii nümunələrin mövzusunun, ideyasının və başlıca problemini şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.	Hekayədəki başlıca problemi və ideyanı şərh edir, əsaslandırılmış münasibət bildirir.
2.1.2. Bədii nümunələrlə bağlı fikirlərini mətndən nümunələr gətirməklə şərh edir.	Fikirlərini hekayədən nümunələr gətirməklə şərh edir.

Dərsin tipi: induktiv, bədii əsərin öyrənilməsi

İş forması: fərdi iş, kiçik qruplarda iş

Metod və priyomlar: əqli hücum, müsahibə, problemin həlli, təqdimatlar

Təchizat: dərslik, iş vərəqləri

Dərsin gedişi

Ev tapşırığının hansı səviyyədə yerinə yetirilməsi təqdimatların dinlənilməsi və müzakirəsi əsasında müəyyənləşdirilir. Müəllimin müvafiq qiymətləndirmə meyarlarına müraciət etməsi məqsəduyğundur.

Təhlilə həsr olunmuş dərsin bir variantı aşağıdakı məzmununda ola bilər.

Motivasiya, problemin qoyuluşu. Şagirdlər, müəllimin təklifi ilə xeyirxahlıq, yaxşılıqla əlaqədar bildikləri atalar sözlərini xatırladırlar. Diqqət “Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq hər kişinin işidir” atalar sözüne və hekayədə Rəhimin Nurəddinə dediklərinə (“Mən səni oğulluğa götürməklə böyük hünər etmədim, çünki mən ancaq yaxşılığa yaxşılıq etdim. Bu, hər kişinin işidir. Amma sən yamanlığa yaxşılıq etdin. Bu isə ancaq sənə kimi hər kişinin işidir”) cəlb olunur. Müsahibə tədricən tədqiqat sualının formalaşmasına imkan yaradır.

Tədqiqat sualı: Sizcə, yazıçı nə üçün “yalnız xeyirxahlığın deyil, pisləyin, yamanlığın qarşısında da yaxşılıq etmək lazımdır” fikrini doğru hesab edir?

Fərziyyələr dinlənilir, təkrara yol vermədən qeyd edilir.

Tədqiqatın aparılması. Tədqiqat sualının aydınlaşdırılması üçün fərqli yollar seçilə bilər. Hansı yolun seçilməsindən asılı olmayaraq dərslikdəki “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab yazın” tapşırığına və “Əsərlə bağlı açıqlamalar” mətninə müraciət etmək faydalıdır.

Tədqiqatın kiçik qruplarda aparılması əvvəlcədən iş vərəqlərinin hazırlanmasını tələb edir. “Araşdırın. Fikirləşin. Cavab verin” tapşırığındakı sualları iş vərəqlərində əks etdirib qruplara təqdim etmək olar. Müəllimin suallara yaradıcı yanaşması məqsəduyğundur. O, məqsədindən, sinfin səviyyəsindən, qrupun sayından və s. asılı olaraq suallarda dəyişiklik edə bilər.

İşin icrası prosesində qruplarda vəzifə bölgüsünün aparılmasına diqqət yetirən müəllim ehtiyac yaranan məqamlarda istiqamətləndirici suallardan istifadə etməklə tədqiqatın səmərəliliyinə yardımçı olur. Tapşırıqlardakı başlıca tələbin nə olduğu, daha səmərəli metodların seçilməsi və s. müəllimin yönləndirici suallarla qruplara çatdırdığı məsələlərdəndir. Tapşırıqdakı birinci sual (“Hekayədə diqqəti cəlb edən mühüm problem nədir? Müəllif həmin problemin həllində nəyə üstünlük verir?”) tədqiqat sualının aydınlaşdırılması baxımından daha əhəmiyyətlidir.

Müəllim nəzərə almalıdır ki, S.S.Axundov “Qorxulu nağıllar”da xeyirlə şərin mübarizəsini ön plana çəkmiş, pisliklərin, şərin aradan qaldırılmasına maarifçilik mövqeyindən və ideyalarından çıxış edərək münasibət bildirmişdir. Bu yanaşmanın digər səbəbləri də unudulmamalıdır. Daha dəqiq deyilsə, xalq nağıllarının, Tolstoyçuluq ideyalarının S.S.Axundov yaradıcılığında iz buraxdığı yaddan çıxarılmamalıdır. Pisliklərin bağışlanması müsbət nəticələr verə biləcəyi fikrini oxucuya aşıl原因 yazıçı problemin bu yolla həllinə üstünlük verirdi.

S.S.Axundovun maarifçi dünyagörüşü yaratdığı bir sıra obrazların xarakterində, davranış və əməllərində özünü qabarıq göstərirdi. “Nurəddin”dəki Əmiraslanın faciəsi məktəbdən, təhsildən qaçaq düşməsi ilə izah olunur. Gülpərinin dayazdüşüncəli olması, həyatda ciddi səhvlərə yol verməsinin səbəbi də bu mövqedən əsaslandırılır. Tapşırıqdakı 3-cü sual (“Əmiraslanla Gülpərinin oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır? Bu obrazları yaratmaqda müəllifin niyyəti nə olmuşdur?”) məsələyə bu baxımdan yanaşmağı tələb edir. Sualın cavabı ilə əlaqədar hekayədə tutarlı faktlar vardır.

İşin icrasına ayrılan vaxt başa çatdıqdan sonra dərsin növbəti mərhələsinə keçilir.

Məlumat mübadiləsi. Qrupların bir-birinin işinin məzmunu ilə ətraflı tanış olmalarına imkan yaradılır. Cədvəllərin, sxemlərin nümayiş etdirilməsinə, əhatəli izahların verilməsinə diqqət yetirilir. Qeydlər edilmiş cədvəllərin lövhədən asılması məqsəduyğundur. Bu, şagirdlərin digər qrupların işi ilə daha ətraflı tanış olmalarına imkan yaradır. Eləcə də sualların verilməsi, əlavələrin edilməsi, digər dərslərdə olduğu kimi, burada da əhəmiyyətli yer tutmalıdır. İşin səmərəli təşkili dərsin növbəti mərhələsinin uğurlu olmasına təsir edir.

Məlumatın müzakirəsi və təşkili. Müəllim müzakirənin səmərəli keçməsi üçün əvvəlcədən suallar hazırlaya bilər. Bu suallar müzakirənin, belə demək olarsa, planauyğun aparılmasına şərait yaradır. Ayrı-ayrı faktların, pərakəndə məlumat toplusunun əlaqələndirilməsinə və sistemə salınmasına müzakirədə xüsusi önəm verilir. Məhz bundan sonra ümumiləşdirmənin aparılması, nəticənin çıxarılmasını həyata keçirmək olur.

Nəticə, ümumiləşdirmə. Deymiş fikirlərin ümumiləşdirilməsi, bir ideya halında ifadə edilməsi bu mərhələdə diqqət yetirilən başlıca məsələlərdəndir. Müəllim istiqamətləndirici suallardan istifadə etsə də, nəticələrin çıxarılması şagirdlərin öhdəsinə düşməlidir.

Nəticələrin fərziyyələrlə müqayisə edilməsi, tədqiqat sualı ilə əlaqəsi diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır. Yazıçının “yamanlığa yaxşıqla cavab vermək” mövqeyinin nədən qaynaqlandığı, əxlaqi-tərbiyəvi fikrə söykənən maarifçilik ideyalarının bu məsələdə rolu və s. nəticədə əksini tapmalıdır.

Dərslərdəki “Tətbiq. Müzakirə. Yaradıcı iş” başlıqlı tapşırıq (“Azərbaycan xeyriyyəçilərinin gördüyü işlər” mövzusunı müzakirə edin) qazanılmış bilik və bacarıqların tətbiqi baxımından faydalıdır.

Tapşırığa fərdi olaraq hazırlanmış cavablardan bir neçəsinin dinlənilib müzakirə edilməsinə vaxt ayrılmalıdır.

Qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə mövzu üzrə iş texnologiyasının şərhində verilmişdir.

Müəllim dərslikdəki “Evdə iş” başlıqlı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsini şagirdlərə xatırladır.

MƏNBƏLƏR

1. Abbasov Ə. Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi: müasir baxış və konseptual yanaşmalar.// Azərbaycan məktəbi, 2007 N 4.
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu. Bakı, 2009.
3. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin milli kurikulumu. Bakı, 2006.
4. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası.// Kurikulum, 2009, N 2.
5. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. Azərbaycan müəllimi qəzeti. 25 oktyabr 2013. N 41 (8558).
6. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. Bakı: Adiloğlu. 2006.
7. Aslanov Y.Y. Ədəbiyyat tədrisi: Ənənə və müasirlik. Bakı: APU-nun nəşri, 2011.
8. Bəylərov E. Formativ qiymətləndirmə.// Kurikulum, 2011, N 3.
9. Энциклопедия интерактивного обучения.Е.Пометун. Киев, 2007.
10. Əliyev P.B. Ümumtəhsil məktəblərində poetikanın tədrisinin nəzəri və praktik problemləri. (Şeir nümunələri əsasında) Bakı: Nurlan, 2000.
11. Ərəb-fars sözləri lüğəti. I-II cild. Bakı: Şərq-Qərb, 2005.
12. İnsan hüquqlarının tədrisi. Metodik vəsait. Bakı: Norveç Qaçqınlar Şurasının nəşri. 2003.
13. Kərimov Y.Ş. Təlim metodları. Bakı: RS Poliqraf, 2010.
14. Krouford A., Vendi Soul E., Metyu S., Makinster C. Düşünən sinif üçün öyrətmə və öyrənmə üsulları. Bakı, Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi, 2012.
15. Mehrafov A.O., Abbasov Ə., Zeynalov Z., Həsənov R. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı: Mütərcim, 2006.
16. Mikayılov Ş.A., Bəkirova A.M. Ümumtəhsil məktəblərinin V-XI siniflərində ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı, Naksuana, 2008.
17. Müəllim hazırlığının və orta təhsilin perspektivləri. (Qərb təhsil sisteminin təcrübəsi əsasında). Müəllim üçün vəsait. Bakı, İREX, 2005.
18. İntegrativ kurikulum: mahiyyəti və nümunələr. Müəllim üçün vəsait. Bakı, İREX, 2005.
19. Heydər Əliyev: Təhsil, bilik, məktəb. A.Naxçıvanlının red. ilə. Bakı: Müəllim, 2006.
20. Həsənlı B.A. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı: Müəllim, 2011.
21. Həsənlı B., Hüseynova İ. Azərbaycan məktəblərində beynəlxalq humanitar hüquq üzrə biliklərin öyrədilməsi. Bakı: Beynəlxalq Qızıl Xaç Komitəsinin nəşri, 2006.
22. Hüseynoğlu S. Ədəbiyyat dərslərində yeni texnologiyalar: fəal/interaktiv təlim. Bakı, 2009.
23. Hüseynoğlu S. İfadəli oxunun əsasları. Bakı: ADPU-nun nəşri, 2009.
24. Ümumi təhsilin fənn standartları. (I-XI siniflər) Bakı: Mütərcim, 2012.
25. Veysova Z.A. Fəal/interaktiv təlim. Bakı, 2007.
26. Yusifov F. A. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı: ADPU-nun nəşri. 2010.
27. <http://edu.gov.az>
28. <http://kurikulum.az>
29. <http://pedsovet.org/>
30. <http://edebiyat.ucoz.com>
31. <http://curriculum.org>

BURAXILIŞ MƏLUMATLARI

Ədəbiyyat – 7
Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün
Ədəbiyyat fənni üzrə dərsləyin
metodik vəsaiti

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **Bilal Ağabala oğlu Həsənov**
Soltan Hüseyn oğlu Əliyev
Sədaqət Qurban qızı Məmmədova
Aynur Cəfər qızı Mustafayeva

Nəşriyyat redaktoru **Kəmalə Abbasova**
Texniki redaktor **Zeynal İsayev**
Dizayner **Taleh Məlikov**
Korrektor **Aqşin Məsimov**

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2022

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 11,6. Fiziki çap vərəqi 13. Səhifə sayı 208.
Kağız formatı 70x100 1/16. Tiraj 6371. Pulsuz. Bakı – 2022

“BAKİ” nəşriyyatı
Bakı, AZ 1001, H.Seyidbəyli küç. 30

LAYIHƏ

Pulsuz

LAYIHƏ